

BOSNA i HERCEGOVINA | 2023

PROCJENA RAZVOJNIH FINANCIJA (PRF)

ZAVRŠNI NACRT

Bosna i Hercegovina
Procjena razvojnih financija
(PRF)

AKRONIMI I SKRAĆENICE

AAAA	Addis Ababa Action Agenda (Akcijska agenda iz Addis Ababe)
ABS	Activity Budget Sheet (Matrica budžeta prema aktivnostima)
APMF	Activity Performance Management Framework (Okvir upravljanja učinkom aktivnosti)
B4SDG	Budgeting for SDGs (Budžetiranje za ciljeve održivog razvoja)
BBB	Building Back Better (Izgradnja održive budućnosti)
BIOFIN	Biodiversity Finance Initiative (Inicijativa za financiranje bioraznolikosti)
CAA	Common Country Analysis (Zajednička procjena stanja u zemlji)
CAPEX	Capital Expenditures (Kapitalni rashodi)
CSOs	Civil Society Organizations (Organizacije civilnog društva)
DFA	Development Finance Assessment (Procjena razvojnih financija)
EPU	Economic Planning Unit (Jedinica za ekonomsko planiranje)
F2F	Funding to Financing (Prijelaz sa donacija na financiranje iz domaćih i stranih privatnih i javnih izvora)
FDI	Foreign Direct Investment (Direktne strane investicije)
FMAS	Financial Management Accounting System (Računovodstveni sistem financijskog upravljanja)
G2B	Government-to-Business (Vlada prema poslovnom sektoru)
G2C	Government to Citizen (Vlada prema građanima)
G2E	Government-to-Employees (Vlada prema zaposlenima)
G2G	Government-to-Government (Vlada vladi)
GDP	Gross Domestic Product (Bruto domaći proizvod)
IMF	International Monetary Fund (Međunarodni monetarni fond)
INFF	Integrated National Financing Framework (Integrirani nacionalni okvir financiranja)
JP	Joint Program (Zajednički program)

Bosna i Hercegovina
Procjena razvojnih financija (PRF)

LCM	Leading Change Management (Upravljanje promjenama)
LNOB	Leaving No One Behind (Niko ne smije biti isključen)
MOIC	Ministry OBB Implementation Committee (Komitet ministarstva za provedbu budžetiranja zasnovanog na rezultatima)
MTBF	Medium-Term Budget Framework (Srednjoročni okvir budžeta)
MTEF	Medium-Term Expenditure Framework (Srednjoročni okvir rashoda)
MTFF	Medium Term Fiscal Framework (Srednjoročni fiskalni okvir)
ODA	Overseas Development Assistance (Međunarodna pomoć za razvoj)
OECD	Organization for Economic Co-operation and Development (Organizacija za ekonomsku saradnju i razvoj)
OPEX	Operational Expenditures (Operativni rashodi)
OT	Oversight Team (Tim za nadzor)
PBB	Performance-Based Budgeting (Budžetiranje zasnovano na učinku)
PFM	Public Finance Management (Upravljanje javnim financijama)
PPMF	Program Performance Management Framework (Okvir upravljanja učinkom programa)
RC	Resident Coordinator (Rezidentni koordinator/koordinatorica)
SDG	Sustainable Development Goals (Ciljevi održivog razvoja)
UMIC	Upper-Middle Income Country (Zemlja s višim srednjim dohotkom)
UNCT	United Nations Country Team (Tim Ujedinjenih naroda u BiH)
UNDP	United Nations Development Program (Razvojni program Ujedinjenih naroda)
UNSDCF	United Nations Sustainable Development Cooperation Framework (Okvir saradnje Ujedinjenih naroda za održivi razvoj)
VNR	Voluntary National Review (Dobrovoljni izvještaj BiH)
WBG	World Bank Group (Grupacija Svjetske banke)
WCFSD	Working Committee on Finance for Sustainable Development (Radni komitet za financiranje usmjereno na održivi razvoj)

„Agenda 2030. je akcioni plan za ljude, planetu i prosperitet. Njom se nastoji ojačati univerzalni mir u većoj slobodi. Ovaj plan će provesti sve zemlje i akteri kroz suradničko partnerstvo. Odlučni smo osloboditi ljudsku rasu od tiranije, siromaštva, a našu planetu iscijeliti i zaštititi.“

Sadržaj

AKRONIMI I SKRAĆENICE.....	iii
Sažetak	ix
1. Uvod	2
1.1 Okvir za realizaciju ciljeva održivog razvoja u BiH	3
1.2 Cilj procjene razvojnih financija u BiH.....	4
1.3 Četiri kvadranta procjene razvojnih financija.....	4
1.4 Proces pregleda javnih rashoda za ciljeve održivog razvoja	5
1.5 Struktura izvještaja	5
2. Makroekonomski i finansijski kontekst.....	8
2.1 Makroekonomski historijat i izgledi	8
2.1.1 <i>Neotporna ekonomija</i>	8
2.1.2 <i>Zamka srednjeg dohotka</i>	9
2.1.3 <i>Vanjske i unutarnje neravnoteže</i>	10
2.2 Primarni izazovi u financiranju održivog razvoja	13
2.2.1 <i>Inkluzija, otpornost, efikasnost, štednja i investicije</i>	13
2.2.2 <i>Smanjenje neproaktivnih javnih rashoda</i>	15
2.2.3 <i>Smanjenje neobuhvaćene ekonomije i utaje poreza</i>	15
3. Razvojna finansijska arhitektura u BiH.....	18
3.1 Domaće javne financije	18
3.1.1 <i>Javni prihodi</i>	18
3.1.2 <i>Prioriteti potrošnje vlade</i>	19
3.1.3 <i>Javno-privatno partnerstvo (JPP)</i>	20
3.1.4 <i>Javna preduzeća</i>	20
3.1.5 <i>Penzijski fondovi</i>	21
3.1.6 <i>Javni dug</i>	22
3.1.7 <i>Državne garancije</i>	23
3.1.8 <i>Centralna banka /</i>	23
3.2 Financiranje iz domaćih privatnih izvora	24
3.2.1 <i>Sektor komercijalnih banaka</i>	24
3.2.2 <i>Tržišta kapitala</i>	25
3.2.3 <i>Digitalne banke</i>	26
3.2.4 <i>Mikrofinancije</i>	26
3.2.5 <i>Tržišta osiguranja</i>	26
3.2.6 <i>Portfeljske investicije</i>	27
3.2.7 <i>Poslovni anđeli</i>	27
3.2.8 <i>Tokovi nevladinih organizacija</i>	27
3.2.9 <i>Razvojne banke</i>	28
3.3 Financiranje iz međunarodnih javnih izvora	28
3.3.1 <i>Zvanična pomoć za razvoj (grantovi i zajmovi)</i>	29
3.3.2 <i>Tokovi financiranja borbe protiv klimatskih promjena</i>	31
3.4 Financiranje iz međunarodnih privatnih izvora.....	32
3.4.1 <i>Direktne strane investicije</i>	32
3.4.2 <i>Portfeljsko ulaganje</i>	33

3.4.3	<i>Novčane doznake iz inostranstva</i>	34
4.	Politika i financiranje SDG-a na makro nivou	36
4.1	Srednjoročna i dugoročna vizija razvoja	37
4.2	Javni proces srednjoročnog planiranja i pripreme budžeta.....	39
4.2.1	<i>Sistem upravljanja javnim financijama u BiH</i>	40
4.2.2	<i>Integriranje SDG-a u ključne procese planiranja i pripreme budžeta</i>	42
4.3	Javno privatna saradnja i Financijski okvir za ciljeve održivog razvoja	45
4.4	Financijske potrebe i prioriteti za SDG-e na makro nivou	47
4.5	Financiranje SDG-a	48
5.	Određivanje prioriteta za ostvarivanje SDG-a	52
5.1	Prioritetne potrebe za financiranjem.....	52
5.2	Prioritetni sektori za ubrzano financiranje SDG-a.....	54
5.2.1	Digitalizacija	54
5.2.2	Infrastruktura i energija	57
5.2.3	Istraživanje i razvoj	61
6.	Novi financijski instrumenti	65
6.1	Poticajne politike, standardi i regulatorne potrebe	65
6.2	Financijski instrumenti za prioritetne sektore.....	65
6.2.1	Financiranje digitalizacije	65
6.2.2	Financiranje infrastrukture i energetike	67
6.2.3	Financiranje istraživanja i razvoja.....	71
6.2.4	Pregled kratkoročnih i dugoročnih instrumenata	73
6.3	kratkoročni financijski mehanizmi i instrumenti.....	74
6.3.1	Strateški investicijski fond (Sif).....	74
6.3.2	Sindicirani zajmovi	78
6.3.3	Apex mikro financiranje za MMSP	80
6.3.4	Obveznice za SDG-e	82
6.3.5	Mješovita rješenja i drugi hibridi	84
6.4	Predloženi dugoročni financijski mehanizmi i instrumenti	84
6.4.1	Sekvenciranje razvoja tržišta.....	84
6.4.2	Postojeći instrumenti za skaliranje	85
6.4.3	Novi i inovativni instrumenti	85
	Reference	87

Grafikoni

Grafikon 1.	Stopa rasta i sastav BDP-a; BiH, 2010-2020.....	8
Grafikon 2.	Kumulativne promjene u izvozu i uvozu (2019-2020).....	11
Grafikon 3.	Komparatori stope učešća žena u radnoj snazi i ukupne zaposlenosti (2019).....	12
Grafikon 4.	Štednja i investicije; BiH i uporedne zemlje, 2021 (% BDP-a).....	13
Grafikon 5.	Tokovi zvanične pomoći za razvoj u BiH u periodu 2018-2020.....	30
Grafikon 6.	Prilivi direktnih stranih investicija u Bosnu i Hercegovinu (2011-2021) (milioni km) ...	32
Grafikon 7.	Najveće zemlje ulagači, 31. 12. 2022 (u milionima km).....	33
Grafikon 8.	Stanje direktnih stranih investicija po industrijama, 31. 12. 2021. (%).....	33

Tabele

Tabela 1:	Kvadranti: financiranje iz domaćih i međunarodnih javnih i privatnih izvora	5
-----------	---	---

Tabela 2. Ponuda i potražnja financijskog kapitala; BiH, 2016-2021. (milijardi KM).....	14
Tabela 3. Javni prihodi; BiH, 2016-2021. (milioni KM)	18
Tabela 4. Javni rashodi; BiH, 2016-2020. (milioni KM)	19
Tabela 5. Penzije i potrošnja na penzije u BiH, 2017-2021. (u KM)	22
Tabela 6. Vanjski dug; BiH, 2016-2021. (milioni KM).....	22
Tabela 7. Vrijednost sredstava financijskih posrednika; BiH, 2018-2021. (milioni KM i%).....	24
Tabela 8. Ponuda financijskog kapitala; BiH, 2016-2021.	25
Tabela 9. Ukupna proizvodnja USLUGA NVO; BiH; 2016-2021. (milioni KM)	28
Tabela 10. Portfeljsko ulaganje; BiH 2016-2021.....	34
Tabela 11. Struktura novčanih doznaka (20017-2021) (milioni KM)	34
Tabela 12. Okvir za realizaciju ciljeva održivog razvoja: razvojni pravci i akceleratori.....	38
Tabela 13. Fiskalni okvir opće vlade u BiH za period 2020-2024.....	40
tabela 15. scenarij “sadašnjeg pristupa“ (u milijardama km).....	48
Tabela 16. Scenarij Ubrzanja SDGs (u milijardama KM)	49
Tabela 17. Potencijalni sektori iz kojih će se odabrati prioritetni sektori u BiH	50
Tabela 18. Potrošnja za SDG-e: BiH, 2023-2025. (u milijardama km).....	53
Tabela 19. Aktivnosti na ubrzanju postizanja prioriteta digitalizacija	56
Tabela 20. Aktivnosti na ubrzanju postizanja prioriteta infrastruktura i energetika	61
Tabela 21. Aktivnosti na ubrzanju postizanja prioriteta istraživanje i razvoj	63
Tabela 22. Financijski instrumenti za digitalizaciju, 2023-2030.	66
Tabela 23. Financijski instrumenti za energetiku i infrastrukturu, 2023-2030.	69
Tabela 24. Financijski instrumenti za istraživanje i razvoj, 2023-2030.....	72
Tabela 25. Indikativna veličina financijskih instrumenata, 2023-2030.	73
Tabela 26. Ciljni sektori i podsektori SIF-a.....	76
Tabela 27. Usmjerenost na akcelerate provedbe Okvira za realizaciju SDG -a	81
Tabela 28. Ukupna vrijednost tematskih obveznica (2021). (u mlrd. USD).....	83
Tabela 29. Metodologije izračuna SDG troškova	91
Tabela 30. Potrošnja za SDG-e: BiH, 2019	92
Tabela 31. Glavni kratkoročni financijski instrumenti za SDG-e.....	93
Tabela 32. Postojeći SDG financijski mehanizmi /instrumenti (dugoročni)	95
Tabela 33. Budući inovativni financijski mehanizmi i instrumenti	96
Slike	
Slika 1. Pravci razvoja iz Okvira za realizaciju ciljeva održivog razvoja u BiH	3
Slika 2. Swanov dijagram	11
Slika 3. Matrica podataka (trendova) o statusu SDG-a u BiH (2021).....	38
Slika 4. Ilustrativni okvir planiranja i izrade budžeta BiH.....	44
Slika 5. Opravdanost unapređenja javno-privatne saradnje u BiH	45
Slika 6. Klase imovine i proširenje zelenih i održivih investicija.....	69
Slika 7. Ilustrativna upravljačka struktura SIF-a.....	77
Slika 8. Ilustrativna struktura sindiciranog zajma.....	79
Slika 9. Karakteristike obveznica povezanih s održivošću	83

SAŽETAK

- 1.** U sklopu Zajedničkog programa Ujedinjenih nacija (UN), sveobuhvatna Procjena razvojnih financija (PRF) provedena je u Bosni i Hercegovini (BiH) u periodu od 2021. do 2023. godine kako bi se podržali naponi BiH u izgradnji održive budućnosti kroz povećanje pristupa integriranom i održivom financiranju u cilju ispunjenja financijskih potreba iz Okvira za realizaciju SDG-a u BiH. Kao takva, PRF predstavlja primarni sastavni dio potreban za uspostavljanje Financijskog okvira za SDG-e u Bosni i Hercegovini (BiH) (SDG-FO).
- 2.** PRF je provedena u skladu s međunarodno priznatom metodologijom UN-a za procjenu razvojnih financija i uz tehničku podršku grupe međunarodnih i domaćih eksperata za financiranje održivog razvoja. PRF je provedena uz konzultativnu podršku članova Radne grupe za financiranje SDG-a, koju čine predstavnici Vijeća za praćenje realizacije Ciljeva održivog razvoja u BiH, imenovani predstavnici ministarstava financija i drugih ministarstava na nivou BiH, Federacije Bosne i Hercegovine (FBiH), Republike Srpske (RS) i predstavnici Direkcije za financije Brčko distrikta BiH.
- 3.** PRF pruža opsežnu dijagnostiku (i) makroekonomskog i financijskog konteksta i arhitekture razvojnih financija u BiH, (ii) pregled politike i potreba za financiranjem SDG-a na makro nivou i (iii) prijedlog praktičnih financijskih rješenja i aranžmana za poticanje održivog razvoja i ubrzanje ostvarivanja SDG-a u Bosni i Hercegovini do 2030. godine. U konačnici, Financijski okvir za SDG-e u BiH će nakon što bude usvojen na svim nivoima vlasti u BiH ponuditi nove pristupe/rješenja za ubrzanje realizacije SDG-a u BiH i kao takav će se koristiti kao ulazna platforma za institucije BiH, FBiH, RS i Brčko distrikta BiH za mobilizaciju financijskih i drugih oblika podrške kroz financijske institucije, međunarodne organizacije i donatore koji djeluju u BiH i regiji Zapadnog Balkana.
- 4.** PRF se sastoji od šest poglavlja i u njoj su opisani rezultati procjene i dijagnostika koji usmjeravaju izradu Mape puta SDG-FO (kao zasebnog dokumenta), čime se završava Faza I. Faza II nadograđuje se na Fazu I i u njoj se isporučuje cjelokupni Financijski okvir za SDG-e.

PROCJENA RAZVOJNIH FINACIJA

- 5.** Poglavlje 1 pruža institucionalni kontekst unutar kojeg je izrađena PRF BiH kako bi se omogućilo zajedničko razumijevanje dokumenta. U njemu je predstavljen sažetak Okvira za realizaciju SDG-a u BiH, a zatim se navodi cilj PRF-a, a koji je podržati napore BiH na izgradnji održive budućnosti kroz povećanje pristupa integriranom i održivom financiranju kako bi se zadovoljile financijske potrebe iz Okvira za realizaciju SDG-a. U ovom poglavlju je predstavljena struktura upravljanja i proces dijaloga, a nakon toga okvir četiri kvadranta PRF-a, koji su fokusirani na novčane tokove iz domaćih i međunarodnih javnih i privatnih izvora. Pregled kvadranta u suštini pruža prvi kompletan opis financijskog ekosistema u BiH.
- 6.** U poglavlju 2 su predstavljeni ključni aspekti makroekonomskog i fiskalnog konteksta BiH, počevši od historijske perspektive, s obzirom da makroekonomske ranjivosti i otpornost značajno oblikuju budućnost ulaganja. Ovo poglavlje se bavi prirodom neotporne ekonomije BiH, izazovima povezanim s izlaskom zemlje iz zamke srednjeg dohotka i primarnim pokretačima vanjskih i unutarnjih disbalansa. Identificirani primarni izazovi financiranja uključuju potrebu za boljom ravnotežom tržišne i planske ekonomije, dominaciju neproaktivne javne potrošnje, izazove pred društvenim ugovorom, otvorenost prema međunarodnoj ekonomiji, kako najbolje ulagati u pametne gradove i regije kao pokretače ekonomskog razvoja i prepreke jačanju inkluzije, otpornosti, ekonomske efikasnosti i štednje i ulaganja. U njemu se također govori o raznim nivoima neformalnosti i relativnoj nerazvijenosti tržišta kapitala i financijskih tržišta, kao i o ključnim pitanjima koja utječu na održivost.
- 7.** Poglavlje 3 predstavlja srž analize, budući da ono pruža opis i dijagnostiku arhitekture razvojnih financija u BiH. U ovom poglavlju je dat pregled domaćih javnih financija, domaćih privatnih financija, međunarodnih javnih financija i međunarodnih privatnih financija. Njim su obuhvaćeni

državni prihodi, prioriteti državnih rashoda, javno-privatno partnerstvo (JPP), javna poduzeća, penzioni fondovi, javni dug, državne garancije, Centralna banka, sektor komercijalnog bankarstva, tržišta kapitala, digitalne banke, mikrofinancije, tržišta osiguranja, portfeljna ulaganja, poslovni anđeli, tokovi nevladinih organizacija i razvojne banke. U opisu su identificirani i nedostaci i slijepe tačke koje se mogu riješiti kroz SDG-FO i postaviti kao prioritet strategije financiranja.

8. U poglavlju 4 je dat opis opće politike i okvira za realizaciju SDG-a u BiH, uključujući financijske potrebe na makro nivou i proces javnog planiranja i budžetiranja. Obračun troškova realizacije SDG-a omogućava određivanje prioriternih oblasti i alata za ciljano financiranje, uključujući politike kojima se potiču potražnja i javna ulaganja u fizičku i socijalnu infrastrukturu. Predstavljena je opravdanost za SDG-e i naglašena je potreba za integriranim pristupom financiranju, mobilizaciji privatnog kapitala i rodnoj i etničkoj zastupljenosti u donošenju odluka. U pogledu usklađivanja i integracije SDG-a, „Sveobuhvatna strategija za upravljanje javnim financijama (2022- 2025)“ pruža osnovu za reformu i „sidro“ za Financijski okvir za SDG-e.

9. Budući da BiH ima jedinstven i složen sistem javnih financija, kako bi se olakšalo usklađivanje i integracija SDG-a u proces planiranja i budžetiranja, svaki nivo vlasti morat će osigurati da su SDG-i ne samo integrirani u planove javnih investicija, nego i u srednjoročne i godišnje programe rada, donoseći promjene u Globalnom okviru fiskalnog bilansa i politika, srednjoročnom planu rada, dokumentima okvirnog budžeta, godišnjem planu rada vlade, programu javnih investicija i godišnjem izvještaju o izvršenju budžeta. S obzirom na važnost mobiliziranja i poticanja privatnog kapitala, u ovom poglavlju je opisan pristup poboljšanoj javno-privatnoj saradnji.

POTREBE ZA FINANCIRANJEM SDG-A U BiH

10. U poglavlju 4 su također predstavljeni izračuni od vrha prema bazi (*engl. top-down*) za potrebe financiranja SDG-a na makro nivou u BiH, prikazujući ukupan nivo financijskih tokova potrebnih za postizanje SDG-a u BiH. Prema usvojenom modelu obračuna troškova realizacije SDG-a (za detaljnije informacije vidi Prilog 2), ako BiH nastavi istu praksu (scenarij „ide kako ide“, tj. ako BiH zadrži trend stope rasta BDP-a od 2,5-3,5% i ako omjer postotka potrošnje za SDG-e u odnosu na postotak BDP-a ostane nepromijenjen), na financiranje SDG-a bi bilo potrošeno oko 79,9 milijardi KM u razdoblju od 2023. do 2030. godine. To bi bilo nedovoljno za postizanje SDG-a.

11. Kao rezultat toga, u PRF-u je zaključeno da su potrebni scenariji ubrzanog rasta visokih ulaganja. Da bi se to dogodilo, BiH mora potaknuti potrošnju potrebnu za postizanje SDG-a u skladu s potrošnjom drugih zemalja višeg srednjeg dohotka na SDG-e. To bi podrazumijevalo ukupno povećanje sa 79,96 milijardi KM na 86,1 milijardu KM u razdoblju od 2023. do 2030. godine, odnosno prosječno godišnje povećanje sa otprilike 10 milijardi KM na 10,8 milijardi KM, u odnosu na scenarij „ide kako ide“. Međutim, ovaj nivo dodatnih ulaganja se može postići usmjeravanjem resursa prema prioriternim sektorima, na temelju hitno potrebnih financijskih reformi i odabira financijskih instrumenata koji mogu doprinijeti mobilizaciji privatnog kapitala i premošćivanju financijskog jaza.

ODABIR PRIORITETNIH OBLASTI ZA ULAGANJA

12. U poglavlju 5 je dat pregled prioriternih sektora odabranih za ubrzana ulaganja. U svjetlu zaključaka donesenih u prethodnim poglavljima i potreba za financiranjem SDG-a za scenarij ubrzanog rasta, Radna podgrupa za PRF je uspostavila kriterije identificiranja prioriternih sektora za ulaganja u prvih 24-36 mjeseci realizacije Financijskog okvira za SDG-e, koji imaju najveći potencijal za mobilizaciju novog kapitala i zatvaranje financijskog jaza. Kriteriji se odnose na sektore koji su (i) usmjereni na jedan ili više SDG-a koji su posebno visoko prioriterni za politiku cijele zemlje, (ii) usklađeni s Okvirom za realizaciju SDG-a, (iii) koji se mogu provesti na svim nivoima vlasti, (iv) koji imaju potencijal za privlačenje privatnog kapitala kroz skaliranje postojećih i/ili novih instrumenata, (v) koji pokazuju brze i vidljive rezultate za uspješno skaliranje, (vi) koji pogoduju kratkoročnim financijskim instrumentima, (vii) koji doprinose integraciji u EU i ostvarivanju prioriteta iz PER-a, (viii) koji se bave kritičnim međusektorskim pitanjima, kao što su rod, klima i okoliš i (ix) koji su u skladu s investicijskim prioritetima ključnih donatorskih investitora i doprinose ostvarivanju principa

prema kojem niko ne smije biti izostavljen i principa izgradnje održive budućnosti. Na temelju ovih kriterija određena su sljedeća tri prioritetna sektora.

13. Digitalizacija: Digitalizacija je identificirana kao ključna ne samo za postizanje razvojnih pravaca dobre uprave i upravljanja javnim sektorom, pametnog rasta i društva jednakih mogućnosti, nego i za izgradnju održivog društva budućnosti. Trošak financiranja digitalizacije je znatan i zahtijeva znatne investicijske tokove iz privatnog sektora. Investicijska logika je jasna. Prema Indeksu mrežne spremnosti, Bosna i Hercegovina je 2022. godine bila rangirana na 90. mjesto na listi od 131 zemlje, a u odnosu na zemlje regije, BiH je najniže rangirana zemlja. Digitizacija ubrzava ekonomski rast i olakšava otvaranje radnih mjesta, a omogućava i poboljšanje pružanja sektorskih usluga u obrazovanju i zdravstvu, naprimjer. Ona daje veliki poticaj ekonomskoj proizvodnji i stvara radna mjesta i u formalnom i u neformalnom sektoru.

14. Digitizacija je direktno usmjerena na ostvarivanje SDG-a 9 (izgradnja otporne infrastrukture, promoviranje inkluzivne i održive industrijalizacije i poticanje inovacija), dok se također spominje u potciljevima koji se odnose na klimatske promjene (SDG 13, 14 i 15), rodnu ravnopravnost i osnaživanje žena (SDG 5), razvoj privatnog sektora (SDG 8), obrazovanje (SDG 4) i zdravstvo (SDG 3). Što se tiče akceleratora, Okvir za realizaciju SDG-a usmjeren je na sljedeće radnje: (i) digitalna transformacija javnog sektora, (ii) digitizacija ekonomije, (iii) jačanje javne digitalne infrastrukture i (iv) razvoj digitalnih vještina. Rod za ovaj prioritet predstavlja snažno međusektorsko pitanje.

15. Infrastruktura i energetika: Ulaganja u infrastrukturu i energetiku ključna su za postizanje mnogih SDG-a, pridonoseći ekonomiji s nultom emisijom ugljika, poboljšanoj konkurentnosti i pružanju usluga, nižim transakcijskim troškovima i visokim stopama povrata na rast, prihode i zapošljavanje. U Okviru za realizaciju SDG-a se navodi da BiH mora ne samo povećati stopu ulaganja, nego i unutar strukture ulaganja povećati udio javnih investicija u infrastrukturu, barem u iznosu od 5-7% BDP-a. Sektor ima direktne i bliske odnose sa Zelenim planom EU-a i Pariškim sporazumom. Logika povećanja ulaganja u sektor je jasna: (i) transportna infrastruktura u BiH propada i smanjuje konkurentnost, (ii) kvaliteta cesta i željeznica je loša, pod utjecajem nedovoljnog ulaganja financijski slabih državnih poduzeća i nedjelotvornosti u potrošnji i (iii) veći dio energetske infrastrukture u BiH je zastario i još uvijek se koristi ugljično i energetski intenzivna proizvodna infrastruktura. Transportna infrastruktura nije u skladu s potrebama zemlje, dok su javnim komunalnim preduzećima „Vodovod i kanalizacija“ prijeko potrebna ulaganja.

16. Infrastrukturne investicije mogu donijeti pozitivne stope povrata ulaganja, a što je još važnije, uz ispravnu kombinaciju ulaganja privatni kapital se može koristiti kao ključni katalitički faktor, kroz javno-privatno partnerstvo/kombinaciju javnih i privatnih sredstava i druge mehanizme ulaganja. Maksimiziranje i ekonomskih i socijalnih stopa povrata bit će zagarantirano primjenom kriterija ulaganja. Ulaganja u infrastrukturu i energetiku utječu na ostvarivanje više SDG-a, uključujući SDG 7, 9, 10, 11 i 13. Ova ulaganja poboljšavaju pristup uslugama, smanjuju emisije stakleničkih plinova, promoviraju održivu urbanizaciju i doprinose ekonomskom rastu i poboljšanom životnom standardu. Općenito, ulaganja u infrastrukturu i energetiku ključna su za postizanje održivog razvoja. Što se tiče infrastrukture i energetike, cilj Okvira za realizaciju SDG-a je (i) otporna i inkluzivna javnozdravstvena infrastruktura i institucije, (ii) neometano funkcioniranje ključne infrastrukture, (iii) razvoj prijenosne infrastrukture, (iv) povećano javno ulaganje u infrastrukturu, (v) osiguranje jednakog pristupa modernoj transportnoj infrastrukturi i (vi) jačanje infrastrukture pružatelja usluga uvođenjem novih modela, (vi) dekarbonizacija energetskog sektora i (vii) zeleni rast i čista energija.

17. Istraživanje i razvoj: S obzirom da se radi na stvaranju poticajnog, inovativnog, razvojnog i održivog okruženja, prema onome što se naziva pametnom specijalizacijom, ključno je jačanje postojećeg znanja i kompetencija za povećanje konkurentnosti te korištenje inovacija za poticanje ekonomskog rasta. Iz tog razloga je Radna podgrupa za PRF identificirala istraživanje i razvoj kao ključni prioritet ulaganja. Opravdanje je da saradnja između univerziteta i istraživačko-razvojne industrije nije na odgovarajućem nivou, a BiH je na 119. mjestu na listi od 132 zemlje. Također, prema Globalnom inovacijskom indeksu 2021 (GII 2021), BiH je rangirana na 75. mjesto od 132 zemlje.

18. Povećana potrošnja za istraživanje i razvoj će osigurati BiH rješenja za socioekonomske probleme kroz razvoj novih proizvoda i usluga ili poboljšanjem postojećih. Mnoge zemlje su razvile izuzetno efikasnu infrastrukturu za prevođenje istraživanja, a BiH bi stoga mogla izvući pouke od njemačkog Fraunhofer Gesellschafta, tajvanskog ITRI-a, južnokorejskog ETRI-a, nizozemskog TNO-a i britanskog Catapult Centers itd. U PRF se napominje da istraživanje i razvoj mogu imati ključnu ulogu u postizanju SDG-a, uz izgradnju otporne infrastrukture, promoviranje održive industrijalizacije i poticanje inovacija u okviru SDG-a 9, a potrošnja za istraživanje i razvoj također će utjecati na mnoge SDG-e, uključujući SDG 11, 5, 3, 7 i 13.

19. BiH mora povećati svoju potrošnju za prioritetna područja SDG-a (digitalizacija, infrastruktura i energija i istraživanje i razvoj) sa 7,91 milijardi KM na 8,25 milijardi KM u razdoblju od 2023. do 2025. ili za dodatnih 340 miliona KM. Za period 2026.-2030, potrošnja za prioritetna područja SDG-a trebala bi se povećati sa 14,99 na 16,39 milijardi KM ili za dodatnih 1,40 milijardi KM. Ukratko, prosječno godišnje povećanje potrošnje za prioritetna područja SDG-a u periodu 2023-2030. trebalo bi iznositi 217,4 miliona KM.

ODABIR KRATKOROČNIH I DUGOROČNIH FINACIJSKIH INSTRUMENATA

20. Za pokrivanje troškova digitalizacije, energetike i infrastrukture i istraživanja i razvoja identificiran je niz inovativnih financijskih instrumenata i mehanizama koji, u kombinaciji s reformama koje promoviraju strateško budžetiranje za ciljeve održivog razvoja (*engl. B4SDG*), čine ono što se u PRF naziva pristupom adekvatnog financiranja. Adekvatno financiranje omogućava najoptimalniji ili najprikladniji instrument koji se odnosi na dug, kapital, spajanje ili grantove, kako bi se postigla navedena namjena investicije. Među navedenim kratkoročnim opcijama su strateški investicijski fond (SIF), sindicirani zajmovi za veće infrastrukturne investicije, Apex struktura financiranja malih i srednjih preduzeća za pružanje kreditnih garancija za zatvaranje „nedostajuće sredine“ u financiranju malih i srednjih preduzeća i opcije za izdavanje prvih obveznica za SDG-e u BiH.

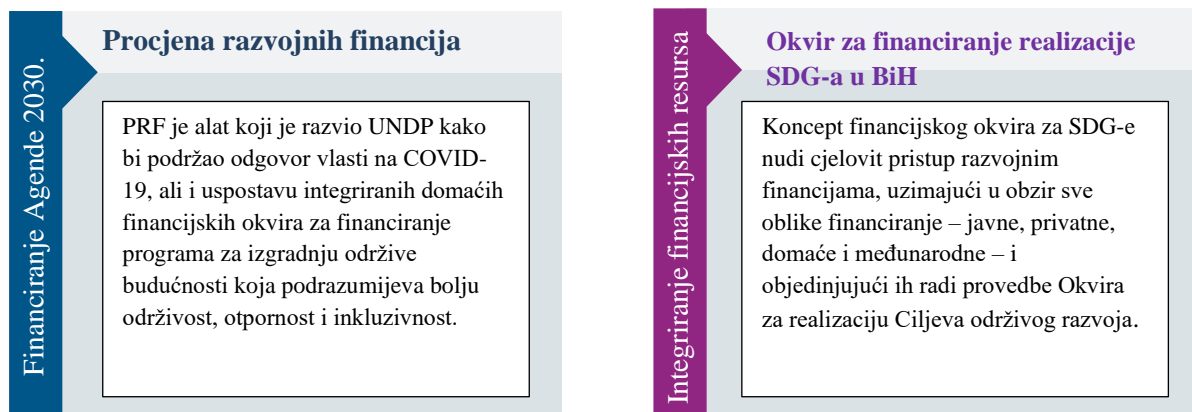
21. Kako se tržišta kapitala i financijska tržišta budu produbljivala, moći će se mobilizirati i dugoročniji financijski instrumenti, čime će se značajno jačati sudjelovanje privatnog sektora u postizanju ishoda Okvira za realizaciju SDG-a. Uspostavljenje predloženih financijskih instrumenata značajno bi doprinjelo da se zatvori godišnji jaz u financiranju. U PRF se također preporučuje ozelenjivanje bankarskog sistema uvođenjem zelene taksonomije, uz razvoj taksonomije za JPP.

Poglavlje 1

Uvod

1. UVOD

- 1. Procjena razvojnih financija (PRF) je prvi korak u izradi Financijskog okvira za ciljeve održivog razvoja u Bosni i Hercegovini (SDG FO).** Financijski okvir za ciljeve održivog razvoja u BiH se izrađuje u cilju utvrđivanja budućih pravaca financiranja Okvira za realizaciju Ciljeva održivog razvoja BiH, koji je donesen u decembru 2020. godine. Utemeljen na tri pravca razvoja (dobra uprava i upravljanje javnim sektorom, pametan rast i društvo jednakih mogućnosti), Okvir za realizaciju Ciljeva održivog razvoja je strukturiran oko 13 akceleratora, uz potporu dvije horizontalne teme (ljudski kapital za budućnost i niko ne smije biti isključen).
- 2. SDG FO je proizašao iz Akcione agende iz Addis Ababe (engl. Addis Ababa Action Agenda (AAAA)), koja je usvojena 2015. godine.** Akciona agenda postavlja snažan temelj za podršku provedbi Agende za održivi razvoj do 2030. i pruža novi globalni okvir za financiranje održivog razvoja usklađivanjem svih tokova i politika financiranja s ekonomskim, socijalnim i okolišnim prioritetima.
- 3. Akcionom agendom je također pokrenuta izrada sveobuhvatnog paketa javnih politika od strane država članica Ujedinjenih naroda sa preko stotinu konkretnih mjera za financiranje održivog razvoja, transformiranje globalne ekonomije i ostvarivanje SDG-a.** Stoga se i SDG FO u BiH u velikoj mjeri fokusira na unapređenje katalitičkog efekta budžetske potrošnje u zemlji, dok pritom jača finansijsku arhitekturu radi privlačenja privatnog kapitala (domaćeg i stranog).

- 4. Da bi se izradio djelotvoran finansijski okvir na osnovu kojeg bi se bolje iznašla sredstva za provedbu Okvira za realizaciju Ciljeva održivog razvoja u postojećoj ustavnoj upravljačkoj strukturi u BiH, vrlo je bitno integrirati Okvir na svim nivoima vlasti u proces izrade dokumenta okvirnog budžeta i srednjoročnog okvira rashoda, kao i u programe ulaganja u razne sektore.**
- 5. Ujedno će biti neophodno uvesti nove finansijske instrumente, modalitete i partnerstva na svim nivoima vlasti, u skladu sa postojećim ustavnim i zakonskim okvirom, sa fokusom na tri prioriteta sektorska područja, u cilju ostvarivanja kumulativnih učinaka putem opsežnog djelovanja (tj. skaliranja).** S obzirom na to da domaći budžet predstavlja preko 40% bruto domaćeg proizvoda (BDP), uloga koju javna potrošnja ima u pogledu mogućnosti korištenja prednosti novih katalitičkih resursa nije nikad do sada bila važnija, s obzirom na veliki finansijski jaz.
- 6. Dvije su centralne teme SDG FO: izgradnja održive budućnosti (engl. Building Forward Better) i niko ne smije biti isključen (engl. Leaving No One Behind, LNOB), i obje su u središtu diskusije o velikom resetiranju i četvrtoj industrijskoj revoluciji (4IR), a u mnogim ekonomijama su u središtu javnih investicija.** Ipak, kao što je jasno navedeno u ovom PRF-u, da bi se povećala proizvodnja i zapošljavanje po stopi koja je potrebna za ispunjavanje kopenhagenskih kriterija za ulazak u EU, godišnje stope ekonomskog rasta moraju biti iznad 6% u dugoročnijem periodu. Da bi se to ostvarilo i da bi se mobilizirali dovoljni fiskalni resursi za financiranje razvoja, BiH treba unaprijediti inovacije i usvojiti vodeće tehnologije kako bi bila na raspolaganju društvu i postigla pravičan i inkluzivan rast, sreću, društvenu održivost te održivost okoliša i upravljanja. Obzirom na eksterne

šokove, ograničenja na strani ponude, fiskalne izazove, nivoe neformalne zaposlenosti, plitka financijska tržišta, rodnu nejednakost i izazove u pogledu energetske tranzicije, u ovom PRF-u su navedene potrebe za resursima radi ostvarivanja SDG-a u odnosu na njihov nedostatak.

1.1 OKVIR ZA REALIZACIJU CILJEVA ODRŽIVOG RAZVOJA U BiH

7. *Okvir za realizaciju Ciljeva održivog razvoja u BiH, usvojen u decembru 2020, pruža temelj za prijelaz na održivi razvoj u Bosni i Hercegovini.* U Okviru su opisani pravci razvoja, akceleratori i horizontalna pitanja, ali i način zatvaranja financijskog jaza u pogledu realizacije SDG-a kroz izradu SDG FO i usvajanje novih financijskih instrumenata i mjera. Važno je napomenuti da je Okvir za realizaciju Ciljeva održivog razvoja zajednički vodič za sve nivoe vlasti u njihovim nastojanjima da ispune SDG-e iz Agende 2030.

8. Također je važno i to što su u Okviru za realizaciju Ciljeva održivog razvoja opisani ključni principi koji su stoga jednako bitni i za ovaj PRF. Okvir za realizaciju Ciljeva održivog razvoja:

- Pruža holistički pristup razvoju,
- Komplementaran je s programom pristupanja BiH Evropskoj uniji i međusobno se podupiru,
- Strukturiran je na osnovu širih pravaca razvoja,
- Osnova je za proces strateškog planiranja i izrade budžeta na svim nivoima vlasti,
- Temelji se na potpuno participativnom pristupu, uključuje rodnu ravnopravnost i marginalizirane kategorije,
- Obavezuje institucije vlasti da usklade resurse sa ostvarivanjem SDG-a, u skladu sa sposobnostima i dodijeljenim nadležnostima,
- Potiče predanost vlasti korišćenju usvojenog mehanizma koordinacije.

9. *Tri pravca razvoja predstavljaju sveukupan SDG FO i usmjeravaju izbor tri strateška investicijska prioriteta koja će usvojiti Vijeće za praćenje realizacije SDG-a u BiH.* Ovi pravci određuju razne akceleratori koji su identificirani i potrebni da bi se aktivirali pokretači promjena u određenoj oblasti. Ti pokretači promjena se nalaze na nivou javnih politika, regulatornom i institucionalnom nivou te na nivou modaliteta financiranja i kapaciteta. Na slici 1 niže su prikazana tri pravca razvoja i njihovi akceleratori.

SLIKA 1. PRAVCI RAZVOJA IZ OKVIRA ZA REALIZACIJU CILJEVA ODRŽIVOG RAZVOJA U BiH

10. *Prednost pravaca razvoja u kontekstu PRF-a je ta što oni pružaju ukupan pravac ulaganja, ali ipak nisu prekomjerno propisujući jer omogućavaju vladama u BiH da identificiraju i financiraju vlastite prioritete.*

1.2 CILJ PROCJENE RAZVOJNIH FINACIJA U BiH

11. *Cilj PRF-a je podržati nastojanja BiH na izgradnji održive budućnosti tako što će nastojati ojačati pristup integriranom i održivom financiranju radi ostvarivanja Ciljeva održivog razvoja. PRF pruža sveobuhvatnu sliku ekonomije (financijsku arhitekturu) i u njoj su procijenjeni i veličina i kompleksnost tokova resursa, kao i institucije i njihove strukture upravljanja¹. Radi ostvarivanja ovog cilja, PRF sadrži i sljedeće:*

Pregled financijskog ekosistema BiH, uključujući trendove i sastav svih javnih, privatnih, domaćih i međunarodnih financijskih tokova.	Identificira prednosti i postignuća postojećih strategija financiranja, politika i institucionalnih struktura radi rješavanja ključnih izazova u financiranju..
Detaljno razmatra prioritetni fokus na razne oblasti (posebno financijske tokove ili financijsko planiranje) koje su ključne za sposobnost BiH da ostvari rezultate u pogledu održivog razvoja.	Identificira postojeća ograničenja koja stoje na putu nastojanja institucija da mobiliziraju i djelotvorno usmjere financijska sredstva u svoje prioritetne oblasti (sa fokusom na njihove kapacitete za udruživanje javnih i privatnih sredstava).
Predlaže realne preporuke kojima će se, kada budu provedene, podržati postizanje pravaca razvoja i odabranih akceleratora iz Okvira za realizaciju Ciljeva održivog razvoja.	Pružuje temelj za mapu puta za izradu SDG FO i sam Financijski okvir za SDG-e, na kojima će se raditi u okviru Faze II.

1.3 ČETIRI KVADRANTA PROCJENE RAZVOJNIH FINACIJA

12. *Kao što je navedeno gore, ova PRF daje procjenu i dijagnostički element SDG FO-a i njena struktura, koja je prikazana u tabeli 1 niže, u suštini se sastoji od četiri kvadranta: domaći javni izvori, domaći privatni izvori, međunarodni javni izvori i međunarodni privatni izvori. U procesu opisivanja financijske arhitekture u BiH kroz četiri kvadranta također je izvršena procjena javnih politika, institucija, instrumenata i kapaciteta budući da utječu na ponudu i potražnju za financiranje realizacije ciljeva održivog razvoja. Ovi kvadranti – kao i njihova integracija – također oblikuju proces praćenja i pregleda SDG FO, kao i njegovo upravljanje i koordinaciju te Financijski okvir. Četiri zasebna, ali međusobno povezana kvadranta također vode do integriranog financijskog odgovora na gore spomenute izazove u fiskalnom prostoru.*

¹ Federacija BiH se sastoji od 10 kantona (federalnih jedinica), 16 gradova i 74 općine, dok Republika Srpska ima 64 jedinice lokalne samouprave (10 gradova i 54 opštine). Brčko distrikt je jedinstvena administrativna jedinica lokalne samouprave koja je pod suverenitetom BiH.

TABELA 1: KVADRANTI: FINANCIRANJE IZ DOMAĆIH I MEĐUNARODNIH JAVNIH I PRIVATNIH IZVORA		
	<i>Javni</i>	<i>Privatni</i>
<i>Međunarodni</i>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Grantovi iz zvanične pomoći za razvoj ▪ Zajmovi iz zvanične pomoći za razvoj ▪ Drugi zvanični finansijski tokovi ▪ Zaduživanje uz garancije javnih tijela ▪ Multilateralne razvojne banke ▪ Saradnja na liniji Jug-Jug i trougaona saradnja ▪ Financiranje borbe protiv klimatskih promjena 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Direktne strane investicije ▪ Manjinski dionički kapital ▪ Međunarodni transferi (doznake itd.) ▪ Međunarodne NVO, fondacije i filantropi ▪ Zaduživanje iz privatnih izvora (međunarodni zajmodavci) ▪ Korporativna društvena odgovornost
<i>Domaći</i>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Prihodi od direktnih, indirektnih i drugih poreza ▪ Oporezivanje prirodnih resursa ▪ Neporezni prihodi ▪ Javno-privatno partnerstvo ▪ Zaduživanje javnog sektora ili zaduživanje uz državne garancije ▪ Općine ▪ Državni investicijski fondovi 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Domaće investicije ▪ Zaduživanje iz privatnih izvora (domaći zajmodavci) ▪ Domaće NVO, fondacije i filantropi ▪ Korporativna društvena odgovornost

NB. Jug-Jug suradnja odnosi se na razvoj međusobne suradnje zemalja u razvoju u okviru globalnog juga. Kad se suradnja Jug-Jug vrši uz podršku partnera sa Sjevera, radi se o triangularnoj suradnji.

Izvor: UNDP, [Development Finance Assessment Guidebook](#)

1.4 PROCES PREGLEDA JAVNIH RASHODA ZA CILJEVE ODRŽIVOG RAZVOJA

13. *U PRF-u su korišteni rezultati brzog pregleda javnih rashoda za SDG-e, sa posebnim fokusom na rodnu ravnopravnost u okviru principa prema kojem niko ne smije biti isključen.* Pregled javnih rashoda je ne samo produbio razumijevanje dodjele resursa za realizaciju SDG-a nego je odigrao važnu ulogu u identificiranju ključnih pitanja upravljanja javnim financijama i strateškog budžetiranja i u opisu sastava SDG potrošnje u odnosu na prioritete iz javnih politika.

1.5 STRUKTURA IZVJEŠTAJA

14. Nakon uvodnog poglavlja, u poglavlju 2 je PRF stavljena u okvire novog makrofiskalnog konteksta. U poglavlju 3 su predstavljeni rezultati procjene i dijagnostike finansijske arhitekture u BiH, uključujući i procjenu finansijskih rizika. U poglavlju 4 su opisane predložene potrebe za financiranjem realizacije SDG-a na makro nivou; u poglavlju 5 su predstavljeni prioriteti u ostvarivanju SDG-a; u poglavlju 6 je dat sažet opis novih finansijskih instrumenata, a u poglavlju 7 je dana Mapa puta za Finansijski okvir za realizaciju SDG-a. U dodacima su sadržane lista tehničkih pojmova, metodološka pojašnjenja i tabele komplementarnih finansijskih instrumenata.

15. *Izveštaj je pomno usklađen sa financiranjem pravaca razvoja BiH i promovira ga, kao što je navedeno u Okviru za realizaciju Ciljeva održivog razvoja.* Finansijski okvir pruža progresivan pristup u cilju zatvaranja finansijskog jaza, a u cijeli tekst su ugrađena ključna pitanja, kao što su integracija u EU, Evropski zeleni plan, 4IR, rod, klima i digitalna ekonomija. Osim toga, izrađena je rodno osjetljiva mapa puta u cilju jačanja Mape puta za izradu SDG FO-a, kojom se integriraju aspekti roda u cjelokupni Finansijski okvir, ne kao javni dokument nego kao referentni izvor.

INTEGRACIJA FINANCIJSKOG OKVIRA ZA SDG-e

Razvija zajedničko razumijevanje
financijske arhitekture i kvaliteta
Financijskog okvira za održivi
razvoj u BiH.

TRI NIVOVA INTEGRACIJE

Integracija politika za planiranje i financiranje.
Integracija politika za javno i privatno financiranje i,
Integracija saradnje među državama i partnerima.

FOKUS NA MOBILIZACIJU RESURSA

povećanje katalitičkog učinka i iskorištavanja,
diversifikacija prihoda, unaprijeđeno upravljanje
dugom, međunarodne klimatske financije, vertikalna
sredstva, ulaganje s učinkom, tematske obveznice,
itd.

Poglavlje 2

**Makroekonomski i
financijski kontekst**

2. MAKROEKONOMSKI I FINANCIJSKI KONTEKST

2.1 MAKROEKONOMSKI HISTORIJAT I IZGLEDI

16. *Prije pandemije bolesti COVID-19 i krize u Ukrajini, ukupna makroekonomska situacija je bila stabilna, a pozitivne rezultate ekonomskog rasta su pratila povećana ulaganja u infrastrukturu i vanjska potražnja.* Međutim, uprkos napretku, ekonomski rast, historijski gledano, bio je ispod dinamike potrebne za ubrzanje približavanja Evropskoj uniji (EU).

17. *Prema Globalnom okviru fiskalnog bilansa i politika u BiH za period 2022-2024.* opći makroekonomski i fiskalni cilj je ubrzati rast putem strukturnih reformi, povećati primarni suficit i učvrstiti javnu potrošnju na ispod 40% bruto domaćeg proizvoda (BDP).

18. Prema Konsultacijama Izvršnog odbora MMF-a po članu IV, zaključenim u februaru 2021. godine, (IMF, 2021 i 2022) „*Institucionalne slabosti...slaba vladavina prava, loš kvalitet javne infrastrukture i kašnjenja u provedbi ključnih projekata regionalne povezanosti i dalje su ključni faktori koji narušavaju izgled zemlje za razvoj privatnog sektora i njenu privlačnost za strane investicije*”.

19. Ovi strukturni izazovi i disbalansi koje je prepoznao MMF naglašavaju izazov privlačenja privatnog kapitala u ključne sektore rasta i to će vjerovatno utjecati na raspoloživost privatnog kapitala za privatne sektore. Stoga su u PRF-u identificirana nedostajuća sredstva za financiranje realizacije SDG-a, a pritom se uvode novi integrirani načini financiranja kako bi se unaprijedili likvidnost tržišta i ulaganja.

2.1.1 NEOTPORNNA EKONOMIJA

20. *BiH nema snažnu bazu izvoza, no ima visoke vanjskotrgovinske deficite.* Zemlja je u velikoj mjeri ranjiva na eksterne šokove i kada oslabe prilivi sredstava iz inostranstva², ekonomiji prijeti recesija. Međutim, sa globalnom recesijom je ekonomski rast BiH doživio pravi slom. Od tada je on vrlo slab, pri čemu je prosječna godišnja stopa rasta u periodu 2010-2020. iznosila 1,9% (vidi grafikon 1 niže). Globalna recesija u periodu 2007-2009. je narušila ekonomski rast BiH, zbog čega je nastupio rizik za njenu ekonomsku, društvenu i političku stabilnost, a stope rasta su znatno opale.

GRAFIKON 1. STOPA RASTA I SASTAV BDP-A; BiH, 2010-2020.

Izvor: MMF, Konsultacije po članu IV (2021)

² Jedna vrsta takvih priliva, zajmovi matičnih banaka bankama kćerkama, bila je vrlo snažna prije globalne financijske recesije od 2007.-2009. godine. Prije svjetske krize su zajmovi stranih banaka predstavljali obilan izvor deviza i kreditnih sredstava i u skladu s tim, došlo je do povećanja snažne agregatne potražnje i ekonomskog rasta od gotovo 7%.

21. Zbog toga BiH zaostaje za uporednim zemljama, zbog čega se sugerira veći fokus na identifikiranju nedostajućih sredstava i ograničenja koja onemogućavaju povećanje produktivnosti i otpornosti.³ Skupa sa tri istočnoevropske zemlje (Ukrajina, Bjelorusija i Moldavija) i četiri balkanske zemlje (Srbija, Crna Gora, Albanija i Sjeverna Makedonija), BiH je u grupi od osam evropskih zemalja koje nemaju visok dohodak⁴.

22. Ključni izazov za ekonomiju BiH je riješiti pitanje izazova u pogledu niskih nivoa ostvarene proizvodnje (outputa), posebno za izvoz, i postojeći trgovinski debalans.⁵ Obzirom na nizak nivo BDP-a po glavi stanovnika, hitno je potrebno povećati stope rasta BDP-a, barem na stope rasta BDP-a od 5-6%.

23. Ekonomija pati od neefikasnosti – statične neefikasnosti (loša alokacija postojećih resursa, posebno rada) i dinamične neefikasnosti (niska akumulacija kapitala svih vrsta, prije svega, infrastrukture). Zbog toga su BDP po glavi stanovnika i izvoz na tako niskim nivoima po glavi stanovnika. Mnogobrojne su prepreke smanjenju trgovinskih deficita, koje su prouzrokovane, prije svega, vrlo malim privatnim sektorom, niskom konkurentnošću ekonomije te stoga njenom niskom profitabilnošću i investicijskim aktivnostima. Zbog toga su izvoz i BDP po glavi stanovnika vrlo niski.⁶

2.1.2 ZAMKA SREDNJEG DOHOTKA

24. Nakon što se oporavila od poslijeratne rekonstrukcije i šoka tranzicije, BiH je ušla u zamku srednjeg dohotka⁷ iz više razloga: (i) nedostatak podrške ekonomiji baziranoj na znanju, (ii) nedostatak podrške razvoju lanaca vrijednosti (npr. kroz javne nabavke, pakete podrške kompanijama itd.), (iii) nedostatak obnove i podrške razvoju sektora za istraživanje i razvoj (npr. BiH je na posljednjem mjestu u Evropi po ulaganju po glavi stanovnika u istraživanje i razvoj), (iv) ne uvode se nebankovne financijske institucije, mehanizmi i instrumenti, (v) dominacija neproduktivne (socijalne i administrativne) nad produktivnom javnom potrošnjom (istraživanje i razvoj, fizička infrastruktura, prije svega, informacijsko-komunikacijska infrastruktura itd.) i (vi) neprovođenje adekvatne politike određivanja cijena, posebno putem stabilizacije robnih rezervi itd.

25. Mnoge zemlje su se brzo razvile nakon Drugog svjetskog rata i postale su zemlje srednjeg dohotka. Neke su se nastavile razvijati i postale su zemlje visokog dohotka.⁸ Prema

³ Uporedne zemlje su grupa malih – po veličini teritorije i stanovništva – ekonomija Južne i Centralne Evrope: Sjeverna Makedonija, Srbija, Crna Gora (zemlje kandidati za članstvo u EU), Republika Češka, Slovačka Republika, Slovenija, Hrvatska i Bugarska (napredne tranzicijske zemlje), Grčka i Portugal (napredne tržišne ekonomije) i Austrija i Švicarska (razvijene savezne zemlje sa snažnom tržišnom ekonomijom).

⁴ Vidi: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GNP.PCAP.CD>

⁵ World Bank, 2020. Bosnia and Herzegovina - Systematic Country Diagnostic Update. Washington DC: World Bank; EBRD, 2022. Bosnia and Herzegovina country diagnostic: Private investment challenges and opportunities 2022. London: EBRD. Prema Europskoj komisiji (2022;6): “Program ekonomskih reformi ne sadrži dovoljno kredibilnih mjera na nivou cijele zemlje usmjerenih na rješavanje najvećih strukturalnih ekonomskih izazova”

⁶ „Prošlo je pet godina od prve Sistematske dijagnostike zemlje (SCD), a na prevazilaženju identificiranih prepreka rastu i zajedničkom prosperitetu postignut je tek ograničeni napredak. Temeljne prepreke koje su tada sputavale Bosnu i Hercegovinu (BiH) prisutne su još uvijek: jedinstvena institucionalna struktura zemlje i rezultirajući izazovi u pogledu upravljanja, demografski pad i nezavršena ekonomska transformacija.(...) BiH mora preći sa rasta zasnovanog na potrošnji javnog sektora na rast zasnovan na konkurentnosti i produktivnosti privatnog sektora.(...) BiH mora preći sa ekonomije zasnovane na potrošnji na ekonomiju zasnovanu na investicijama. (...) BiH mora preći sa ekonomije usmjerene na domaće tržište na ekonomiju usmjerenu na izvoz.“ (Svjetska banka, 2020. Bosna i Hercegovina – Ažurirana sistematska dijagnostika zemlje, str. 9 i 15).

⁷ Zamka srednjeg dohotka se odnosi na situaciju u kojoj zemlja srednjeg dohotka ne uspijeva postati zemlja visokog dohotka zbog sve većih troškova i sve niže konkurentnosti. Svega mali broj zemalja je uspio preći sa niskog na srednji dohodak (za više detalja vidi: Gill, S.and Kharas, H. 2015. The Middle-Income Trap Turns Ten. Policy Research Working Paper; No. 7403. World Bank, Washington, DC.

⁸ Nakon Drugog svjetskog rata je samo 30 zemalja uspjelo preći sa srednjeg na visoki dohodak. (Felipe, Kumar and Galope, 2014).

Svjetskoj banci, određene zemlje su zaglavljene na nivou srednjeg dohotka.⁹ Faktori koji omogućavaju visok rast zemalja niskog dohotka (prirodni resursi, jeftina radna snaga i lak transfer tehnologije) nisu ključni za prijelaz sa srednjeg na visoki dohodak.

26. Ta tranzicija zahtijeva usmjeravanje resursa u inovativne, visoko produktivne aktivnosti koje zahtijevaju vještine i znanje. Proizvodnja robe veće dodane vrijednosti zahtijeva kvalificirane radnike koji traže veću plaću. Zbog rasta plaća, proizvodna preduzeća u zemljama višeg srednjeg dohotka često nailaze na situaciju u kojoj nisu konkurentne na izvoznim tržištima na kojima su prisutni efikasniji proizvođači. **Put od srednjeg do visokog dohotka je zasnovan na razvoju vođenom izvozom (tj., na iskorištavanju globalne potražnje na vrlo elastičnim tržištima za njenim proizvodima).**

27. Stope rasta u BiH su još uvijek najniže na Zapadnom Balkanu. Iako bi stope ekonomskog rasta od 6% godišnje bile poželjne, one su u postojećem kontekstu nedostižne. Bez obzira, potrebno je povećati proizvodnju da bi se unaprijedila produktivnost i konkurentnost za 4% godišnje (kako bi se ispunili kopenhagenski kriteriji za ulazak u EU) i povećala zaposlenost 2% godišnje.¹⁰ Međutim, zbog niskog rasta i nedostatka mogućnosti u zemlji, mladi često traže nove prilike u inostranstvu, što dovodi do velikog priliva doznaka iz inostranstva.

28. Zemlja u zamci srednjeg dohotka (koja je definirana u fusnotama u donjem tekstu) je zemlja koja se u njoj nalazi duže od prosječnog vremena zadržavanja. Napuštanje zamke srednjeg dohotka – koje je poželjno – zahtijeva znatnu predanost strukturnim reformama i poticanje novih vrsta ulaganja, uključujući i ulaganja u oblasti u kojima Okvir za realizaciju Ciljeva održivog razvoja naglašava potrebu za financiranjem energetike i prijelaza na cirkularnu ekonomiju, kao i digitalizacijom, naprimjer.

2.1.3 VANJSKE I UNUTARNJE NERAVNOTEŽE

29. Ekonomija BiH nema odgovarajući mehanizam prilagođavanja, kao što to pokazuju dugoročne unutarnje i vanjske neravnoteže. Stopa nezaposlenosti je visoka, trgovinski deficit visok, a stope rasta znatno ispod potencijalne veličine. Sve te neravnoteže skupa utječu na postizanje SDG-a 8 (dostojanstven rad i ekonomski rast) i drugih ciljeva održivosti, a s obzirom na okruženje koje relativno slabo potiče poslovanje i na plitko financijsko tržište, potreba za identifikiranjem novih financijskih instrumenata i partnerstava čini se čak uvjerljivijom.

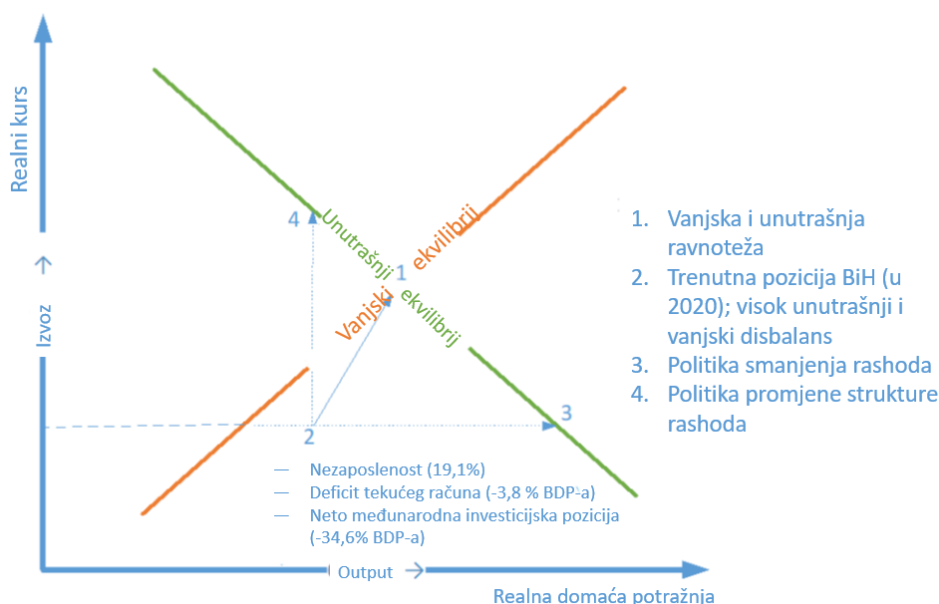
30. Klasični Swanov model na slici 2 u nastavku predstavlja unutarnju i vanjsku neravnotežu BiH, a njegove ose predstavljaju realni kurs i fiskalni deficit zemlje. Ovaj debalans odražava politike i stimulanse kojima se favoriziraju javni sektor, potrošnja i uvoz, a ne privatni sektor i ulaganje u izvoz.

⁹ Ovaj pojam su prvi uveli Gill i Kharas 2007. u studiji pod nazivom „Istočnoazijska renesansa: Ideje za ekonomski rast“. Prema Svjetskoj banci, zamka srednjeg dohotka se odnosi na situaciju u kojoj zemlja srednjeg dohotka ne uspijeva postati ekonomija visokog dohotka zbog porasta troškova i pada konkurentnosti. Svega mali broj zemalja uspije preći sa niskog na srednji dohodak.

https://elibrary.worldbank.org/doi/10.1596/9780821387856_CH04

¹⁰ **BiH je bila na pragu tako visokih stopa rasta 2007. godine, sa stopom rasta od 6%, i 2008. godine, kada je stopa rasta iznosila 6,8%.** U tim uzastopnim godinama se BiH čak i približila stopi rasta od 7% sa kojom bi za 10 godina mogla postići dohodak od 9,400 USD. To bi bilo iznad današnjeg globalnog prosjeka. Povećanjem stope rasta na 10,5-11% za deset godina, BiH bi osigurala dohodak od 12,196 USD po građaninu (tj., ušla bi u klub zemalja s visokim dohotkom).

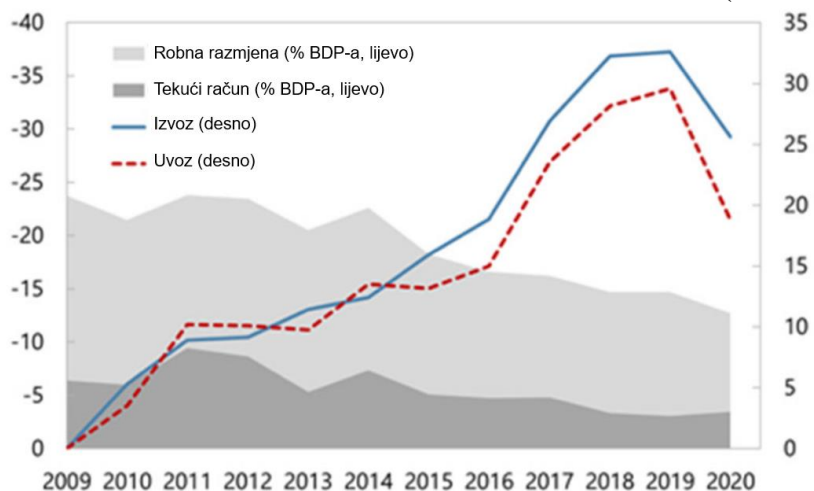
SLIKA 2. SWANOV DIJAGRAM

31. *Obzirom da ne postoje djelotvorne politike kojima bi se ispravile vanjske neravnoteže koje su obilježile cijeli period nakon Daytonskog sporazuma, neto međunarodna investicijska pozicija zemlje (ono što BiH ulaže u inostranstvo minus ono što stranci ulažu u BiH) iznosi -34,3% BDP-a, što je na ivici prihvatljivih -35%¹¹BDP (EU, 2023). Srećom za BiH, ova neravnoteža se ne financira samo iz kredita, nego i sa nekreditnim sredstvima, kao što su međunarodni transferi, direktne strane investicije i portfolio investicije u ekonomiju BiH.*

32. *Struktura ekonomije odražava BiH kao zemlju u tranziciji, s višim srednjim dohotkom i statusom ograničene reforme tržišta.* BiH je mala, otvorena ekonomija, kojom dominiraju uslužne djelatnosti, sa umjereno razvijenim industrijskim sektorom i sektorom proizvodnje, uz ograničenu poljoprivrednu bazu.

GRAFIKON 2. KUMULATIVNE PROMJENE U IZVOZU I UVOZU (2019-2020)

33. *Od 2015. godine rast izvoza robe je premašio porast uvoza (vidi grafikon 2)., što je bilo više nego dovoljno da se nadomjesti smanjenje u transferima. Međutim, BiH još uvijek zaostaje*

¹¹ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=COM%3A2022%3A781%3AFIN&qid=1669158965799>

za većinom uporednih zemalja i novim državama članicama EU u integriranju trgovine i tokova proizvodnje zbog nedostataka u oblasti zaštite investitora, provedbe ugovora i imovinskih prava.

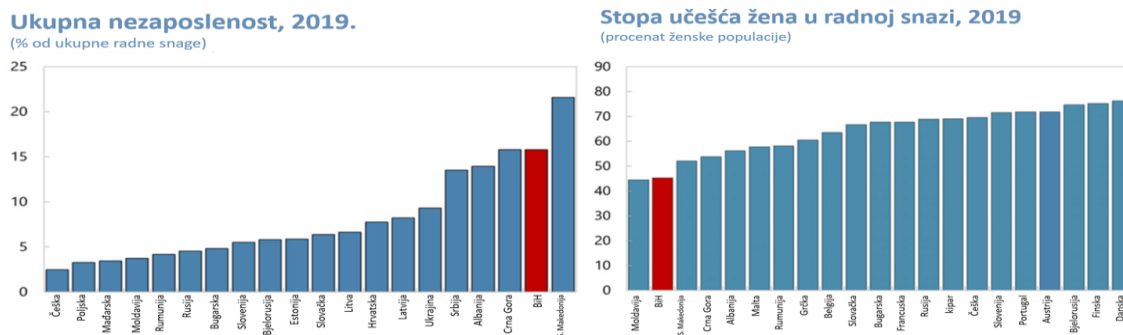
34. Udio BiH u izvozu svijeta je u opadanju i BiH i dalje ima tek vrlo skroman udio. Analiza vanjskog sektora bi pokazala nužnost ulaganja u transportnu infrastrukturu i povezanost kako bi se uklonila ograničenja na strani ponude i povećala konkurentnost. Strukturnim reformama i boljom upravom bi se unaprijedilo poslovanje i investicijska klima, posebno za izvozno orijentirane djelatnosti koje zahtijevaju stabilnost i vladavinu prava. (MMF, Konsultacije po Članu IV, februar 2021 i jun 2022.).

35. BiH se suočava s velikim padom broja stanovništva još od 2008. godine, uz znatnu emigraciju zbog visoke nezaposlenosti i drugih faktora istiskivanja i privlačenja (push i pull faktori), kao i zbog privlačnosti evropskih ekonomija. Broj zaposlenih se povećava od 2008. godine, ali broj stanovnika BiH i dalje opada, što ima potencijalni uticaj na sposobnost vlasti da financira svoj trgovinski deficit. Zemlja financira trgovinski deficit putem velikog priliva doznaka iz inostranstva koje šalje 1.7 miliona građana koji čine dijasporu BiH (UN, DESA, 2020)

36. Što se tiče agregatne strukture zaposlenosti, u uslužnim djelatnostima je zaposleno oko 50% stanovnika, u industriji 31,7% i u poljoprivredi oko 17,96%.¹² Stopa nezaposlenosti 2022. godine, prema nacionalnoj definiciji, iznosila je 14,8%. Kao što je prikazano na grafikonu 3 niže, stopa učešća žena u radnoj snazi i ukupna zaposlenost u 2019. godini pokazuju da BiH zaostaje za uporednim zemljama regije. Povećanje učešća na formalnom tržištu rada, posebno učešća žena, i smanjenje nesrazmjera između vještina koje posjeduju mladi i vještina za kojima postoji potražnja na tržištu rada bit će od ključne važnosti jednako kao i usmjeravanje investicija na unapređenje poslovnog okruženja, ekonomskog upravljanja i digitalizacije.

37. Jedno ključno pitanje koje je dublje istraženo u ovom PRF-u jest uloga žena u ekonomiji i pristup žena finansijskim tržištima, s obzirom na utjecaj nejednakosti na princip prema kojem niko ne smije biti isključen. Trenutno je nivo finansijske uključenosti žena u BiH sličan evropskom i euroazijskom prosjeku, ali je znatno ispod zemalja višeg srednjeg dohotka. Finansijska inkluzija je prepoznata kao središnji faktor u promoviranju širokog ekonomskog razvoja i smanjenju siromaštva. Finansijski rodni jaz još uvijek postoji u BiH gdje svega 47% žena ima otvoren račun u nekoj finansijskoj instituciji, u odnosu na 59% muškaraca.¹³ To utječe na strukturu ekonomskih prilika.

GRAFIKON 3. KOMPARATORI STOPE UČEŠĆA ŽENA U RADNOJ SNAZI I UKUPNE ZAPOSLENOSTI (2019)

¹² <https://www.statista.com/statistics/454016/employment-by-economic-sector-in-bosnia-herzegovina/>

¹³ Nivo finansijske uključenosti u BiH je sličan evropskom i euroazijskom prosjeku, ali je znatno iza zemalja sa višim srednjim dohotkom. Finansijska inkluzija je prepoznata kao središnji faktor u promoviranju širokog ekonomskog razvoja i smanjenju siromaštva. Prema podacima indeksa finansijske uključenosti (FINDEX) iz 2014. godine, 53% stanovništva BiH je imalo otvoren račun u nekoj finansijskoj instituciji. Međutim, znatan finansijski rodni jaz još uvijek postoji u BiH, gdje svega 47% žena ima račun u nekoj finansijskoj instituciji, u odnosu na 59% muškaraca.

N.B: ZVSD-zemlje višeg srednjeg dohotka

Izvor: Izračun konsultanta na osnovu podataka Svjetske banke (2023)¹⁵

42. *BiH ima niže stope investicija, posebno štednje, nego uporedne zemlje (vidi grafikon 4), što znači da „uvozi“ štednju iz inostranstva, to jeste, priliv stranog kapitala u BiH odgovara veličini te razlike.* Postoje tri glavna razloga za nisku stopu štednje, te tako i za nisku stopu ulaganja i nisku stopu rasta BDP-a: (i) nedovoljan razvoj finansijskog sistema zemlje, (ii) načini na koje bogati gomilaju bogatstvo i zaobilaze finansijske institucije i (iii) nedovoljan dohodak i nemogućnost štednje u određenim kategorijama stanovništva.

43. *Ne postoje raznovrsne finansijske institucije niti finansijski instrumenti koji bi mogli mobilizirati resurse u manjem iznosu (mikro institucije koje primaju depozit) do nekoliko milijardi KM (kroz emisiju infrastrukturnih obveznica).* Već gotovo tri desetljeća u BiH ne postoji zakon o uzajamnim garantnim fondovima, štedionicama, štedno-kreditnim asocijacijama, finansijskim holding kompanijama i kreditno-garantnim fondovima.

44. *Reforma finansijskih tržišta bi mogla dovesti do rasta BDP-a za 2 postotna poena¹⁶ (IMF, 2019). Jednostavno, samo se reformom finansijskog sistema i privlačenjem sredstava od dijaspore mogu povećati stope rasta BDP-a za najmanje dva postotna poena* (Mitra (IMF), 2016).

45. Komercijalne banke, koje su jedine banke, uz izuzetak dvije razvojne banke, kontroliraju oko 88,8% finansijskog sistema u BiH. Od preostalih 10-ak posto, osiguravajuće kuće kontroliraju polovinu (konkretno 5,2% uglavnom zbog obaveznog osiguranja motornih vozila), a drugu polovinu kontroliraju *leasing* kompanije (0,9%), investicijski fondovi (2,2%) i mikrokreditne organizacije (2,9%) (CBBiH, 2021).

46. *Finansijskim sistemom BiH dominiraju strane komercijalne banke,* koje kontroliraju 81% dioničkog kapitala banaka (EBA, 2019). Što je najgore, *zakonom o bankama su zabranjene nebankovne finansijske institucije jer niti jedna institucija, osim banaka, ne može primati depozit i davati kredite.* Nema sumnje da će BiH i FBiH¹⁷, posebno sa prenošenjem propisa EU u domaće pravo, ukinuti takvu praksu.

47. *Realna kamatna stopa na kredite može biti snižena na kredite, a povećana na depozite samo stvaranjem konkurencije na finansijskom tržištu i prilivom sredstava iz inostranstva.* Snižavanje kamatne stope je ekstremno težak zadatak posebno pod režimom valutnog odbora. Od 1995. godine su mjere smanjenja kamatnih stopa doživjele tek ograničen uspjeh. Šta treba država učiniti? *Pravilan način usmjeravanja banaka na smanjenje kamatnih stopa jest smanjenje sistemskog rizika i povećanje konkurencije na finansijskom tržištu.*

48. *Agregatna štednja BiH je ukupan iznos privatne štednje domaćinstava i preduzeća (privatna štednja) i štednje javnog sektora (javna štednja).* S obzirom na deficit tekućeg računa, u BiH ulazi kapital iz inostranstva i smatra se dijelom ponude finansijskog kapitala.

TABELA 2. PONUDA I POTRAŽNJA FINANCIJSKOG KAPITALA; BiH, 2016-2021. (MILIJARDI KM)							
	Varijable	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.	Izvor
1	Potražnja za finansijskim kapitalom (2+3)	7,8	8,3	8,9	9,7	8,8	
2	Bruto investicije u stalna sredstva (GFCF)	7,8	8,3	8,9	7,9	8,4	BHAS
3	Deficit budžeta (G-T>0)				-1,8	-0,4	CBBiH
4	Ponuda finansijskog kapitala	8	8,5	9	10	9,3	

¹⁵ <https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators>

¹⁶ Glavni kanal na djelu je poboljšanje alokacijske funkcije finansijskih tržišta (IMF, 2019)

¹⁷ U Republici Srpskoj postoji zakonska mogućnost osnivanja štedno-kreditnih zadruga („Službeni glasnik RS“, br. 93/2006)

Bosna i Hercegovina
Procjena razvojnih financija (PRF)

5	Privatna štednja	5,7	6,6	7,3	8,7	8,4	
6	Tekući račun	-1,5	-1,1	-1	-1,3	-0,9	CBBH
7	Suficit budžeta (T-G>0)	0,8	0,8	0,7			
8	Razlike	-0,2	-0,2	-0,1	-0,3	-0,5	

Izvor: Izračun konsultanta na osnovu podataka Svjetske banke, Centralne banke Bosne i Hercegovine i Agencije za statistiku Bosne i Hercegovine

49. Također postoje dva osnovna izvora potražnje za financijskim kapitalom u ekonomiji BiH: investicije privatnog sektora, (I), i javno uzajmljivanje, kada se država treba zadužiti, tj., kada je potrošnja države, (G), veća od prikupljenih prihoda od poreza, T. Preduzeća se trebaju zadužiti da bi financirala svoje investicije u opremu, prostor i zaposlene. Tako se i preduzeća i država mogu javiti sa strane tražnje štednje spram ponude štednje. Postoje dva glavna izvora ponude financijskog kapitala u ekonomiji BiH: štednja domaćinstava i privrednih subjekata, označena kao (S), i priliv financijskog kapitala iz inostranstva, koji je jednak deficitu tekućem računu.

2.2.2 SMANJENJE NEPRODUKTIVNIH JAVNIH RASHODA

50. *BiH mora provesti fiskalnu konsolidaciju i unaprijediti fiskalno upravljanje.* Fiskalnom konsolidacijom se mora povećati operativna efikasnost vlasti i pritom zadržati snažan fokus na fizičku infrastrukturu i u velikoj mjeri povećati rashode za istraživanje i razvoj (na 1% u naredne dvije godine, pa na 2% u dvogodišnjem periodu koji slijedi i zatim na 3% i nastojati održati tu stopu sve do 2030. godine). Uz dug koji iznosi oko 35% BDP-a, postoji prostor za povećanje duga koji se može servisirati da bi se postigla visoka stopa povrata investicija, što podrazumijeva fokus na unapređenju planiranja javnih investicija.¹⁸ Fiskalni prostor za SDG-e se trebati stvoriti ravnotežom između efikasnije potrošnje i veće stope povrata javnih investicija.

51. *Potrebno je podržati jačanje upravljanja porezima kako bi se povećali fiskalni resursi za razvoj.* To je potrebno izvršiti, između ostaloga, tako da jedinice lokalne samouprave i kantoni u većoj mjeri ovise o prihodima od poreza na dohodak, poreza na dobit, itd. i budu prisiljene stvoriti povoljnije poslovno okruženje za preduzeća, direktna strana ulaganja itd., sve u okviru zakona. (Hunziker and Dejonghe, 2019).

52. *Također je potrebno izvršiti pregled javnih rashoda za socijalne programe.* Neophodan je paket mjera podrške od uvođenja identifikacijskih karata (da bi se utvrdilo ko, kako i koliko dobiva i od koga iz BiH i iz inostranstva i da bi se stavio kompletan sistem socijalnog osiguranja pod kontrolu) pa sve do političke i pravne revizije osnova za dodjelu pomoći.

53. Mjerenje djelotvornosti i efikasnosti javnog sektora (javnih rashoda i javnih preduzeća) je vrlo ograničeno u BiH. Neophodno je početi ocjenjivati aktivnosti tih institucija u odnosu na zadane standarde, to jeste, simulirati operacije tržišta u netržišnim aktivnostima.

2.2.3 SMANJENJE NEOBUHVAĆENE EKONOMIJE¹⁹ I UTAJE POREZA

54. *Porezni moral je kao pokretač nedavno uključen u istraživanje neformalne ekonomije.* Izračuni pokazuju da je u nekim zemljama udio poreznog morala u utjecaju svih pokretača neformalne ekonomije do 30%. Smanjenje poreznog morala za 1% povećava neformalnu ekonomiju za 0.2%. (Torgler and Schneider, 2007; Torgler, 2011). Jednostavno, ako porezni

¹⁸ Parlament FBiH je usvojio novi Zakon o stečaju, koji je usklađen sa zakonima u stečaju u RS-u i Brčko distriktu.

¹⁹ Komitet eksperata ILO-a za primjenu konvencija i preporuke traži od vlada da "pružaju statističke podatke ... uključujući o veličini neformalne ekonomije...i vidljive podzaposlenosti" (*see* Observation (CEACR) - adopted 2021, published 110th ILC session (2022))

obveznik ne poštuje vlast, na razne će načine „uspijevati“ izbjeći plaćanje poreza, dok istovremeno neće imati grižnju savjesti.

55. Poticanje formalizacije ekonomije, međutim, neće ići brzo budući da formalizacija podrazumijeva dodatne troškove za mikro i mala preduzeća od kojih mnoga stvaraju prihod dovoljan tek za isplatu minimalnih plaća.²⁰

56. *Ako neformalna ekonomija čini barem četvrtinu ukupne proizvodnje i četvrtinu zaposlenosti, kao što je to slučaj u BiH (Medina and Schneider, 2018; ILO, 2020), jasno je da se ne može iskorijeniti preko noći.* BiH bi postigla odličan rezultat ako bi u srednjoročnom periodu uspjela smanjiti neformalnu ekonomiju za petinu, to jeste, sa četvrtine na petinu BDP-a. Redoslijed poteza mora biti jasan i poći od onog koji bi proizveo najmanje društvene i političke tenzije. Prvo je neophodno smanjiti neformalna plaćanja, zatim smanjiti neformalan dohodak i na kraju, smanjiti neformalnu zaposlenost.

57. *Malo ko shvata da u BiH javni sektor (javna administracija i javne kompanije) stvaraju neformalnu ekonomiju.* Međutim, svako može vidjeti da postoji veći broj javnih institucija i kompanija (rudnici, naprimjer) koje ne plaćaju doprinose za radnike. Ako ne uplaćuje poreze i doprinose, javni subjekt i njegovi radnici se automatski smatraju neformalnom zaposlenošću i neformalnom ekonomijom. Također, mnoge organizacije, javne i privatne, dio plaće isplaćuju kao minimalnu plaću, a preostali dio, iznad minimalne plaće, isplaćuje kao neformalni dohodak.

58. *Oko šest milijardi gotovog novca se nalazi izvan Centralne banke i banaka²¹.* Nema sumnje da se barem dio tog iznosa koristi za plaćanja u gotovini u neformalnoj ekonomiji.

59. Da bi se zaustavili takvi tokovi, potrebno je utvrditi maksimalan iznos koji se može platiti u gotovini (on je već utvrđen u Bugarskoj, Republici Češkoj, Hrvatskoj, Sloveniji, Slovačkoj itd.), zatim nametnuti potrebu korištenja POS terminala u određenim sektorima i određenim vrstama kompanija (kao što je slučaj u Južnoj Koreji), organizirati nagradnu igru za sve one koji uzmu račun s iskazanim iznosom PDV-a, uvesti porezne poticaje za kupce i trgovce koji koriste elektronsko plaćanje (npr. povrat 0,02% PDV-a), (kao što je slučaj u Južnoj Koreji i Urugvaju). Prema EYGM, ako BiH nastavi tim putem, mogla bi dodatno povećati prihod od poreza u iznosu od 4,2% BDP-a. To bi bilo jednako iznosu od 1,2 milijarde KM, što je čak više nego posljednji aranžman sa MMF-om (EYGM, 2016).

²⁰ Primjer progresivnih poteza u oporezivanju se može vidjeti u Programu ekonomskih reformi Republike Srpske za period 2022-2024: rasterećenje oporezivanja rada i smanjenje parafiskalnih opterećenja vodi smanjenju sive zone u prikazivanju prometa.

²¹ http://statistics.cbbh.ba/Panorama/novaview/SimpleLogin_bs_html.aspx

Poglavlje 3

Razvojna financijska arhitektura u BiH

3. RAZVOJNA FINACIJSKA ARHITEKTURA U BiH

60. *Ovo poglavlje se oslanja na razmatranje makroekonomskih i fiskalnih pitanja i izazova iz poglavlja 2 i pruža detaljan opis razvojne financijske arhitekture u BiH.* S obzirom na integrirani pristup procjeni razvojnih financija, u ovom poglavlju su obrađeni domaći javni i privatni i međunarodni javni i privatni financijski tokovi i njihova integracija. Ovaj opis postavlja temelj za bolje razumijevanje zahtjeva za financiranjem realizacije SDG-a na makro nivou, kao i financijskog jaza. Osim toga, analiza pruža dokaze o postojećim, novim i budućim politikama, institucionalnom kapacitetu i aranžmanima financijskog tržišta čije je razumijevanje neophodno za preporuke za Mapu puta za izradu SDG Financijskog okvira.

3.1 DOMAĆE JAVNE FINACIJE

3.1.1 JAVNI PRIHODI

61. *BiH je jedna od zemalja svijeta s najvišim udjelom prihoda u BDP-u.* Država prikuplja prihode po daleko višoj stopi (42,1% BDP-a) od prosjeka od zemalja Zapadnog Balkana, koji iznosi 35%. To je doprinijelo pozitivnim fiskalnim pokazateljima (održivi fiskalni bilansi, pad zaduženosti opće vlade), ali uz cijenu gušenja ekonomije. Najnovije procjene (Khwaja and Iyer, 2013) pokazuju da su javni prihodi veći nego što to omogućava ekonomski potencijal zemlje, to jeste, pokazuju da visoki porezi umanjuju rast. Također, o . poporezivanje rada je, posebice u FBiH, visoko, guši poduzetništvo, smanjuju zaposlenost i gura mnoge u neformalni sektor (Svjetska banka, 2020).

TABELA 3. JAVNI PRIHODI; BiH, 2016-2021. (MILIONI KM)					
	2017.	2018.	2019.	2020.	2021
PRIHOD (1)	13479,30	14389,59	15018,10	14430,70	16054,3
Porezi (11)	7151,08	7688,43	8014,08	7363,31	8,485
111 Porezi na dohodak, dobit i kapitalnu dobit	1149,44	1253,09	1264,40	1212,88	1,326.3
112 Porez na plate na teret poslodavca i zaposlenih	0,00	0,00	0,00	0,00	0.0
113 Porezi na imovinu	115,92	119,69	127,33	115,51	134.6
114 Porezi na robu i usluge	5842,36	6274,08	6571,43	5976,88	6,972.7
115 Porezi na međunarodnu trgovinu i transakcije	0,01	5,29	6,14	5,73	0.0
116 Drugi porezi	43,35	36,29	44,79	52,32	51.8
12 Socijalni doprinosi	4734,23	5041,78	5345,66	5383,93	5,798.0
121 Doprinos za socijalno osiguranje	4734,23	5041,78	5345,66	5383,93	5,798.0
122 Drugi socijalni doprinosi	0,00	0,00	0,00	0,00	0.0
13 Grantovi	40,13	44,91	103,48	74,16	94.4
131 Stranih vlada	30,47	39,60	93,36	65,34	84.9
132 Međunarodnih organizacija	8,96	5,31	10,12	8,83	9.4
133 Drugih jedinica sektora opće vlade	0,70	0,00	0,00	0,00	0.0
14 Drugi prihodi	1553,85	1614,47	1554,88	1609,30	1,676.6
141 Prihod od imovine	191,18	348,38	151,04	121,59	188.6
142 Prodaja robe i usluga	967,46	966,41	1018,28	898,25	958.7
143 Novčane kazne, penali i globe	73,79	77,52	82,00	72,61	88.0
144 Dobrovoljni transferi osim grantova	321,41	220,79	301,98	514,73	440.3
145 Razni i neidentificirani grantovi	0,01	1,36	1,57	2,11	0.8
BDP	31376,24	33444,00	35296,00	34240,00	38637,00
Prihodi/BDP (u %)	43,0	43,0	42,5	42,1	41,6

Izvor: Centralna banka Bosne i Hercegovine (CBBiH, 2022a)

3.1.2 PRIORITETI POTROŠNJE VLADE

62. *Od 2011. god, cilj Globalnog fiskalnog okvira, kojim se određuju ciljevi fiskalne politike zemlje za trogodišnji period, je smanjiti rashode na nivo ispod 40% BDP-a kako bi se, konkretno, kretali u rasponu između 40,3% i 37,2% BDP-a.* Cilj smanjenja javne potrošnje ispod 40% BDP tek treba postići, a imajući na umu utjecaj pandemije, kao i krizu u Ukrajini, smanjenje javne potrošnje se ne očekuje u skorašnje vrijeme, štaviše izgledno da će se umjesto toga povećati javne investicije (Chaponda et al., 2018). U tabeli 4 je dat presjek javnih rashoda za period 2016-2020.

TABELA 4. JAVNI RASHODI; BiH, 2016-2020. (MILIONI KM)					
	2017.	2018.	2019.	2020.	2021
2. IZDACI	11.913,4	12.738,4	13.334,3	14.474,8	14797,0
21 Naknade zaposlenima	3.312,6	3.422,1	3.738,1	3.921,8	4039,2
211 Nadnice i plate	3.151,2	3.254,5	3.547,3	3.722,2	3836,0
212 Socijalni doprinosi	161,4	167,6	190,8	199,6	203,2
22 Korištenje robe i usluga	2.230,7	2.401,4	2.559,3	2.572,4	2676,2
22 Korištenje robe i usluga	2.230,7	2.401,4	2.559,3	2.572,4	2676,2
23 Potrošnja fiksnog kapitala	109,9	132,6	128,9	130,3	171,6
24 Kamate	223,0	242,5	241,1	255,9	240,2
241 Nerezidentima	124,5	117,1	123,9	126,0	107,8
242 Rezidentima osim opće vlade	98,5	125,4	117,2	129,9	132,3
243 Drugim iz sektora opće vlade	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
25 Subvencije	444,0	475,8	507,3	870,1	742,9
251 Za javne korporacije	211,9	237,3	252,8	265,7	290,6
252 Za privatna preduzeća	232,1	238,5	254,4	604,5	452,2
26 Grantovi	4,2	6,4	2,4	8,1	3,5
261 Stranim vladama	0,0	0,3	0,5	3,2	0,8
262 Međunarodnim organizacijama	4,2	6,1	1,9	4,8	2,7
263 Drugim iz sektora opće vlade	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
27 Socijalna davanja	4.758,5	5.013,2	5.223,4	5.508,0	5.718,3
271 Socijalna sigurnost	3.603,3	3.820,9	4.034,1	4.229,0	4417,8
272 Socijalna pomoć	1.119,3	1.155,7	1.148,5	1.226,1	1246,0
273 Socijalni doprinosi na račun poslodavaca	35,8	36,5	40,8	52,8	54,5
28 Drugi izdaci	830,4	1.044,5	933,7	1.208,2	1205,2
281 Izdaci za imovinu osim kamata	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
282 Razni drugi izdaci	830,4	1.044,5	933,7	1.208,2	1205,2

Izvor: Centralna banka Bosne i Hercegovine (CBBiH, 2022a)

63. *Najveći udio prihoda od poreza otpada na socijalna davanja (29.2% od ukupnih rashoda u 2020.) i plate državnih službenika i namještenika (27,1% od ukupnih rashoda u 2020.).* Očigledno je da je javni sektor BiH velik u odnosu na nivo prihoda, što znači da se visok udio prihoda od poreza koristi za pokriće plata državnih službenika i namještenika. Javni sektor, koji ima više nivoa, ima, prema procjenama, 233.000 zaposlenih, a na plate u javnom sektoru otpada 10,3% BDP-a, u odnosu na 8,9% u sektoru zdravstva i 4,6% u sektoru obrazovanja (Svjetska banka, 2020).

64. Međutim, unatoč visokim prihodima, *nivo javnih investicija je nizak.* Realizacija javnih investicija je na niskom nivou djelomično zbog toga što visoka tekuća potrošnja (plate i doprinosi za socijalno osiguranje) istiskuje javne investicije. BiH ne ulaže dovoljno sredstava za financiranje kapitalnih ulaganja koja su zemlji potrebna. Naprimjer, nedovoljna komunikacijska povezanosti unutar zemlje, kao i sa susjednim zemljama i zemljama članicama EU onemogućava zemlji da bude konkurentna. Također postoje i druga područja u kojima su potrebne javne investicije, između ostalog, u energetiku i dekarbonizaciju (Svjetska banka, 2020).

3.1.3 JAVNO-PRIVATNO PARTNERSTVO (JPP)

65. Postoji osnova za pružanje podrške vlastima u ostvarivanju njihovih ciljeva javno-privatnog partnerstva. ***Iako svi nivoi vlasti žele promovirati javno-privatno partnerstvo, do sada je realizirano relativno malo projekata.***^{22,23}

66. Dva entiteta imaju zasebna zakonodavstva o javno-privatnom partnerstvu. U FBiH postoji osam zakona o javno-privatnom partnerstvu na kantonalnom nivou i 14 zakona o koncesijama. Međutim, postoji Zakon o javno-privatnom partnerstvu u Republici Srpskoj („Službeni glasnik RS“, br. 59/09, 63/11 i 68/20) i Zakon o koncesijama („Službeni glasnik RS“, br. 59/13, 16/18, 70/20 i 111/21). Oba zakona su usklađena sa odgovarajućim direktivama EU.

67. Iako se nastoje uskladiti zakoni o javno-privatnom partnerstvu na kantonalnom nivou sa propisima EU, glavni problem je taj što još **uvijek nije prepoznato da se u većini zemalja koncesije i javno-privatno partnerstvo tretiraju u istom zakonu, odnosno, da je koncesija oblik javno-privatnog partnerstva.** (Chaponda et al. (MMF), 2018).

68. Odobrenja za javno-privatno partnerstvo izdaje nekoliko tijela, od resornog ministarstva, jedne komisije na visokom nivou, lokalne uprave do Ministarstva financija. Čini se da je postupak odobrenja javno-privatnog partnerstva prilično složen s obzirom na to da uključuje brojna tijela, bez koordinacije među njima (Chaponda et al. (MMF), 2018.)²⁴.

69. Iako još relativno novi, javno-privatno partnerstvo i koncesije nisu uključeni u budžet. Koncesije ili javno-privatno partnerstvo su malobrojni i niti jedno se ne prijavljuje budući da prema pozitivnom zakonodavstvu nije potrebno uključiti informacije o transakcijama javno-privatnog partnerstva u budžet za kapitalna ulaganja resornih ministarstava.

70. S nedavnim usvajanjem zakona u kantonima i nacrtom zakona o javno-privatnom partnerstvu na nivou FBiH koji je u fazi razmatranja, očekuje se da će ovi oblici financiranja javne infrastrukture postati sve prisutniji i mogli bi povećati fiskalne rizike ako se ne budu pratili na odgovarajući način. (Chaponda et al. (MMF), 2018).

3.1.4 JAVNA PREDUZEĆA

71. ***Jedina evropska tranzicijska zemlja u kojoj se povećala uloga javnih preduzeća, i to ne beznačajno, je BiH (Richmond et al., 2019.)***. Kvalitet osnovnih javnih usluga koje pružaju javna preduzeća je loš, osobito na lokalnom nivou. Zadovoljstvo građana javnim uslugama — od kojih mnoge pružaju javna preduzeća - najniže je u regiji (Svjetska banka, 2020.).

72. U BiH postoji najmanje 550 javnih preduzeća, u gotovo svim sektorima, ali su dominantna u sektorima energetike, rudarstva, telekomunikacija, transporta i komunalnih djelatnosti. Većinom su mala i srednja općinska komunalna preduzeća, ali ona u vlasništvu entiteta su najveća i imaju najveći udio u zaposlenosti u javnim preduzećima. Dvadeset najvećih javnih preduzeća, u pogledu stalnih sredstava i prometa, čini oko 80%, odnosno 70% ukupnih stalnih sredstava i prometa javnih preduzeća (Cegar i Parodi, 2019.).

²² U razdoblju 1990-2021. pet projekata javnog-privatnog partnerstva u oblasti infrastrukture je realizirano u BiH: Tri od njih, u iznosu od 0.8 mlrd US\$ su bila u sektoru energetike, a dva, u iznosu od 0-9 mlrd US\$, su bila u IKT sektoru (<https://ppi.worldbank.org/en/snapshots/country/bosnia-and-herzegovina>).

²³ „JPP inicijative su lansirane u Republici Srpskoj u zdravstvenom sektoru 2000. god. Mada su izvjesne aktivnosti u ovoj oblasti prisutne već 20 godina, može se kazati da nema značajnih rezultata, što se može ilustrirati činjenicom da postoji svega jedan službeni JPP u BiH“ (Amović, Maksimović and Sonja Bunčić, 2020).

²⁴ “Ocjena isključuje Republiku Srpsku i Brčko District” (Chaponda et al. (MMF), 2018).

73. Javna preduzeća su veliki poslodavci, zapošljavaju oko 80.000 radnika (Čegar i Parodi, 2019.) i dominiraju mnogim segmentima ekonomije, uključujući ekonomske aktivnosti u kojima državno vlasništvo ne izgleda opravdano (Svjetska banka, 2020.). Javna preduzeća čine 11% ukupne zaposlenosti i u svom vlasništvu imaju oko 40% stalnih sredstava. Međutim, mnoga su jedva profitabilna ili ostvaruju gubitke, a neka se bave djelatnostima koje nemaju jasne ciljeve javne politike.

74. Javna preduzeća dovode do distorzije tržišta rada zbog toga što su prosječne plate u njima veće za 40% od plata u privatnom sektoru, unatoč niskoj produktivnosti koja je za više od 50% niža od produktivnosti EU kompanija. (Svjetska banka, 2020.).

75. Većina javnih preduzeća, na svim nivoima vlasti, gubi novac, a njihovi dugovi trenutno iznose 4 milijarde eura (26% BDP-a)²⁵. Oko 15% javnih preduzeća je nesolventno sa negativnim kapitalom u iznosu od 290 miliona eura, odnosno 2% BDP-a i njima je potrebno financijsko ili operativno restrukturiranje koje može obuhvatiti i ubrizgavanje kapitala. Otprilike 50% javnih preduzeća je nelikvidno i zahtijeva direktnu ili indirektnu budžetsku podršku, koja se procjenjuje na oko 5% BDP-a godišnje²⁶, čime se stvara ogroman fiskalni pritisak (Svjetska banka, 2020.).

76. Javna preduzeća u velikoj mjeri stvaraju gubitke i od 2017. god. su stvorila značajan dug. Dug obuhvata i značajne zaostale obaveze prema dobavljačima, među kojima su i druga javna preduzeća, kao što su elektroprivrede i vodovodi. Tu su i zaostale obaveze po osnovu poreza i doprinosa za socijalno osiguranje, što uglavnom pogađa penzione fondove i fondove zdravstvenog osiguranja koji se već suočavaju sa znatnim izazovima u pogledu održivosti. Procjenjuje se da zaostale obaveze po osnovu poreza i doprinosa za socijalno osiguranje javnih preduzeća premašuju 600 miliona eura. (Čegar i Parodi, 2019.).

77. Prema MMF-u i OECD-u, sektor javnih preduzeća također predstavlja značajno fiskalno opterećenje i ograničava raspoloživost sredstva za financiranje infrastrukture, obrazovanja, zdravstva i za drugu potrošnju kojom se jača produktivnost. Upravljanje javnim preduzećima nije u skladu sa smjernicama OECD-a i slabije je u odnosu na uporedne subjekte u regiji, što povećava ranjivost na korupciju (MMF, 2021).

78. Javna preduzeća ne doprinose dovoljno privredi. U toku perioda od 2015. do 2017. god, sektor preduzeća u državnom vlasništvu je u prosjeku imao povrat na kapital (ROE) od -0,3%, što ukazuje na to da su vladine investicije u sektor davale negativne povrate. Sa prosječnim povratom na sredstva (ROA) od -0,2%, sektor javnih preduzeća ne stvara vrijednost iz sredstava na raspolaganju (Čegar i Parodi, 2019.).

79. Javna preduzeća su vrlo neefikasna, troše budžetska sredstva koja bi se mogla bolje iskoristiti za poboljšanje javnih usluga, imaju ukupan negativan učinak na ekonomiju i istiskuju privatni sektor. BiH se svake godine odriče potencijalnog prihoda u veličini do 3% BDP-a zbog neefikasnosti sektora javnih preduzeća (MMF 2019a; Svjetska banka, 2020).

3.1.5 PENZIJSKI FONDovi

80. Federacija BiH i Republika Srpska imaju zasebne javne sisteme penzionog osiguranja, od kojih oba funkcioniraju na principima tekućeg financiranja i definiranih prava. Penzije čine glavninu socijalnih izdataka, oko 10% BDP-a, što je jednako prosjeku EU (10,3% u 2016.), ali više nego u većini bivših tranzicijskih zemalja (Svjetska banka, 2020a).

²⁵ Ukupan dug javnih preduzeća se u potpunosti ne vidi u statistici duga javnog sektora zbog poteškoća u agregiranju i konsolidaciji podataka.

²⁶ <https://www.imf.org/en/Publications/WP/Issues/2019/09/20/State-Owned-Enterprises-in-Bosnia-and-Herzegovina-Assessing-Performance-and-Oversight-48621>

81. Tri su glavna nedostatka penzijskih fondova: 1. učinkovitost: visoka davanja za penzije su u velikoj mjeri rezultat prijevremenog umirovljenja i velikog broja osoba koje primaju invalidske ili posebne penzije (posebne penzije se isplaćuju demobilisanim borcima i članovima porodica poginulih boraca); 2. pravičnost: iako je trećina penzionera mlađa od 65 godina (zbog prijevremenog odlaska u penziju i posebnih penzija), otprilike 38% starijih osoba vjerovatno uopće ne prima od države nikakvu penziju, i 3. održivost: na svakog obveznika doprinosa za penziju i invalidsko osiguranje dolazi više od 1,13 penzionera. Ovo je jedno od najvećih opterećenja po obvezniku u Evropi. Nisko formalno sudjelovanje na tržištu rada (visoka neaktivnost i nezaposlenost) i visoki socijalni doprinosi ugrožavaju stabilnost penzionih fondova (Svjetska banka, 2020a).

TABELA 5. PENZIJE I POTROŠNJA NA PENZIJE U BiH, 2017-2021. (U KM)						
Godina	FBiH		Republika Srpska		BiH	
	Broj	Rashodi	Broj	Rashodi	Broj	Rashodi
2017.	412.539	1825341657	263.952	1005404465	673.119	2830746122
2018.	416.828	1944415793	267.479	1051486793	680.780	2995902586
2019.	424.009	2083855906	271.004	1105149793	691.488	3189005699
2020.	428.117	2220563924	272.585	1160894302	699.121	3381458226
2021.	429.545	2194311662	243.627	1209168700	702.130	3403480362

Izvor: Penzijski fondovi FBiH i RS

82. *Neuplaćeni doprinosi za penzijsko i invalidsko osiguranje u oba entiteta rastu u posljednja tri desetljeća, čime se osiguranicima stvaraju prepreke u ispunjavanju uvjeta za odlazak u penziju, a fiskalnim institucijama finansijski problemi.* Izgledi oba penzijska sistema su srednjoročno stabilni, ali izazovi za adekvatnost penzija proizlaze iz niskog nivoa formalne zaposlenosti (posebno nizak nivo zaposlenosti žena), visoke neformalne zaposlenosti, niske zakonom propisane dobi za umirovljenje i broja penzionera.

3.1.6 JAVNI DUG

83. *Javni dug je i dalje održiv prema scenariju s većim investicijama, iako su se povećali negativni rizici. MMF-ove analize pokazuju da je javni dug BiH i dalje srednjoročno održiv, čak i nakon utjecaja pandemije.*

84. Prema scenariju većih investicija, postoji prostor za veću apsorpciju sredstava međunarodnih finansijskih institucija za projekte koji pospješuju rast i pri tome imaju ograničen utjecaj na dinamiku duga i potreba države za financiranjem (MMF, 2021.). Međutim, slika bi bila potpuna, a izgledi mnogo jasniji kada bi se u razmatranje uključio i onaj unutarnji dug koji se odnosi na javna preduzeća i neizmirene obaveze.

85. U 2018. godini su ukupne obaveze sektora zdravstva RS-a iznosile oko milijardu KM (8% BDP-a RS), od čega bi dospjele neizmirene obaveze mogle iznositi 0,5 milijardi KM. U FBiH se ukupni neplaćeni doprinosi za socijalno osiguranje procjenjuju na iznos od 1,1 milijardu KM (4% BDP-a FBiH) - uglavnom u javnim preduzećima. Vlasti rade na ustanovljavanju brojki u vezi konsolidiranog javnog duga, ali to bi moglo potrajati nekoliko godina (MMF, 2021.).²⁷

TABELA 6. VANJSKI DUG; BiH, 2016-2021. (MILIONI KM)						
	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.
BDP	29904,46	31376,24	33444,00	35296,00	34240,00	38637,00
Dug	8547,59	7852,95	8204,91	8142,77	8698,26	9348,4
Dug/BDP (u %)	28,6	25,0	24,5	23,1	25,4	24,2

Izvor: CBBiH (2023)

²⁷ Oba entiteta i Brčko distrikt su poduzeli korake ka uspostavi jedinica za nadzor nad javnim preduzećima i počeli su provoditi osnovnu finansijsku analizu ključnih javnih preduzeća. (MMF, Član IV, juli 2022)

86. Nakon što oporavak uveliko odmakne, BiH bi se trebala vratiti fiskalnoj politici stabiliziranja duga kako bi obnovila fiskalne rezerve. To bi podrazumijevalo postepeno smanjenje primarnog deficita na oko 1% BDP-a (MMF, 2021.) Velike neizmirene obaveze i javna preduzeća stvaraju rizike i podrivaju fiskalnu održivost.

87. Iako se ukupni državni dug ne čini visokim (38,3% BDP-a u 2020.), značajni fiskalni rizici proizlaze iz neizmjenjenih izvanbudžetskih obaveza i neizmirenog duga te velikih obaveza javnih preduzeća. Mnoga javna preduzeća su financijski prenapregnuta i neće moći smanjiti dug bez državne potpore ili boljeg poslovanja. Neka sa niskom likvidnošću se oslanjaju na kratkoročnu državnu potporu - implicitnu ili eksplicitnu. Njihovi visoki nivoi zaposlenosti povećavaju iznos neizmirenih obaveza, uključujući i one prema sistemu socijalne zaštite, a to će otežati privatizaciju ili restrukturiranje.

3.1.7 DRŽAVNE GARANCIJE

88. *Općenito, garantni fondovi su snažan alat za pružanje dodatnih resursa preduzećima, posebno malim i srednjim, kako bi izdržala šokove likvidnosti i/ili financirala obrtni kapital.* Međutim, pristup malih i srednjih preduzeća u BiH financijskom kapitalu je i dalje posebno ograničen. Državne garancije za zajmove su imale pozitivan utjecaj na pristup financiranju privatnog sektora, no čini se da je za mnoga mikro i mala preduzeća pristup takvim garancijama bio težak (EU, 2021.).

89. U BiH je korištenje garantnih shema na niskom nivou. Međutim, vlade entiteta su podržale kreditiranje dajući privremene garancije za zajmove privatnom sektoru. Obim tih garancija iznosi do 0.5% BDP-a (EU, 2022). Stoga je nužno da vlasti poboljšaju korištenje garantnih shema tako što će povećati stupanj pokrivanja rizika i pojednostaviti administrativne procedure (MMF, 2022)

90. Sekretarijat Energetske zajednice je 2020. godine pokrenuo prekršajni postupak protiv bloka Tuzla 7 zbog državne garancije FBiH za kineski zajam a što bi moglo predstavljati povredu odredbi propisa Energetske zajednice o državnoj pomoći. Međutim, nedavno je istupio američki dobavljač važne opreme, zbog čega je budućnost projekta bloka Tuzla 7 neizvjesna (EU, 2021.). Vijeće za državnu pomoć Bosne i Hercegovine je u 2022. god, poništivši svoju odluku iz 2018. god, također odlučilo da garancija predstavlja nezakonitu državnu pomoć koju je Federalno ministarstvo finansija dužno pokriti (EU, 2022)

91. Potrebni su veliki koraci da se uskladi zakonodavni okvir s pravnom stečevinom EU na unutrašnjem tržištu, uključujući daljnje usklađivanje zakona o državnoj pomoći s pravnom stečevinom EU (EU, 2021.).

3.1.8 CENTRALNA BANKA /

92. *U BiH, regulatornu zajednicu financijskog tržišta u osnovi čine Centralna banka BiH (CBBiH), dvije entitetske agencije za bankarstvo (Agencija za bankarstvo FBiH i Agencija za bankarstvo Republike Srpske), regulatori tržišta osiguranja (Agencija za osiguranje u Bosni i Hercegovini, Agencija za osiguranje depozita Bosne i Hercegovine, Agencija za nadzor osiguranja FBiH i Agencija za osiguranje RS), kao i dvije komisije za vrijednosne papire (Komisija za hartije od vrijednosti Republike Srpske i Komisija za vrijednosne papire Federacije BiH).*

93. Uloga Centralne banke BiH je osigurati i održavati stabilnost domaće valute (konvertibilne marke) izdavanjem domaće valute u skladu s aranžmanom valutnog odbora, prema

kojem svaka izdana konvertibilna marka mora biti pokrivena slobodno raspoloživim sredstvima u konvertibilnoj valuti uz fiksni kurs od 1 KM = 0,5 EUR. Prema Zakonu, konvertibilna marka je jedino zakonsko sredstvo plaćanja u Bosni i Hercegovini (CBBiH, 2022b).

94. Cilj Centralne banke BiH da domaću valutu održi stabilnom i dalje je u suprotnosti s primarnim ciljem monetarne politike u EU, a to je stabilnost cijena (EU, 2021.). Dvije entitetske agencije za bankarstvo podržavaju Centralnu banku BiH budući da su ovlaštene da osiguraju financijsku stabilnost banaka za sudjelovanje u platnom sistemu. Agencije za bankarstvo mogu izdavati i oduzimati bankarske dozvole i ovlastiti banke da obavljaju poslove unutarnjeg platnog prometa.

3.2 FINANCIRANJE IZ DOMAĆIH PRIVATNIH IZVORA

95. Financijskim sistemom u BiH dominira umjereno koncentriran bankarski sektor. 88,4% sredstava financijskog sistema otpada na bankarski sektor, što je ekvivalentno 91,7% BDP-a na kraju 2021. god. Preostalih 11,6% sredstava financijskog sistema otpada na osiguravajuća društva (5,5%), leasing kompanije (0,9%), investicijske fondove (2,4%) i mikrokreditne organizacije (2,9%) na kraju 2021. godine (vidi tabelu 7). Očigledno je da je razvoj nebankarskih financijskih usluga, kao što su leasing, faktoring i osiguranje, u ranoj fazi.

TABELA 7. VRIJEDNOST SREDSTAVA FINACIJSKIH POSREDNICA; BiH, 2018-2021. (MILIONI KM1%)								
Vrsta	2018.		2019.		2020.		2021.	
	Vrijednost	Udio	Vrijednost	Udio	Vrijednost	Udio	Vrijednost	Udio
Banke	29.854,2	88,5	32.508,2	88,7	32.905	88,8	35.442	88,4
Leasing društva	297,2	0,9	323,7	0,9	343,8	0,9	373,7	0,9
Mikrokreditne organizacije	887,5	2,6	991,0	2,7	1078,8	2,9	1.162,3	2,9
Investicijski fondovi	887,3	2,6	852,1	2,3	811,1	2,2	947,1	2,4
Društva za osiguranje i reosiguranje	1818,7	5,4	1966,9	5,4	1911,0	5,2	2.190,1	5,5
UKUPNO	33.744,8	100,0	36.641,9	100,0	37.049,7	100,0	40.115,3	100,0

Izvori: Agencija za bankarstvo BiH, Agencija za bankarstvo RS, Komisija za vrijednosne papire FBiH i Komisija za hartije od vrijednosti RS, Agencija za nadzor osiguranja FBiH, Agencija za osiguranje RS, Centralna banka BiH (kao u CBBiH, 2021)

3.2.1 SEKTOR KOMERCIJALNIH BANAKA

96. Financijskim sektorom dominiraju komercijalne banke s dobrom likvidnošću i snažnom averzijom prema riziku. Banke su adekvatno kapitalizirane i likvidne. Njihov ukupni omjer adekvatnosti kapitala je iznosio 18,7% na kraju 2021. godine, što je znatno iznad regulatornog minimuma od 12% (CBBiH, 2022).

97. Bankarski sektor je pokazao otpornost tokom kriza zahvaljujući dobroj kapitaliziranost razvijenoj poslije financijske krize iz 2008. god. Nadzorni i regulatorni standardi bankarskog sektora priznati su ekvivalentnima odnosnih standard u EU prema ocjeni Europskog nadzornog tijela za bankarstvo (EBA) (EBA, 2021; IMF, 2022).

98. No, javljaju se i slabosti pa je i perspektiva i nadalje vrlo neizvjesna. Strogo provođenje razboritih zahtjeva i razrada kriznih planova u slučaju potencijalnih pritisaka na likvidnost od suštinskog su značaja za očuvanje finansijske stabilnosti. Vlasti bi također trebale identificirati prepreke za rješavanje problema nekvalitetnih kredita (NPL) i osmisliti akcioni plan za NPL-ove koji uključuje mehanizme za vansudsko rješavanje (IMF, 2022).

99. Tokom proteklih 13 godina ukupna aktiva i depoziti bankarskog sektora se nastavili rasti i u decembru 2022. ukupna aktiva je bila 82% viša nego u decembru 2010. Taj tempo rasta nije pratio rast kredita, koji su se povećavali po sporijoj stopi od rasta depozita (133% vs. 56%). Shodno tome, banke su se našle u obilju gotovine.

100. Visoko likvidna pozicija banaka je sasvim vidljiva iz strukture aktive, čiju trećinu, prema stanju u decembru 2022, čini gotovina. Ta posebna situacija može biti posljedica nedostatka odgovarajućih mogućnosti ulaganja koje bi inače nagnale banke da odobre kredite sektoru privatnih poduzeća. Ovo potvrđuje i struktura kredita banaka. Dok su udjeli kredita kućanstvima i firmama bili slične veličine 2010. god. (45% spram 49% ukupnih kredita), krediti kućanstvima su rasli brže tokom proteklih 13 godina (4,6% spram 2,3%).

101. Sa stanovišta izvora sredstava, banke se predominantno financiraju depozitima (80% ukupnih obaveza) uz minimalan doprinos instrumenta kapitala (4% ukupnih obaveza), također zbog skućenog tržišta kapitala.

3.2.2 TRŽIŠTA KAPITALA

102. *Ponuda financijskog kapitala na financijskim tržištima u BiH iznosi oko 23% BDP-a, odnosno 8-8,5 milijardi KM (vidi tabelu 8). Tržište kapitala trenutno predstavlja mali dio financijskog sistema, i ne samo mali nego i fragmentiran.* Međutim, ima potencijal da odigra važniju ulogu u budućnosti zemlje (Svjetska banka, 2015; 2020). U tabeli 8 je dat pregled ponude financijskog kapitala u periodu 2016-2021. godina.

TABELA 8. PONUDA FINACIJSKOG KAPITALA; BiH, 2016-2021.						
br.	Varijabla	2017.	2018.	2019.	2020.	2021
1	Domaći kapital	6,5	7,4	8	6,9	8,4
2	Prilivi kapitala	1,2	0,8	0,6	1,0	0,9
3(=1+2)	Ponuda financijskog kapitala	7,7	8,2	8,6	7,9	9,3
4	Bruto domaći proizvod (Y)	33,1	34,9	36,5	35,4	38,6
5 (=3/4)	Ponuda/BDP	23,3	23,5	23,6	22,3	24,1

Izvor: Izračun konsultanta na osnovu podataka CBBiH (2022)

103. *Pravni i regulatorni okvir je u osnovi zdrav, a infrastruktura tržišta vrijednosnih papira prilično dobro razvijena.* (DEP, 2021b). Zemlja ima dvije burze – jednu u Sarajevu (u FBiH) i jednu u Banja Luka (u RS), no nisu važan izvor financiranja za firme (EBRD, 2022). Prema poslovnim izvještajima Banjalučke berze (BLSE) i Sarajevske berze (BLSE, u 2022. god. ukupan promet na dvije berze u BiH je iznosio 1,07 milijardi KM, u 2021. god. 0,70 milijardi KM, a u 2020. god. 1,28 milijardi KM.

104. Ukupan promet na bh. berzama u 2021. god. je značajno smanjen, s obzirom da su se vlade kao glavni pokretači aktivnosti na primarnom tržištu dužničkih instrumenata u znatno manjoj mjeri zaduživale na bh. berzama (CBBiH, 2022)

105. Nivo opće pripremljenosti na tržištu vrijednosnih papira ostaje nizak. Veličina nebankarskog financijskog sektora i tržišta kapitala ostaje malom, s tržišnom kapitalizacijom tržišta dionica BiH od oko 17,5% maja 2022. god. Fond riziko kapitala i dalje je vrlo mali (EU, 2022).

106. *Što se tiče međunarodnih tokova kapitala, dugoročne kapitalne transakcije su uglavnom liberalizirane, ali ostaju ograničenja za kratkoročne kapitalne transakcije.* Pravila ulaganja za institucionalne investitore podliježu ograničenjima na investiranje u strane vrijednosne papire (Svjetska banka, 2015, EU, 2022).

3.2.3 DIGITALNE BANKE

107. *Digitalno bankarstvo uključuje visok nivo automatizacije procesa i web usluge koje korisnicima pružaju mogućnost pristupa finansijskim podacima putem stolnih i mobilnih usluga te bankomata.*

108. Broj korisnika internet bankarstva u BiH je u porastu u posljednjih 10 godina. Trenutno sve *komercijalne* banke u BiH nude usluge alternativnih kanala distribucije, kao što su e-bankarstvo, m-bankarstvo, SMS bankarstvo, bankomati, POS uređaji itd. (Husejinović i Husejinović, 2021). Osim toga, podaci pokazuju značajan porast broja klijenata koji koriste ove usluge

3.2.4 MIKROFINANCIJE

109. *Sektor mikrokreditnih organizacija u BiH je držao manje od 3% aktive finansijskog sistema u 2021. godini, odnosno 1,2 milijardu KM (CBBiH, 2022)*

110. U FBiH septembra 2022. godine je postojalo 13 mikrokreditnih organizacija²⁸ koje čine mikrokreditni sektor u FBiH. Od toga 10 su mikrokreditne fondacije (neprofitne organizacije), a tri mikrokreditna društva (profitne organizacije). Mikrokreditni sektor u FBiH je na dan 30.09.2022. godine imao (FBA, 2022):

- Ukupnu aktivu u iznosu do 711,3 miliona KM.
- Ukupne mikro kredite u iznosu od 590,0 miliona KM.
- Ukupan kapital u iznosu od 494.4 miliona KM.
- Ukupno 1412 zaposlenih.

111. U Republici Srpskoj je u septembru 2022. godine postojalo 14 mikrokreditnih organizacija koje čine mikrokreditni sektor Republike Srpske, od kojih su dvije mikrokreditne fondacije (neprofitne organizacije), a 12 su mikrokreditna društva (profitne organizacije). Mikrokreditni sektor u Republici Srpskoj je na dan 30.06.2021. godine imao (ABRS, 2022):

- Ukupnu aktivu u iznosu od 535,1 miliona KM.
- Ukupne mikro kredite u iznosu od 435,0 miliona KM.
- Ukupan kapital u iznosu od 171,4 milion KM.
- Ponderiranu efektivnu kamatnu stopu za kredite od 31,94%.
- Ukupno 655 zaposlenih.

3.2.5 TRŽIŠTA OSIGURANJA

112. *Sektor osiguranja BiH ima nezavisne entitetske agencije za nadzor osiguranja te Agenciju za osiguranje u Bosni i Hercegovini, nadležno za usklađivanje propisa između entiteta i njihovog usklađivanja s direktivama EU (Svjetska banka, 2015.).*

113. Udio neživotnih osiguranja iznosi oko 1,7% BDP-a, dok životno osiguranje čini samo 0,4% BDP-a. U segmentu neživotnih osiguranja se naplaćuje preko 79,3% premija osiguranja. U strukturi premije neživotnih osiguranja najzastupljenije je obavezno osiguranje od automobilske odgovornosti sa gotovo 64,45%, zatim osiguranje kopnenih vozila sa 12,01% i osiguranje od nezgode sa 8,01%. (AZOBiH, 2022)

²⁸ Najveća tri kreditora mikrokreditnog sektora u FBiH, prema udjelu u ukupnim kreditnim obvezama mikrokreditnih organizacija su Evropski fond za Jugoistočnu Evropu (EFSE) sa 14,3%, švicarska kompanija Blue Orchard sa 6,5% i Evropska banka za obnovu i razvoj (EBRD) sa 5,1%.

114. *U 2021. godini je na tržištu osiguranja BiH poslovalo 25 osiguravajućih društava i jedno društvo za reosiguranje.* Od 25 osiguravajućih društava, 16 se bavilo isključivo neživotnim osiguranjem, dok su ostalih devet bila aktivna u poslovima životnog i neživotnog osiguranja. U 2020. godini u Federaciji Bosne i Hercegovine je poslovalo 11 društava za osiguranje i jedno društvo za reosiguranje, dok je u Republici Srpskoj poslovalo 14 društava za osiguranje. Ukupna zaračunata bruto premija u FBiH iznosila je 529,1 milion KM. U Republici Srpskoj je ukupna zaračunata bruto premija iznosila 226,8 miliona KM (AZOBiH, 2022.).

115. *Oba entiteta usvojila su metodologiju nadzora nad filijalama u međuentitetskom poslovanju radi provedbe postojećeg protokola o saradnji i usklađivanju međuentitetskog poslovanja.* Unatoč nekim početnim inicijativama za podizanje svijesti i istraživanjima o kvalitativnim zahtjevima za usklađivanje koje provode osiguravajuća društva, nije učinjen napredak u pripremi za prijelaz na regulatorni okvir utemeljen na Solventnosti II (EU, 2021.).

3.2.6 PORTFELJSKE INVESTICIJE

116. Postoje i vrijednosni papiri preduzeća, praktički, dionice proizašle iz programa masovne privatizacije koji je proveden početkom dvije hiljaditih godina. Vrlo mali broj preduzeća i institucija je, zapravo, putem tržišta vrijednosnih papira došao do kapitala za financiranje rasta i širenja.

117. BiH je umjereno pripremljena za slobodno kretanje kapitala. Nije bilo napretka u usklađivanju s pravnom stečevinom EU o slobodnom kretanju kapitala (EU, 2021.).²⁹

3.2.7 POSLOVNI ANĐELI

118. *Korištenje rizičnog kapitala u BiH i dalje je vrlo ograničeno (EU, 2021.)³⁰. Rizični kapital još uvijek uglavnom ne postoji - osim nekoliko anđela i regionalnog investicijskog fonda South-Central Ventures, vrijednog 40 miliona eura, te za inovatore u BiH nema ove vrste financiranja (Yovchev, 2021.).*

119. Glavni uzrok velikog jaza u produktivnosti između Bosne i Hercegovine (BiH) i uporednih zemalja leži u niskom nivou inovacija (uzrokovanom, između ostalog, niskim nivoom ulaganja u javno i privatno istraživanje i razvoj, te, stoga, i u vrlo malom tehnološkom napretku. Djelotvoran inovacijski sistem, koji se sastoji od institucija, pravila i procedura, koji potiče ideje i istraživanje, povećava fond znanja i rezultira novim tehnikama, procesima i robom i uslugama, ne postoji u BiH.

3.2.8 TOKOVI NEVLADINIH ORGANIZACIJA

120. *Neprofitne institucije koje pružaju usluge vrlo su heterogena grupa poslovnih subjekata registriranih kao udruženja i druge neprofitne organizacije te neprofitni fondovi i*

²⁹ U julu 2022. god. Republika Srpska je izmijenila zakon o tržištu hartija od vrijednosti kako bi regulisala virtualne valute i pružaoce depozitarnih usluga novčanika, doprinoseći tako borbi protiv pranja novca i financiranja terorizma koji uključuju te valute.

³⁰ U BiH nema napretka u razvoju visokorizičnog kapitalizma (engl. „advanture capitalism“), čiji je izvrstan primjer SAD. Nekoliko hiljada investitora, uglavnom sa sjedištem u Silikonskoj dolini, koji upravljaju s manje od 2% imovine institucionalnih investitora svijeta, je tokom posljednjih pet desetljeća, financiralo poduzetničke ideje koje su kasnije transformirale globalno poslovanje i svjetsku ekonomiju. Američki fondovi riziko kapitala uložili su početni kapital u firme čija je današnja vrijednost najmanje 18 triliona USD ukupnog javnog tržišta. U novije vrijeme vlada prava pomama za dionicama „jednoroga“ (privatni start-upovi vrijedni preko milijarde USD) financiranim fondovima riziko kapitala. U toku proteklog zlatnog desetljeća, indeks američkih fondova riziko kapitala ostvario je godišnji povrat od 17% (The Economist, 2021.).

fondacije. Vrijednost usluga nevladinog sektora u 2021. godini iznosila je oko 327 miliona KM, ali je njegov kontinuirani rast je usporila pandemija koronavirusa (vidi tabelu 9 niže).

TABELA 9. UKUPNA PROIZVODNJA USLUGA NVO; BiH; 2016-2021. (MILIONI KM)					
2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	2021
237 639	251 159	293 318	313 638	312 879	327321

Izvor: Agencija za statistiku BiH (BHAS, 2023)

3.2.9 RAZVOJNE BANKE

121. *Osim komercijalnih banaka, postoje dvije razvojne banke na entitetskom nivou.* One su financijske institucije koje provode vladine ekonomske politike za poticanje ekonomskog razvoja i zapošljavanje odobravanjem kredita izravno ili neizravno.³¹

122. Razvojna banka FBiH je u cijelosti u vlasništvu Federacije BiH. Upravlja sredstvima u vrijednosti od preko 400 miliona KM.³² Investicijsko-razvojna banka Republike Srpske je u cijelosti u vlasništvu Republike Srpske. Upravlja sredstvima u iznosu preko 152 miliona KM.³³

123. *Razvojne banke³⁴ trebaju postati financijski održive i staviti fokus na ublažavanje neuspjeha na financijskom tržištu.* Oba entiteta već nekoliko godina rade sa Svjetskom bankom na modernizaciji razvojnih banaka. Ove banke učestvuju u standardnim aktivnostima financijskog sektora i trebaju biti pod nadzorom agencija za bankarstvo zato što predstavljaju rizike po financijski sektor. Isto tako, potrebno je da entitetski parlamenti donesu zakone koji će u potpunosti odgovarati dopunjenoj misiji razvojnih banaka (MMF, 2021).

124. *Razvojne banke ne sudjeluju u inovacijskom sistemu putem pružanja razvojnih financija u vidu posebnih kreditnih linija ili fondova za ulaganja u rizični kapital.* Sa druge strane, iskustvo zemalja s visokim dohotkom pokazuje da zajmovi za tehnička rješenja i ispitivanja tržišta, bilo kao sredstva u podudarajućem iznosu (iznosu koji je jednak iznosu uloženi sredstava inovativnih preduzeća ili drugih zainteresiranih agenata) ili subvencije koje se vraćaju u slučaju uspjeha, mogu biti vrlo korisni. Osim toga, mogu biti korisne kreditne linije za uspostavu i razvoj lanaca vrijednosti, nabavku opreme za laboratorije itd.

3.3 FINANCIRANJE IZ MEĐUNARODNIH JAVNIH IZVORA

125. *Financiranje iz međunarodnih javnih izvora je od kritičnog značaja za zadovoljavanje financijskih potreba BiH, mada je važno i da se veličine direktnih stranih investicija, novčanih doznaka iz inostranstva i zvanična pomoć za razvoj suštinski mijenjaju, te stoga procjena razvojnih financija, mapa puta i financijski okvir trebaju biti kvalitetno pripremljeni (trebaju biti progresivni i fokusirani na budućnost).* Podrška multilateralnih i bilateralnih institucija (grantovi i zajmovi), drugi zvanični tokovi, javno zaduživanje sa i bez državnih garancija, multilateralne razvojne banke i financiranje ublažavanja i prilagođavanja klimatskim promjenama dominiraju u financiranju iz međunarodnih javnih izvora.

³¹ Više o razvojnim bankama u radovima V. Domljana (i) Razvojne banke-koncept za BiH. Prezentirano na VIII. međunarodnom simpoziju „Reforme u BiH: put ka europskim integracijama, Neum 24.-26. 2007; (ii) "BiH i Montereyski konsenzus". V: august-septembar/kolovoz-rujan. Prizma, Sarajevo (2006); (iii) Istraživanje o Investicijskoj Banci Jugoistočne Europe (SEEIB)-„Ekonomija i Biznis“, Skopje, No. 135, Juni 2009, Skopje; (iv) A Proposal for Establishing the South East Europe Development Bank

³² Za više detalja vidi <https://rbfbih.ba/rbfbih-en/basic-information/>

³³ Za više detalja vidi https://www.irbrs.org/azuro3/azuro/uploads/Godisnji_izvjestaj_2018.pdf

³⁴ Za više detalja vidi <https://www.undp.org/publications/role-public-development-banks-scaling-sustainable-finance>

3.3.1 ZVANIČNA POMOĆ ZA RAZVOJ (GRANTOVI I ZAJMOVI)

126. *U 2020. godini je neto vrijednost zvanične pomoći za razvoj (engl. Official Development Assistance (ODA)) iznosila oko 437,5 miliona USD, u odnosu na 460,5 miliona USD u 2019. i 355,9 miliona USD u 2018. godini.* Bruto vrijednost zvanične pomoći za razvoj u tim godina je iznosila 641 milion USD, 692 miliona USD odnosno 521,3 miliona (OECD, 2023).³⁵

127. Primarni donatori i struktura zvanične pomoći za razvoj su prikazani niže i na grafikonu 5.

- **Najveći donatori zvanične pomoći za razvoj:** Institucije EU su u periodu 2019-2020. u prosjeku obezbijedile 231,6 miliona USD, slijede Njemačka (62,1 milion USD), MMF (58,9 miliona USD), SAD (46,6 miliona USD), Turska (33,9 miliona USD), Švedska (24,9 miliona USD), OPEC (23,1 milion USD), Švicarska (22,3 miliona USD), Japan (22 miliona USD) i Austrija (21,1 milion USD).
- **Struktura zvanične pomoći za razvoj:** 41,09% namijenjeno za drugu socijalnu infrastrukturu i usluge, 21,20% za obrazovanje, 16,18% za ekonomsku infrastrukturu i usluge, 6,11% kao multisektorska pomoć, 6,42% neraspoređena, 4,96% za proizvodnju, 2% za zdravstvo i stanovništvo i 2% za humanitarnu pomoć.

128. *Iako zvanična razvojna pomoć ne čini najznačajniji priliv sredstava u ekonomiju, multiplicira se u sklopu razvojne politike budući da je u cijelosti bazirana na politici i da je u značajnoj mjeri direktno povezana s programom pristupanja EU.*

129. Iako utjecaj zvanične pomoći za razvoj nije poznat zbog krize u Ukrajini, ona se u proteklim godinama kreće otprilike od 360 do 460 miliona USD i pretpostavlja se da će njen iznos u bližoj budućnosti vjerovatno ostati na istim nivoima (OECD, 2023).

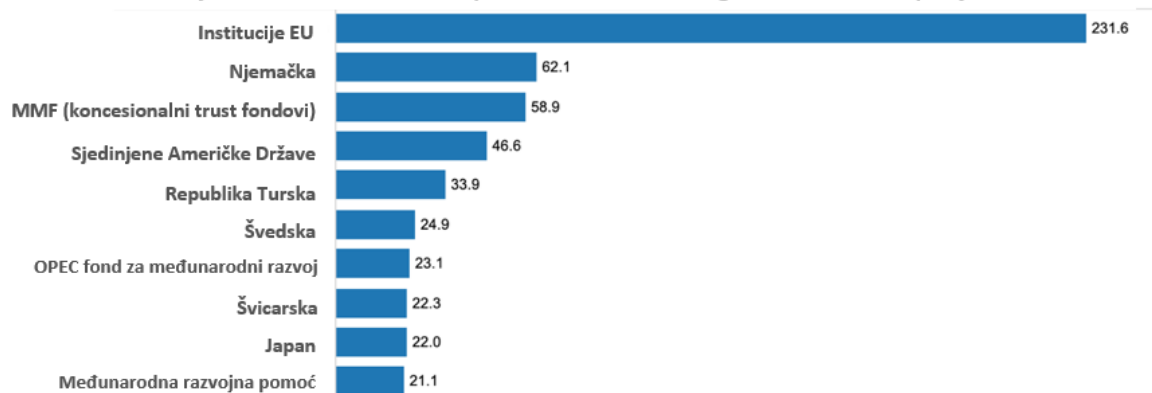
³⁵https://public.tableau.com/views/OECDDACaidatag%20lancebyrecipient_new/Recipients?%3Aembed=y&%3Adisplay_count=yes&%3AshowTabs=y&%3Atoolbar=no%3F&%3AshowVizHome=no

GRAFIKON 5. TOKOVI ZVANIČNE POMOĆI ZA RAZVOJ U BiH U PERIODU 2018-2020.

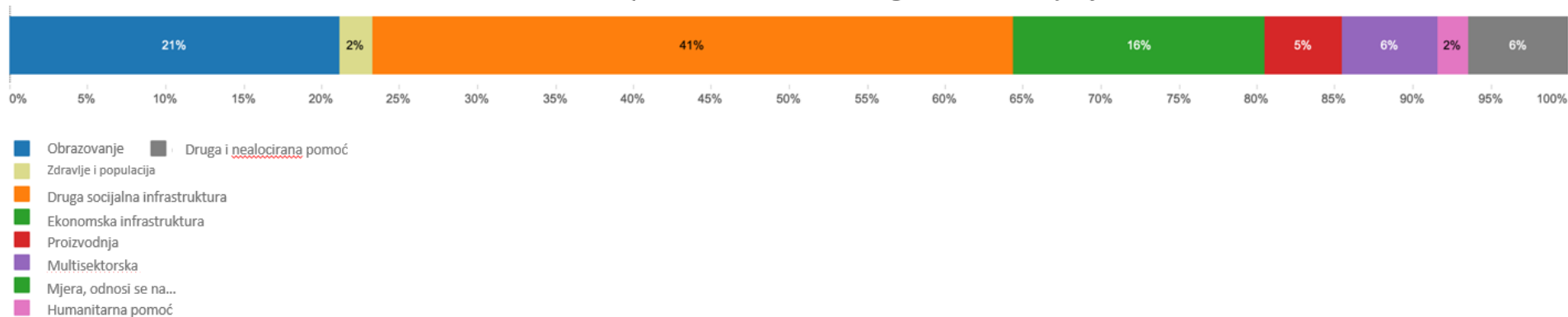
Primici za Bosnu i Hercegovinu

	2018	2019	2020
Neto ODA (miliona USD)	355.9	460.5	437.5
Neto ODA/GNI (%)	1.8	2.3	2.2
Neto ODA (miliona USD)	521.3	692.0	641.3
Bilateralni udio (bruto ODA) (%)	56.9	44.3	44.6
Ukupno neto primici (miliona USD)	992.9	690.7	786.6
Za referencu			
Stanovništvo (miliona)	3	3	3
GNI po glavi stanovnika (Atlas USD)	5,750	6,180	6,090

Deset najvećih donatora bruto ODA pomoći za Bosnu i Hercegovinu, 2019-2020, prosjek, milioni USD

Bilateralna ODA prema sektoru za Bosnu i Hercegovinu, 2019-2020, prosjek

3.3.2 TOKOVI FINANCIRANJA BORBE PROTIV KLIMATSKIH PROMJENA

130. *Iako Evropski zeleni plan ima značajan potencijal za BiH, postoji znatan prostor za povećanje financiranja vezanog za klimu izvan Zelenog klimatskog fonda (engl. Green Climate Fund (GCF)) i Globalnog fonda za okoliš (engl. Global Environment Facility (GEF)).*

131. Štoviše, s obzirom na decentraliziranu političku strukturu, bitno je usredotočiti napore na prilagođavanje i ublažavanje posljedica klimatskih promjena na općinskom nivou, kroz programiranje od baze prema vrhu (*bottom-up*) i izradu općinskih okvira za financiranje borbe protiv klimatskih promjena.³⁶

132. U okviru projekta GCF BiH³⁷, čija je ukupna vrijednosti 17,3 miliona USD, stavlja se poseban naglasak na osiguranje od rizika od poplava, s obzirom da Evropska agencija za okoliš (engl. European Environment Agency (EEA)) procjenjuje da će se godišnji gubici od poplava povećati pet puta do 2050. godine i do sedamnaest puta do 2080. godine. Udružuju se javni i privatni resursi kako bi se podržao prijenos rizika uvođenjem obaveznog osiguranja od katastrofskih rizika uz paralelnu uspostavu novih mehanizma za osiguranje imovine. Fokus je stavljen i na povećanje ulaganja u javne zgrade sa niskom stopom emisije ugljika.

133. U okviru GEF-a, BiH je kroz nacionalno financiranje primila ukupno 34 miliona USD za 19 projekata, iako BiH također ima pristup regionalnim alokacijama GEF-a. GEF je također osigurao 5 miliona USD za Posebni fond za klimatske promjene.³⁸

134. *Osim razvoja nacionalnog tržišta ugljika, najveća buduća podrška energetske tranziciji je Evropski zeleni plan.* Evropski zeleni plan je prilika za razvoj BiH i može modernizirati svoj energetske sistem te ga učiniti konkurentnim i održivim u pogledu okoliša. Evropski zeleni plan predviđa potpunu dekarbonizaciju energetske sektora do 2050. godine i smanjenje emisija stakleničkih plinova za 55% do 2030. godine, uz mogućnost povećanja ovog cilja u međuvremenu, kao i potpunu dekarbonizaciju do sredine stoljeća.

135. Prvi korak u ovom procesu za sve zemlje EU, ali i za zemlje u regiji, uključujući i BiH, jest donošenje i provedba nacionalnog energetske i klimatske plana (engl. National Energy and Climate Plan (NECP)).³⁹ Osim toga, uvodi se porez EU na ugljični dioksid i mehanizam za graničnu prilagodbu emisija ugljika 2026. godine, dok će se sistem izvještavanja biti uveden 2023. godine.

136. *IRENA (2020)⁴⁰ navodi se da regija Zapadnog Balkana ima ogroman i ekonomičan potencijal za proizvodnju energije iz obnovljivih izvora.* Međutim, financiranje obnovljivih izvora energije je i dalje nevjerojatno ograničeno, kao i osiguranje fiskalnih izvora za dekarbonizaciju, te digitalizaciju. Jasno je da će za podršku klimatskim promjenama i energetske tranziciji trebati milijarde eura, obuhvaćajući i značajan privatni kapital, imajući u vidu mapu puta IRENA-e.

137. BiH će se trebati doći u poziciju da koristi sredstva Evropske zelenog plana koji iznosi 600 milijardi eura. Važno je istaći da će Evropska komisija predstaviti svoj Plan ulaganja u

³⁶ <https://undp-climate.exposure.co/managing-risk>

³⁷ *Pod vodstvom Ministarstva za prostorno uređenje, građevinarstvo i ekologiju Republike Srpske (kontakt tačka za UNFCCC i GCF), uz podršku UNDP-a i financiranje kroz Zeleni klimatski fond (GCF), grade se kroz Program pripravnosti i pripreme podrške osnovni kapaciteti pripravnosti.*

³⁸ <https://www.thegef.org/projects-operations/country-profiles/bosnia-herzegovina>

³⁹ <https://balkangreenenergynews.com/reset-european-green-deal-is-chance-for-energy-transition-in-bih/>

⁴⁰ U izvještaju Međunarodne agencije za obnovljive izvore energije (engl. International Renewable Energy Agency (IRENA)) pod nazivom „Izgleđi za energetske povezanost Srednje i Jugoistočne Europe u pogledu energije iz obnovljivih izvora“

održivu Evropu kako bi doprinijela zadovoljenju potreba za financiranjem, a najmanje 30% sredstava programa InvestEU će pridonijeti borbi protiv klimatskih promjena. Prihodi bi mogli uključiti 20% prihoda EU budžeta koji potiče prodaje emisijskih jedinica na aukcijama u okviru sistema EU za trgovanje emisijama stakleničkih plinova. Razvoj tržišta ugljika će također ostati važan prioritet.

3.4 FINANCIRANJE IZ MEĐUNARODNIH PRIVATNIH IZVORA

138. Međunarodni finansijski tokovi su ograničeni na direktne strane investicije, novčane doznake iz inostranstva i portfeljske investicije u ograničenom obimu. Tim tokovima dominiraju novčane doznake iz inostranstva koje doprinose trgovinskom bilansu zemlje. Direktne strane investicije su i dalje relativno niske, kao i portfeljske investicije.

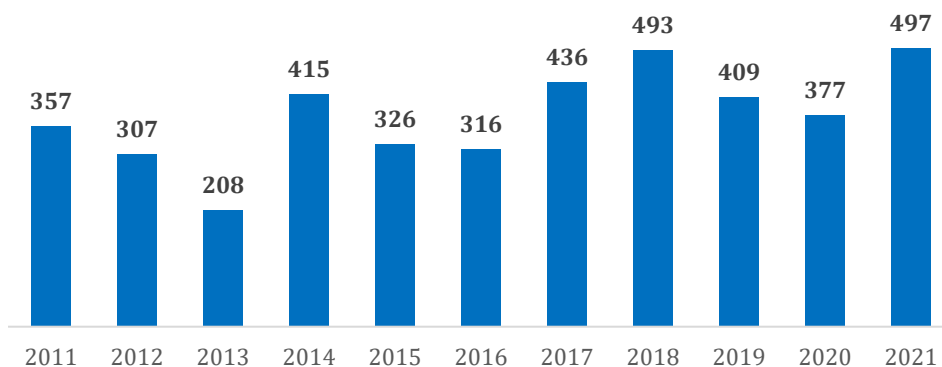
3.4.1 DIREKTNE STRANE INVESTICIJE

139. Direktne strane investicije su ostale stabilne unatoč pandemiji bolesti COVID-19. U 2021. godini, priliv direktnih stranih investicija je iznosio 899 miliona. KM. Prema podacima za period januar-septembar 2022. godine, u Bosni i Hercegovini se nastavlja rast direktnih stranih investicija u iznosu od 840,8 mln KM..

140. Prilivi investicija su relativno dobri obzirom na globalnu recesiju koja je utjecala na sposobnost stranih ulagača. Međutim, treba istaći da su većinu investicija predstavljale reinvestirane zarade iz postojećih preduzeća sa stranim investicijama, dok su investicije u formi vlasničkih udjela bile mnogo niže.

141. Direktne strane investicije su u 2018. god. ostvarile najveći godišnji priliv u cijelom prethodnom razdoblju koji je evidentiran nakon 2007. i 2008. godine, što je prikazano na grafikonu 6 niže. (CBBiH, 2022)

GRAFIKON 6. PRILIVI DIREKTNIH STRANIH INVESTICIJA U BOSNU I HERCEGOVINU (2011-2021) (MILIONI KM)

Izvor: Centralna banka BiH (CBBH), septembar 2022.⁴¹

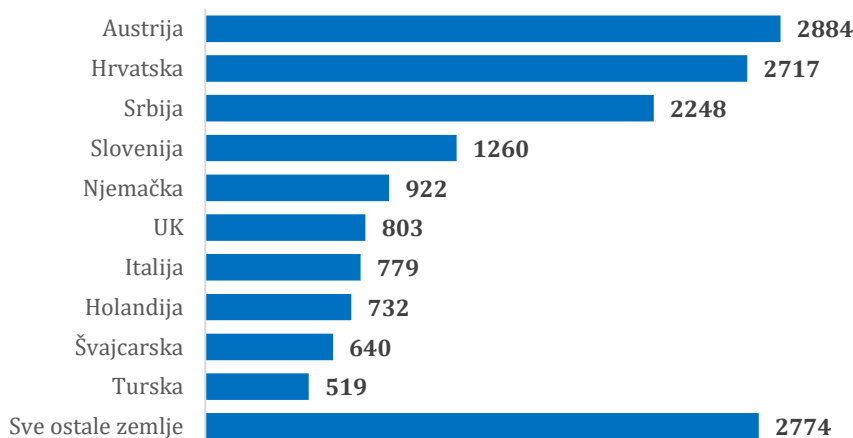
142. Ukupan iznos direktnih stranih investicija u Bosni i Hercegovini na 31. 12. 2021. god. je iznosio 16,3 milijardi KM. U strukturi direktnih stranih investicija, vlasnički kapital i reinvestirane zarade su iznosili 14,0 milijardi KM, a ostali kapital 2.2 milijardi eura.

⁴¹

http://www.fipa.gov.ba/informacije/statistike/investicije/FDI%20Position%20and%20Performance_October%202021_E.pdf

143. Na grafikonu 7 ispod su prikazani ukupno stanje direktnih stranih investicija na 31. 12. 2021. god. po zemljama ulagačima, pri čemu su Austrija, Hrvatska i Srbija na vrhu liste. Unatoč rastu investicija iz Ruske federacije i Bliskog Istoka, europske zemlje su još uvijek najvažniji investitori u BiH. Investicije iz EU-27 zemalja iznose 64% ukupnih direktnih stranih investicija u BiH.

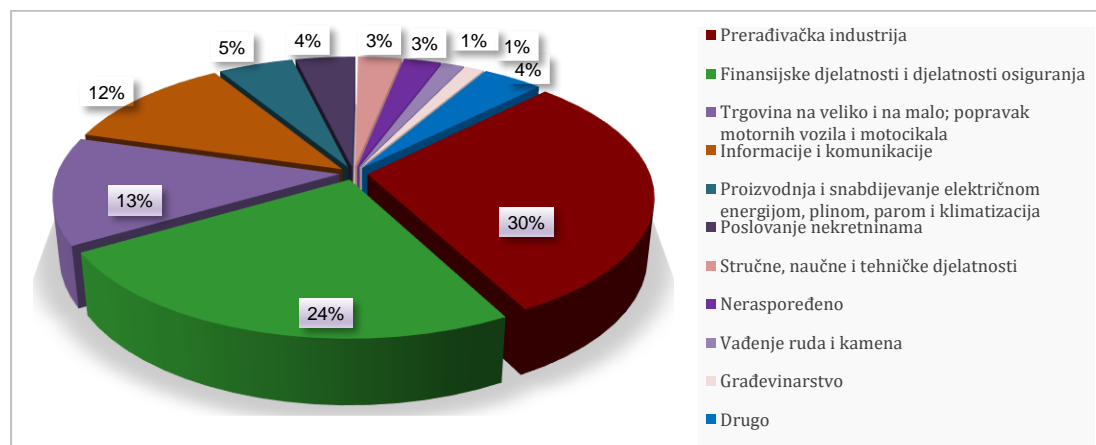
GRAFIKON 7. NAJVEĆE ZEMLJE ULAGAČI, 31. 12. 2022 (U MILIONIMA KM)

Izvor: Centralna banka BiH (CBBH), septembar 2022

144. Na grafikonu 8 je prikazana struktura direktnih stranih investicija po sektorima 31. 12. 2021. godine i vidljiva je njihova dominacija u proizvodnji (30%), bankarstvu (24%), trgovini (13%) i telekomunikacijama (12%). Sve veća povezanost između direktnih stranih investicija i domaće produktivnosti mora ostati ključni prioritet. Osim toga, drugi prilivi vanjskog financiranja, kao što su novčane doznake iz inostranstva, strana pomoć ili direktne strane investicije, također mogu odraziti potencijalne odlive koji su posljedica pogoršanja vanjskog okruženja.

GRAFIKON 8. STANJE DIREKTNIH STRANIH INVESTICIJA PO INDUSTRIJAMA, 31. 12. 2021. (%)

3.4.2 PORTFELJSKO ULAGANJE

145. Portfeljsko ulaganje pruža izravan pristup financijskim tržištima, koji osigurava likvidnost i fleksibilnost, pa je povezano s financijskim tržištima i njihovim specijaliziranim pružateljima usluga, kao što su berze, dileri i regulatori te je i pokazatelj nivoa njihovog razvoja. Kao što je prikazano u tabeli 10, uloga portfeljskog ulaganja u BiH je vrlo umjerena. U 2021. godini je njihov ukupan priliv je iznosio svega 346,9 miliona KM dok je odliv iznosio 266,7 miliona KM, pa je neto priliv iznosi tek 80.2 miliona KM.

TABELA 10. PORTFELJSKO ULAGANJE; BiH 2016-2021.

No.	VRSTA	2016	2017	2018	2019	2020	2021
1 (=2-5)	Portfeljska ulaganja, neto	166.92	156.56	255.68	213.95	9.77	80.21
2 (=3+4)	Neto nabavka financijskih sredstava	98.59	92.18	253.65	179.06	-19.90	346.86
3	Dužnički vrijednosni papiri	92.09	86.94	257.37	180.80	-19.29	303.06
4	Vlasnički vrijednosni papir i dionice u investicijskim fondovima	6.49	5.24	-3.72	-1.74	-0.61	43.80
5	Neto stvorene financijske obveze	-68.34	-64.38	-2.02	-34.89	-29.68	266.65
6	Vlasnički vrijednosni papir i dionice u investicijskim fondovima	4.63	8.94	-3.68	1.54	6.70	-9.53

Source: CBBiH (2022)

3.4.3 NOVČANE DOZNAKE IZ INOSTRANSTVA

146. *Neto tekući transferi iz inostranstva obuhvataju transfere dohotka između rezidenata BiH i ostatka svijeta bez obaveze isporuke resursa u suprotnom pravcu tj. jednaki su nepovratnim transferima dohotka rezidenata i nerezidenata.* Sastoji od naknada zaposlenima, ličnih transfera, mirovina, grantova vladama u BiH (vidi tabelu 11).

TABELA 11. STRUKTURA NOVČANIH DOZNAKA (2017-2021) (MILIONI KM)

Značaj međunarodnih transfera; BiH, 2017-2021. (milijardi KM)					
	2017.	2018.	2019.	2020.	2021
Naknade zaposlenima	831,3	884,0	983,4	647,4	
Lični transferi	2544,6	2727,1	2884,0	2373,1	
Mirovine, osiguranje	1215,6	1253,3	1318,8	1340,3	
Grantovi vladama	70,3	29,4	100,0	77,4	340,1
Ukupno	4661,8	4893,9	5286,3	4438,2	4696,6

Izvor: Svjetska banka, Centralna banka BiH i MMF

147. *Iseljenici iz BiH često ulažu u ekonomiju BiH, bez obzira da li se namjeravaju vratiti ili su trajno otišli.* Ponekad se privrženost BiH ekonomiji i spremnost za ulaganjem u nju prenosi i na sljedeće generacije emigranata. Takva ulaganja mogu imati različite oblike, a najčešća su financijska ulaganja (posebno bankovni depoziti i portfeljsko ulaganje) te ulaganja u nekretnine.

148. Mala preduzeća koja se nalaze u BiH i kojima ponekad upravljaju rođaci iseljenika također imaju koristi od ulaganja iseljenika. Međutim, te transakcije koje se smatraju prekograničnim ulaganjima, nisu uključene u zvaničan platni bilans.

149. *Mitra (MMF) (2016) su ustanovili da neto tekući transferi iz inostranstva mogu doprinijeti povećanju dugoročnog ekonomskog rasta u tranzicijskim zemljama Evrope, u prosjeku, za 1,4 postotna boda BDP-a.*

150. U razdoblju poslije globalne krize iz 2007-2009. BiH je imala stopu rasta BDP-a koja je oscilirala oko 1,9%. U skladu s tim, korištenjem resursa dijaspore stopa rasta BDP-a bi se mogla gotovo udvostručiti. BiH bi mogla osigurati i višu stopu rasta BDP-a od prosjeka zemalja Srednje i Istočne Evrope zbog veličine dijaspore i novčanih doznaka koje dijaspora šalje u BiH. (Mitra (MMF), 2016)

Poglavlje 4

**Politika i
financiranje ciljeva
održivog razvoja na
makro nivou**

4. POLITIKA I FINANCIRANJE SDG-A NA MAKRO NIVOU

151. *U ovom dijelu je dat opis opće politike i okvira za realizaciju SDG-a, zatim su oni povezani sa srednjoročnim javnim procesom planiranja i izrade budžeta i predstavljene su ukupne potrebe BiH za financiranjem SDG-a na makro nivou kao osnova za opravdanost financiranja realizacije SDG-a.*

152. Obračun izdvajanja za realizaciju SDG-a na makro nivou omogućava određivanje ukupnih nedostajućih sredstava za financiranje realizacije SDG-a u cijeloj zemlji, nakon čega će biti moguće odrediti potrebe za financiranjem realizacije SDG-a u odabranim prioritetnim oblastima.

153. *U opravdanosti financiranja SDG-a se ne navodi samo koliko je novca potrebno za postizanje određenih ciljeva i potciljeva, nego je opisano kako se „integriranim“ pristupom financiranju povećavaju tokovi resursa radi ostvarivanja prioritetnih SDG-a, ali i doprinošenja boljem iznalaženju izvora sredstava za financiranje razvoja zemlje.*

154. S obzirom na značaj mobiliziranja privatnog kapitala u BiH – prema pristupu prijelaza sa donacija na financiranje iz domaćih i stranih privatnih i javnih izvora (F2F) – Mapa puta i Financijski okvir za realizaciju SDG-a će trebati omogućiti nove tokove privatnog kapitala u sklopu integriranijeg javnog i privatnog pristupa.⁴²

155. Odgovarajući programi/projekti javnih investicija i ciljevi kredita trebaju biti identificirani na rodno određen i etički reprezentativan način kojim će se naglasiti značajna uloga afirmativnih aktivnosti u privatnim i javnim organima odlučivanja.

156. *Opravdanost usvajanja integriranijeg pristupa financiranju održivog razvoja u BiH je uvjerljiva s obzirom na to da je prosječna stopa rasta realnog BDP-a od 2000. do 2020. godine iznosila skromnih 2,52%. Osim toga, uz prosječnu stopu rasta javnih prihoda od 2005. do 2020. godine od 4,62% i javnih rashoda po stopi od 4,38%, potrebna su veća ulaganja da bi se poticao rast i unaprijedila fiskalna pozicija vlada.*

157. Obračun izdvajanja za realizaciju SDG-a na makro i sektorskom nivou omogućava utvrđivanje financijske koverta za SDG-e, ali i financijskog jaza. Financijski jaz bi se mogao premostiti postizanjem veće efikasnosti financiranja iz javnih izvora u kombinaciji s novim izvorima financiranja i novim modalitetima saradnje između javnog i privatnog sektora.

158. Financiranje kojim bi se zatvorio jaz u rodnoj ravnopravnosti jest investicija koja donosi efekte toka dohotka i rasta. Potrošnja za fizičku i socijalnu infrastrukturu ima sposobnost stvaranja fiskalnog prostora za poticanje stopa rasta stvaranjem produktivnog kapaciteta⁴³.

159. *Kvantificiranje financijskih potreba BiH za SDG-e je, međutim, kompleksan i neminovno neprecizan proces s obzirom na to da se procjene oslanjaju na veliki broj pretpostavki, među kojima dugoročni efekt pandemije bolesti COVID-19, ukrajinska kriza i povećana inflacija predstavljaju egzogene šokove koji su izvan kontrole vlasti te se stoga ne mogu lako ublažiti.*

⁴² <https://unsdg.un.org/sites/default/files/UNDG-UNDAF-Companion-Pieces-5-Funding-To-Financing.pdf>

⁴³ DFA bi mogla pružiti informacije o trendovima i izazovima u trenutnoj dodjeli vrsta poreza lokalnim vlastima te uporediti trendove s onima u širem regionu i predložiti da se shema dodjele poreza razmotri kao jedno od područja za direktno usmjeravanje finansijske podrške ka ubrzanom ostvarenju SDG-a preko lokalnih samouprava kroz bolju preraspodjelu resursa lokalnim samoupravama (uz možda uz uslovljavanje da se finansijska podrška pruži nakon postizanja unaprijed dogovorenih rezultata SDG-a).

160. Zbog toga, financijske potrebe za realizaciju SDG-a na makro nivou, koje su u ovom dokumentu utvrđene, predstavljaju ukupnu financijsku kovertu u okviru koje su navedene financijske potrebe za SDG-e za 2-3 prioritete oblasti koje su stavljene u središte prve tri godine Mape puta za izradu Financijskog okvira za realizaciju SDG-a.

161. *Principi inkluzivne makroekonomske politike koji su ovdje identificirani također odražavaju činjenicu da rast zasnovan na nejednakosti, kao što je to ranije bio slučaj, nije održiv.* Umjesto toga, potrebne su makro politike u kojima će pravednost biti kompatibilna s razvojem i rastom. Potrošnja vlade ima distributivne implikacije i zahtijeva povezane politike koje će osigurati pravične ishode.

162. Prostorno usmjerene javne investicije (npr., javne investicije usmjerene na geografska područja u kojima su stope nezaposlenosti i siromaštva visoke), sektorske politike i politike afirmativne akcije mogu se iskoristiti kako bi se došlo do prioriteta kategorija, kao što su žene u poljoprivrednoj proizvodnji.

163. *S obzirom na to da su javni tokovi u središtu SDG-a, kao i na značaj uključivanja privatnog kapitala da bi se premostio jaz u financiranju SDG-a, suštinski su utvrđeni financijski tokovi, koji su u većoj mjeri prilagođeni ciljevima održivog razvoja, kroz srednjoročni proces planiranja, izrade budžeta i provedbe javnih nabavki na svim nivoima vlasti.*

164. Stoga, ovaj dio povezuje ukupnu viziju razvoja BiH sa srednjoročnim procesom planiranja i izrade budžeta, pristupom saradnji između javnog i privatnog sektora i obračunom izdvajanja i financijskih potreba za realizaciju SDG-a na makro nivou.

4.1 SREDNJOROČNA I DUGOROČNA VIZIJA RAZVOJA

165. *Okvir za realizaciju Ciljeva održivog razvoja u Bosni i Hercegovini iz 2020. godine sadrži zajedničku viziju za sve nivoe vlasti u zemlji i utvrđuje pravce razvoja i akceleratora koji će doprinijeti ostvarivanju potciljeva.⁴⁴*

166. Matrica ciljeva održivog razvoja za BiH iz 2021. godine pruža bitno polazište za sve ciljeve, od kojih će dva vjerovatno biti ostvarena (SDG 1 i SDG 17), dok preostalih 15 ciljeva zahtijeva znatne nove nivoe investiranja. Za SDG-e trenutno ne postoje podaci da bi se utvrdio njihov tačan status.

167. *U Okviru za realizaciju Ciljeva održivog razvoja su također definirani institucionalni aranžmani za provedbu, praćenje i izvještavanje.* Zbog toga Okvir predstavlja jedinstvenu zajedničku platformu razvoja cijele zemlje koja povezuje SDG-e, uvjete integracije BiH u EU i prioritete domaćeg razvoja.

168. Obzirom na višeslojnu strukturu vlasti u BiH, potrebno je osigurati daljnju operacionalizaciju Okvira putem njegovog integriranja u strategije razvoja na svim nivoima vlasti, stavljajući fokus na lokalizaciju SDG-a.

169. Bitno je naglasiti da će u novom ciklusu planiranja za period 2021-2027. strategije razvoja prilagođene ciljevima održivog razvoja po prvi put biti povezane sa srednjoročnim i godišnjim planovima i budžetima institucija, na osnovu kojih će se vršiti raspodjela javnih sredstava. Osim toga, potrebno je uvesti izradu budžeta na osnovu programa, čime će se

⁴⁴https://www.ba.undp.org/content/bosnia_and_herzegovina/en/home/library/publications/OkvirZaCiljeveOdrzivogRazvojaUBiH.html

unaprijediti i usklađivanje i integracija SDG-a u procese srednjoročnog planiranja i izrade budžeta.

170. U tabeli 12 niže su predstavljena tri pravca razvoja (dobra uprava i upravljanje javnim sektorom, pametan rast i društvo jednakih mogućnosti) i njihovi akceleratori. Na slici 3 niže je prikazana ukupna matrica podataka i trendova u ostvarivanju SDG-a u BiH, kao i status svakog cilja. Prema Izvještaju o indeksu ostvarivanja SDG-a, BiH je rangirana na 47. mjesto od 165 analiziranih zemalja, sa ukupno 73,7 bodova, dok vrijednost indeksa preljevanja iznosi 95,8.⁴⁵

SLIKA 3. MATRICA PODATAKA (TRENDOVA) O STATUSU SDG-A U BiH (2021)

171. Pregled pravaca razvoja i akceleratora u tabeli 12 (Okvir za realizaciju Ciljeva održivog razvoja: pravci razvoja i akceleratori) pokazuje ovisnost o financiranju iz javnog sektora za dobru upravu i upravljanje javnim sektorom, naročitu ovisnost o privatnom kapitalu za pametan rast i uravnoteženost između javnih i privatnih izvora za pravac razvoja III: društvo jednakih mogućnosti. Integracija u EU je u potpunosti uvrštena u politike razvoja na svim nivoima vlasti.

TABELA 12. OKVIR ZA REALIZACIJU CILJEVA ODRŽIVOG RAZVOJA: RAZVOJNI PRAVCI I AKCELERATORI		
Akceleratori SDG-a	SDG	Aktivnosti
Pravac: Dobra uprava i upravljanje javnim sektorom		
<i>Efikasan, otvoren, inkluzivan i odgovoran javni sektor</i>	SDG 5 (rodna ravnopravnost) SDG 16 (mir, pravda i snažne institucije)	(i) Odgovorna uprava fokusirana na građane i poslovni sektor, (ii) efikasno upravljanje javnim financijama, (iii) digitalna transformacija javnog sektora, (iv) depolitizacija i profesionalizacija javnih preduzeća i (v) funkcionalan sistem kreiranja politika i upravljanja održivim razvojem
<i>Vladavina prava, sigurnost i temeljna prava</i>		(i) Efikasan pravosudni sistem, (ii) efikasna borba protiv korupcije, (iii) zaštita prava radnika, (iv) borba protiv raznih oblika kriminala i terorizma i (v) zaštita ljudskih prava
<i>Otpornost na katastrofe</i>		(i) Neometano pružanje socijalnih usluga i osnovne robe, (ii) održivi oporavak, (iii) unaprijeđena komunikacija u kriznim situacijama, (iv) socijalna zaštita za sve, (v) otporna i inkluzivna infrastruktura i institucije javnog zdravstva, (vi) unaprijeđen sistem javnih nabavki i efikasniji propisi i (v) neometano funkcioniranje ključne infrastrukture
Pravac: Pametan rast		
<i>Povoljno okruženje za poduzetništvo i inovacije u cilju</i>	SDG 3 (Dobro zdravlje i blagostanje)	(i) Povećanje ulaganja u infrastrukturu, istraživanje, razvoj i inovacije, (ii) olakšavanje poslovanja i pružanje podrške brzo rastućim firmama, (iii) digitalizacija ekonomije, (iv) mobiliziranje

⁴⁵ <https://dashboards.sdgindeks.org/profiles/bosnia-and-herzegovina>

Bosna i Hercegovina
Procjena razvojnih financija (PRF)

<i>proizvodnje visoko vrijedne izvoznouvozne orijentirane robe</i>	<i>SDG 4</i> (Kvalitetno obrazovanje) <i>SDG 6</i> (Čista voda i sanitacija) <i>SDG 7</i> (Pristupačna i čista energija)	potencijala dijaspore, (v) podrška stvaranju globalnih lanaca vrijednosti, (vi) jačanje uloge gradova i regija kao pokretača razvoja (vii) razvoj infrastrukture za praktičnu primjenu rezultata istraživanja .
<i>Povećanje investicija u infrastrukturu</i>	<i>SDG 8</i> (Pristojan rad i ekonomski rast) <i>SDG 9</i> (Industrija, inovacije i infrastruktura)	(i) Veći udio javnih ulaganja u infrastrukturu, (ii) osiguranje jednakog pristupa savremenoj transportnoj infrastrukturi i (iii) jačanje javne digitalne infrastrukture.
<i>Unapređenje pristupa i kvaliteta obrazovanja i obuke</i>	<i>SDG 10</i> (Smanjena nejednakost) <i>SDG 11</i> (Održivi gradovi i zajednice) <i>SDG 12</i> (Odgovorna proizvodnja i potrošnja)	(i) Izgradnja kapaciteta nastavnika, modernizacija škola i metoda podučavanja, (ii) razvoj digitalnih vještina, (iii) univerzalno i kvalitetno predškolsko obrazovanje, (iv) strateško ulaganje u istraživačko-razvojne aktivnosti obrazovnih institucija, (v) efikasan sistem cjeloživotnog učenja i (vi) reforma kurikuluma na svim nivoima obrazovanja.
<i>Pametno upravljanje prirodnim resursima i okolišem</i>	<i>SDG 13</i> (Ublažavanje klimatskih promjena) <i>SDG 17</i> (Partnerstvo za ostvarivanje ciljeva)	(i) Decentralizacija elektroenergetskog sistema, (ii) smanjenje energetskog siromaštva, (iii) dekarbonizacija energetskog sektora i (iv) razvoj „zelenih vještina“.
<i>Zeleni rast i čista energija</i>		(i) Upravljanje rizicima od katastrofa, (ii) čišćenje područja kontaminiranih minama, (iii) zaštita i obnova institucija za očuvanje prirodnog kapitala, (iv) razvoj sistema institucija cirkularne ekonomije, (v) snažnija kontrola i praćenje kvaliteta ekosistema i (vi) održivi turizam.
Pravac: Društvo jednakih mogućnosti		
<i>Jačanje politika socijalne zaštite</i>	<i>SDG 1</i> (Svijet bez siromaštva) <i>SDG 2</i> (Svijet bez gladi) <i>SDG 3</i> (Zdravlje i blagostanje)	(i) Ciljano i bolje usmjeravanje javne potrošnje na socijalnu zaštitu, (ii) jačanje infrastrukture pružatelja usluga kroz uvođenje novih modela, (iii) unapređenje sistema identifikiranja i praćenja ranjivih porodica i porodica u riziku .
<i>Zapošljavanje ranjivih kategorija</i>	<i>SDG 4</i> (Kvalitetno obrazovanje) <i>SDG 5</i> (Rodna ravnopravnost) <i>SDG 10</i> (Smanjene nejednakosti)	(i) Povećanje stope aktivnosti i uključivanje ranjivih kategorija na tržište rada i (ii) povećanje zapošljivosti nezaposlenih osoba kroz razvoj socijalnog poduzetništva.
<i>Efikasna zdravstvena zaštita za sve</i>		(i) Provedba reformi financiranja usluga zdravstvene zaštite, (ii) povećanje pristupa i kvalitete zdravstvene zaštite, (iii) preventivne zdravstvene mjere, (iv) strateški pristup zadržavanju postojećeg osoblja i razvoju ljudskih resursa u sektoru zdravstva generalno.
<i>Jačanje inkluzije obrazovnog sistema</i>		(i) Jednak pristup obrazovanju, (ii) uspostava sistema rane detekcije i intervencije za djecu u riziku i sa teškoćama u razvoju, (iii) povećanje obuhvata djece sa predškolskim odgojem i obrazovanjem (djeca u dobi od 3 do 6 godina), (iv) mjere smanjenja ranog napuštanja školovanja i (v) smanjenje broja osoba bez znanja ili vještina i njihova integracija na tržište rada.
<i>Financijska inkluzija</i>		(i) Unapređenje dostupnosti financijskih usluga za najranjivije kategorije stanovništva, (ii) bolji pristup mikrokreditima sa povoljnim kamatnim stopama.

4.2 JAVNI PROCES SREDNJOROČNOG PLANIRANJA I PRIPREME BUDŽETA

172. *Sveobuhvatna strategija za upravljanje javnim financijama u BiH 2021-2025 pruža , između ostalog i osnovu za reformu procesa srednjoročnog planiranja i pripreme budžeta.* Cilj Strategije je osigurati stabilno makroekonomsko okruženje kroz provedbu više strukturnih reformi grupiranih u šest osnovnih oblasti među kojima je paket reformi u oblasti javnih financija, opozrezivanja i fiskalne održivosti posebno važan.⁴⁶

⁴⁶ Sveobuhvatna strategija upravljanja javnim finansijama u BiH (dalje u tekstu: Sveobuhvatna strategija) odraz je opredijeljenosti vlasti u BiH za sprovođenje reforme upravljanja javnim finansijama kao segmenta reformi definisanih Zajedničkim socioekonomskim reformama za period 2019–2022. godina i Strateškim okvirom za reformu javne uprave 2018-2022 koji predviđa da svaki nivo vlasti u skladu sa ustavnim nadležnostima donese svoju Strategiju upravljanja javnim finansijama. Sa pripremom i usvajanjem Sveobuhvatne strategije ispunjava preuzete obaveze u oblasti evropskih integracija i istovremeno slijedi preporuke međunarodnih organizacija i institucija

173. *Uprkos potrebi za privlačenjem privatnog kapitala, Financijski okvir za ciljeve održivog razvoja će u kratkoročnom do srednjoročnom periodu u velikoj mjeri biti financiran javnim sredstvima.* Razlog nije samo to što je budžet središnji instrument javne politike, nego i to što će dobrom upravom i upravljanjem javnim sektorom i dalje dominirati tokovi sredstava iz domaćih i međunarodnih javnih izvora kako bi se stvorila sredina pogodna za pametan rast i društvo jednakih mogućnosti.

174. Nadalje, bit će potrebna značajna nastojanja da se usklade i integriraju ciljevi održivog razvoja u proces srednjoročnog planiranja i pripreme budžeta na četiri nivoa vlasti, a iz kojeg će biti moguće financirati ostvarivanje ciljeva i potciljeva održivog razvoja u skladu s Okvirom za realizaciju Ciljeva održivog razvoja.

175. *Stoga je postojeći proces srednjoročnog planiranja i pripreme budžeta sidro za Financijski okvir za ciljeve održivog razvoja.* S obzirom na to da je BiH visoko decentralizirana zemlja, bit će potrebno uskladiti i integrirati Financijski okvir za ciljeve održivog razvoja na svim nivoima vlasti, uz primjenu procesa *srednjoročnog planiranja od dole prema gore (bottom-up)* i lokalizacije ciljeva održivog razvoja.

176. Osim toga, s obzirom na to da je primarni ishod Financijskog okvira za ciljeve održivog razvoja povećanje fiskalnog prostora koji je na raspolaganju vladama za realizaciju ciljeva održivog razvoja, važno je identificirati primarni fiskalni bilans kao osnovu za mobiliziranje resursa.

177. *U Programu ekonomskih reformi BiH (PER)⁴⁷ je prikazan ukupni fiskalni okvir i on je povezan s procesom srednjoročnog planiranja i pripreme budžeta.* Fiskalno vijeće usvaja Globalni okvir fiskalnog bilansa i politika na osnovu podataka koje dostavljaju entiteti (Federacija BiH i Republika Srpska), Brčko distrikt i institucije BiH. Globalni okvir predstavlja ukupne prihode, rashode, fiskalni bilans, izdatke po kamatama i primarni fiskalni bilans koji je na raspolaganju vladama da pokriju sve prioritete budžetskih rashoda, kao što je prikazano u tabeli 13 niže.

TABELA 13. FISKALNI OKVIR OPĆE VLADE U BIH ZA PERIOD 2020-2024.					
Fiskalni pokazatelji (% BDP-a)	2020	2021	2022p	2023p	2024p
Ukupni javni prihodi	39,9	43,3	37,3	41,7	41,2
Ukupni javni rashodi	42,3	43,2	37,3	42,0	39,8
Fiskalni bilans	-2,3	-0,9	0,0	-0,2	1,4
Izdaci po kamatama	0,7	0,8	0,8	0,9	1,0
Primarni fiskalni bilans	-1,7	-0,1	0,8	0,6	2,4

p-projekcija

Izvor: Program ekonomskih reformi BiH (202-2024)

178. S obzirom na značaj usklađivanja i integriranja SDG-a u javnu potrošnju na svim nivoima, Financijski okvir za ciljeve održivog razvoja će identificirati polazišta za sve nivoe vlasti.

4.2.1 SISTEM UPRAVLJANJA JAVNIM FINANCIJAMA U BIH

179. U junu i julu 2022. godine, svi nivoi vlasti u Bosni i Hercegovini su usvojili sveobuhvatnu strategiju za reformu **upravljanja javnim finansijama (UJF)**. Svaki nivo vlasti

⁴⁷ Svaka zemlja koja sudjeluje u procesu proširenja jednom godišnje priprema Program ekonomskih reformi (PER), u kojem je izložen *srednjoročni okvir makrofiskalne politike* i *program strukturalnih reformi* u cilju osiguranja konkurentnosti i inkluzivnog rasta. Ovi programi su osnova za posebne smjernice politike za svaku zemlju koje EU, zapadni Balkan i Turska zajednički usvajaju svake godine u maju na ministarskom sastanku (vidi **Economic Commission, 2021. Guidance for the Economic Reform Programmes 2022-2024 of the Western Balkans and Turkey**)

je počeo provedbu svoje strategije UJF za period 2021-2025. Izvještaji o monitoringu za UJF za period 2021-2022. su u pripremi.⁴⁸

180. FBiH je izmijenila i usvojila Zakon o budžetima u martu 2022. godine, s ciljem primjene modela programskog budžeta od 2025. godine. U decembru 2021. godine, Republika Srpska je usvojila Srednjeročnu strategiju upravljanja dugom 2021-2024. Time se pridružila ostalim nivoima vlasti, koji je već imaju za period 2021-2023⁴⁹.

181. *BiH ima jedinstven i kompleksan sistem javnih financija*⁵⁰ koji se sastoji od državnog nivoa, dva entiteta (FBiH i RS) i Brčko distrikta (BD). Direktnim porezima se upravlja na razini FBiH, RS-a i Brčko distrikta, dok se indirektnim porezima upravlja na razini BiH. Pored direktnih poreza, poreske uprave entiteta prikupljaju i prihode po osnovu obaveznog socijalnog osiguranja. Neporeske prihode prikupljaju institucije na svakom nivou vlasti.⁵¹ U 2023. god. BiH bi posebno trebala provesti cjelodržavni strateški okvir za upravljanje javnim finansijama 2021-2025. na razini zemlje.⁵²

182. Usvajanje pojedinačnih UJF za period 2021-2025. godina na sva četiri nivoa pruža važnu osnovu za Financijski okvir za ciljeve održivog razvoja. Svaka od četiri strategije reforme upravljanja javnim financijama se sastoji od šest stubova, od kojih se jedan odnosi na unapređenje svih važnih aspekata planiranja i upravljanja budžetom, uključujući i posebnu mjeru koja se odnosi na rješavanje potreba za reformom upravljanja javnim investicijama. Stub javnih investicija pruža bitno polazište za Mapu puta za financiranje ciljeva održivog razvoja i Financijski okvir.

183. Procedure za planiranje budžeta su slične na svim nivoima vlasti: svi nivoi pripremaju dokument okvirnog budžeta (DOB) na kojem se zasniva priprema i izrada godišnjeg budžeta, uz obavezu usvajanja u zakonodavnim tijelima svakog nivoa vlasti do kraja godine.

184. Svi nivoi vlasti, osim Brčko distrikta Bosne i Hercegovine, izrađuju programe javnih investicija koji bi trebalo da budu usklađeni sa razvojnim strategijama i politikama. Svi nivoi vlasti zaduženi su za izvršenje usvojenih budžeta kroz pojedinačne sisteme jedinstvenih računa trezora. To se odnosi i na kontrole obaveza, upravljanje gotovinom i plaćanja.

185. *Stoga će biti potrebno integrirati Financijski okvir za ciljeve održivog razvoja u postojeći proces srednjoročnog planiranja i pripreme budžeta na svim nivoima vlasti u BiH.* Trenutno se iz srednjoročnih budžeta sredstva usmjeravaju na financiranje (i) uvođenja funkcija na nivou BiH koje se odnose na ispunjavanje uvjeta Evropskog partnerstva; (ii) osiguranje sredstava za provedbu Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju (SSP); (iii) aktivnosti prilagođavanja u podršci Partnerstvu za mir (PFP); (iv) višegodišnjih projekata i (v) drugih mjera i prioriteta javnih politika.

186. *Da bi olakšao usklađivanje i integriranje SDG-a u proces planiranja i pripreme budžeta, svaki nivo vlasti treba voditi računa o tome da SDG-i ne budu integrirani samo u programe javnih investicija, nego i u srednjoročne i godišnje programe rada.*

⁴⁸ Economic Commission, 2021. Guidance for the Economic Reform Programmes 2022-2024 of the Western Balkans and Turkey.

⁴⁹ Economic Commission, 2021. Guidance for the Economic Reform Programmes 2022-2024 of the Western Balkans and Turkey.

⁵⁰ *Monitoring izvještaju EU i OECD-a za 2021. godinu o principima javne uprave,*

⁵¹ Obzirom na tu strukturu ne postoji jedinstven okvir za upravljanje javnim finansijama. Umjesto njega postoje četiri različita sistema upravljanja javnim financijama i ne postoji centralizirana domaća organizacija koja objavljuje centralizirane konsolidirane podatke o javnim financijama (OECD, 2021., str. 14.)

⁵² Economic Commission, 2021. Guidance for the Economic Reform Programmes 2022-2024 of the Western Balkans and Turkey.

187. Ključni srednjoročni planski dokumenti na svim nivoima uprave obuhvataju srednjoročni program rada vlade (institucije BiH, FBiH i RS), godišnje i srednjoročne planove rada institucija (institucije BiH, FBiH, RS i BD), godišnji plan rada vlade, dokument okvirnog budžeta i sektorske strategije.

4.2.2 INTEGRIRANJE SDG-A U KLJUČNE PROCESSE PLANIRANJA I PRIPREME BUDŽETA

188. *Sistemi srednjoročnog planiranja politika su propisani raznim zakonima i propisima na svim nivoima vlasti.* Obzirom na potrebu za integriranjem SDG-a u višestruke domene planiranja, neophodno je unaprijediti identificiranje, formuliranje i prioritiziranje programa javnih investicija, usklađenih sa razvojnim i sektorskim strategijama i Okvirom za realizaciju ciljeva održivog razvoja.

189. Prema stubu III UJF, proširenje obuhvata budžeta kojim se osigurava usmjeravanje ukupnih rashoda ka strateškim razvojnim prioritetima u srednjoročnoj i godišnjoj perspektivi na svim nivoima vlasti doprinijet će realizaciji SDG-a.

190. Ključni elementi procesa planiranja i izrade budžeta za ciljeve održivog razvoja su:

- **Globalni okvir fiskalnog bilansa i politika:** Globalni okvir fiskalnog bilansa i politika se izrađuje na nivou BiH na osnovu ulaznih podataka oba entiteta i Brčko distrikta (putem Fiskalnog vijeća) i on postavlja usuglašeni makroekonomski okvir zemlje u okviru kojeg se izrađuju pojedinačni dokumenti okvirnog budžeta. Globalni okvir fiskalnog bilansa i politika je ekvivalent srednjoročnog fiskalnog okvira. On se izrađuje svake godine početkom maja, a nakon toga se u junu izrađuju pojedinačni dokumenti okvirnog budžeta. Globalni okvir fiskalnog bilansa i politika pruža ukupni okvir za dokumente okvirnog budžeta, kao i za nivo i raspodjelu prihoda od indirektnih poreza prema entitetima i Brčko distriktu nakon doznake budžetu za financiranje institucija BiH i otplate duga.
- **Srednjoročni plan rada:** Trogodišnji planovi rada i dokumenti za praćenje i izvještavanje su izrađeni i predstavljaju strateške dokumente za četiri nivoa vlasti: Institucije BiH, entitetski, kantonalni i općinski. Dokumenti u procesu strateškog planiranja, praćenja i izvještavanja obuhvataju razvojnu ili sektorsku strategiju i dokumente koji se odnose na izvršenje (dokument okvirnog budžeta, programi javnih investicija i godišnji budžet). Izvršne vlasti izrađuju izvještaje o izvršenju kako bi pratile ostvareni učinak.
- **Dokumenti okvirnog budžeta:** Na osnovu budžetskih instrukcija odnosno razine vlasti provodi se višegodišnje planiranje budžeta prema odgovarajućim zakonima u vidu dokumenta okvirnog budžeta. Taj dokument usvajaju vlade, odnosno Savjet ministara, u slučaju Institucija BiH i predstavlja fiskalni okvir u kojem su postavljena fiskalna pravila za tu razinu vlasti. Time se postiže fiskalna disciplina, zbog čega dokumenti okvirnog budžeta predstavljaju bitnu osnovu za povećanje fiskalnog prostora za financiranje ciljeva održivog razvoja.
- **Godišnji plan rada vlada svih razina vlasti odnosno Savjet Ministara na nivou institucija BiH:** Godišnji planovi rada vlada odnosno Vijeća ministara su godišnji planovi u kojima se definišu ishodi i polazišta. Bez obzira na postignuto unapređenje, u većini slučajeva je još uvijek potrebno integrirati SDG-e u srednjoročne planove, dokumente okvirnog budžeta i godišnji plan rada. Stoga je potrebno veće usklađivanje središnjih planskih dokumenata na svim nivoima vlasti, dok će prioriteti izraženi u godišnjim planovima rada vlada i dokumentima okvirnog budžeta trebati obuhvatiti SDG-e, kao i potciljeve i pokazatelje.

- **Program javnih investicija:** Programi javnih investicija su višegodišnji programi koji su formulirani tako da se izvršavaju putem budžeta odnosnih razina vlasti i integrirani su u informacijski sistem za upravljanje javnim investicijama (engl. Public Investment Management Information System (PIMIS)). Programi javnih investicija predstavljaju osnovu za upravljanje resursima javnog sektora i mobiliziranje vanjske pomoći te su, stoga, potrebni usklađivanje sa ciljevima održivog razvoja, izrada proračuna troškova njihove realizacije i integriranje SDG-a u takve programe investicija.
- **Godišnji izvještaj o izvršenju budžeta:** Godišnji izvještaji o izvršenju budžeta odnosnih razina vlasti se izrađuju na osnovu ekonomske klasifikacije i izvještavanja o realizaciji programā. Odnose se na operativne i kapitalne budžete.

Prijelaz sa usklađivanja na integriranje SDG-a u budžete

Idealno bi bilo da strateški dokumenti odnosnih razina vlasti reflektiraju SDG-ijeve, pri čemu bi, naprimjer, Okvir za realizaciju Ciljeva održivog razvoja bio okvir politike komplementaran s integracijom u EU.

Usklađivanjem će se podstaći povezivanje postojeće potrošnje sa SDG-ima i izvještavanje o radu na godišnjoj osnovi. Međutim, da bi bili potpuno djelotvorni, finansijski instrumenti za financiranje realizacije SDG-a trebaju biti integrirani u budžet, program javnih investicija⁵³ i procese nabavki s tim vezi.

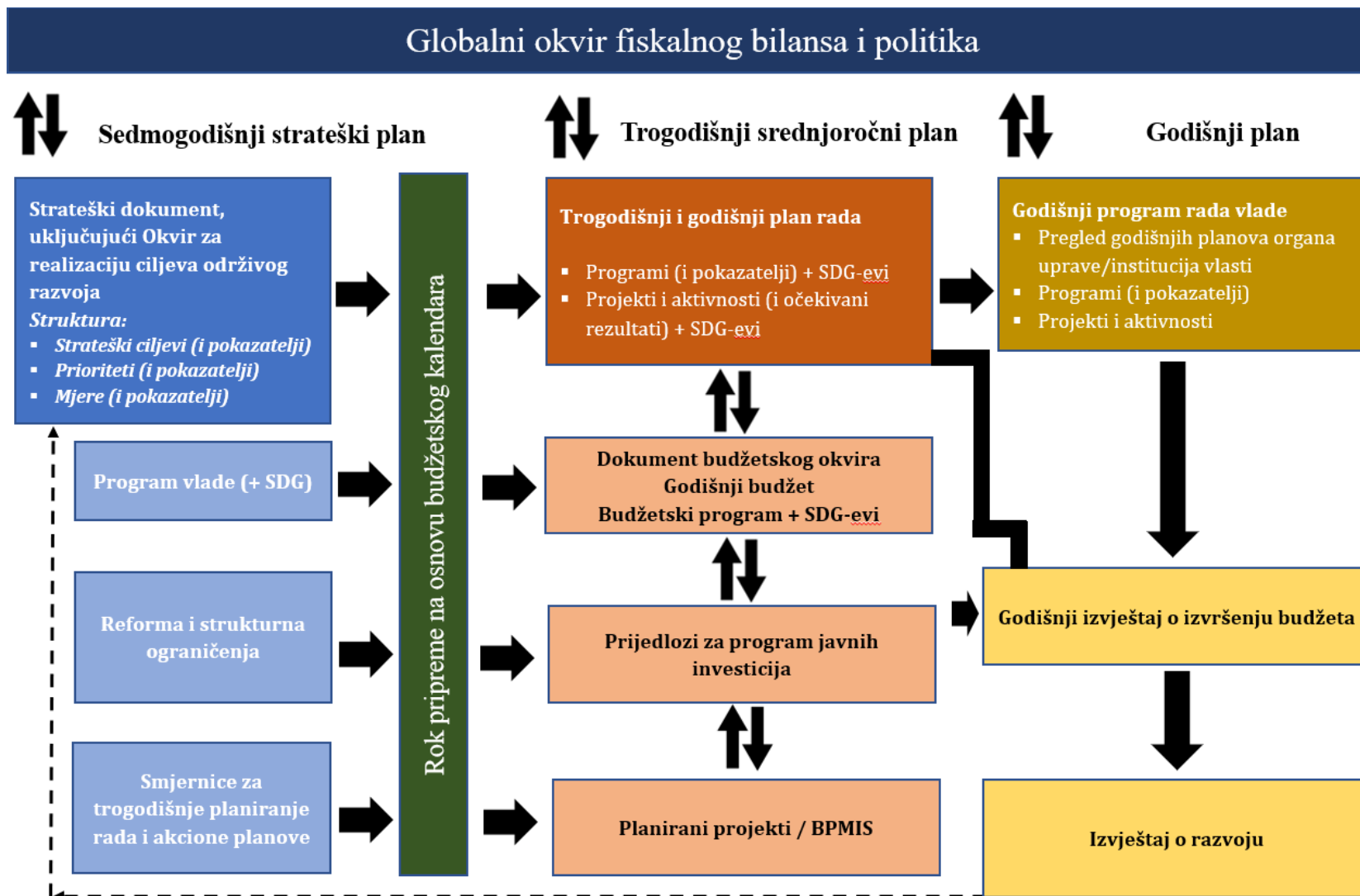
Kao polazište za Finansijski okvir za ciljeve održivog razvoja, fokus će se staviti na: (i) **mobiliziranje dodatnih resursa** za Okvir za realizaciju Ciljeva održivog razvoja; (ii) **usklađivanje tokova javnih i privatnih resursa**; i (iii) **praćenje učinka**

191. Obzirom na to da će se Finansijski okvir za ciljeve održivog razvoja fokusirati na prioritetne sektorske oblasti, postoji potreba njegovog jačeg povezivanja sa procesom pripreme budžeta što se može izvršiti kroz proces dostavljanja cirkularnog pisma budžetskim korisnicima, čime bi se usmjeravali budžetski korisnici prilikom usklađivanja i integriranja utvrđenih prioriteta tokom procesa priprema budžeta.

192. *Na slici 4 je dat ilustrativan prikaz generičkog okvira planiranja i izrade budžeta u BiH koji će trebati koristiti tokom provedbe Okvira za realizaciju Ciljeva održivog razvoja i Finansijskog okvira za ciljeve održivog razvoja kako bi se osiguralo da su programi javnih investicija i sektorski programi investicija usklađeni sa ciljevima održivog razvoja i da su oni integrirani u takve programe na sva četiri nivoa pripreme i izvršenja budžeta.*

⁵³ Iako je postojeća baza podataka o programima javnih investicija koncipirana tako da povezuje prijedloge javnih investicija za Okvirom za realizaciju Ciljeva održivog razvoja, integracija je moguća samo kada ciljevi održivog razvoja budu integrirani u programe javnih investicija i godišnje planova rada vlada. Sektor za koordinaciju međunarodne ekonomske pomoći vodi bazu podataka za mapiranje donatora koja sadrži podatke o projektima u BiH koji se financiraju putem donacija i to će biti koristan način povećanja usklađenosti potrošnje vlada na Okvir za realizaciju Ciljeva održivog razvoja.

SLIKA 4. ILUSTRATIVNI OKVIR PLANIRANJA I IZRADE BUDŽETA BiH

Izvor: Prilagođeno iz raznih izvora

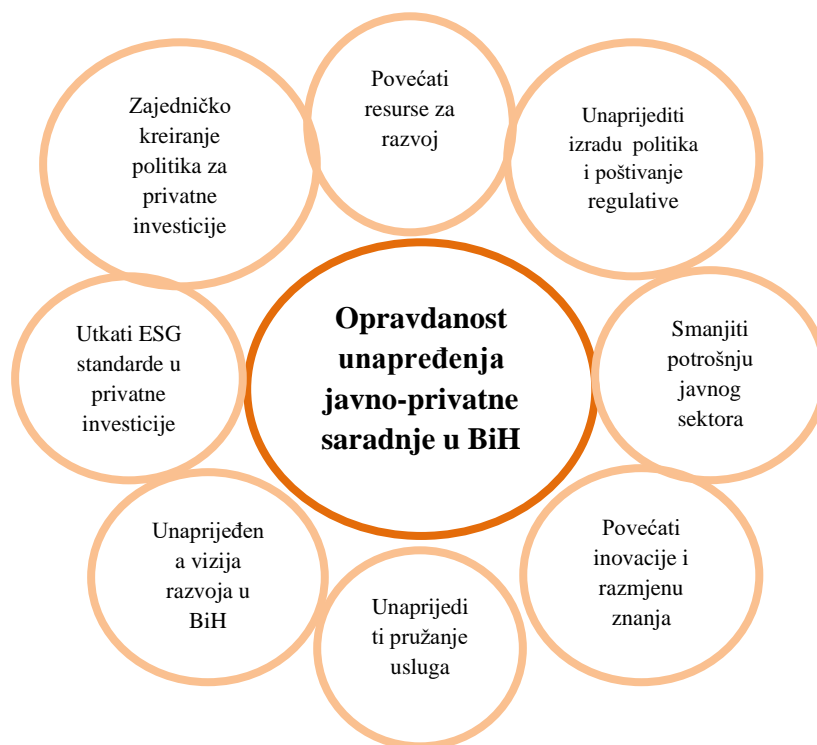
4.3 JAVNO PRIVATNA SARADNJA I FINACIJSKI OKVIR ZA CILJEVE ODRŽIVOG RAZVOJA

193. *Da bi se povećao tok privatnog kapitala u financiranje razvoja i povećalo njegovo sudjelovanje u javnim i privatnim sferama, saradnja između javnog i privatnog sektora postaje sve značajnija.* No, saradnja između javnog i privatnog sektora je šira od pukog fokusa na javno-privatno partnerstvo, obzirom da danas tuzemni i inozemni privatni investitori doprinose ostvarivanju SDG-a i standarda okolišnog, društvenog i korporativnog upravljanja (ESG) putem svojih politika korporativne društvene odgovornosti.

194. *Imajući u vidu uspon digitalne ekonomije, potrebu da se privatni kapital usmjeri na ostvarivanje SDG-a i usvajanje standarda okolišnog, društvenog i korporativnog upravljanja (ESG) te veću ovisnost o prilivu direktnih stranih i portfeljskih investicija, potrebno je produbiti dijalog javnog i privatnog sektora i saradnju u investiranju kako bi se identificirala ograničenja koja se mogu razriješiti.*

195. Iako BiH ima bogatu historiju dijaloga javnog i privatnog sektora, na slici 5 niže daje se preporuka za daljnje unapređenje te saradnje, obzirom na opipljve koristi kako razvoja u cijeloj zemlji tako i provedbe Okvira za realizaciju Ciljeva održivog razvoja.

SLIKA 5. OPRAVDANOST UNAPREĐENJA JAVNO-PRIVATNE SARADNJE U BiH

196. Prema članku MMF-a *Budućnost JPP na Zapadnom Balkanu* (Kees et al, 2023), JPP su sve važniji instrument povećanja investicija u nekoliko zemalja Zapadnog Balkana. Mada postoje koristi od dobro osmišljenih i realiziranih JPP, postoji i prostor za velike fiskalne rizike i povećanja troškova ako se ne upravlja njima na adekvatan način. Zemlje s uspješnim JPP programima u pravilu izvlače korist od jasno i dobro postavljenog okvira upravljanja JPP.

197. Pri razmatranju jazova u okviru upravljanja JPP, BiH se može osloniti na iskustvo Svjetske banke stečeno diljem svijeta. Sugerira da se nužna tri institucionalna stupa u punom iskorištavanju potencijalnih koristi od JPP: (i) politička volja, (ii) institucije i upravljanje te (iii) tehnički timovi (Flor, 2018). Firme koje žele ući na JPP tržište vole vidjeti snažnu političku

podršku od viših razina vlasti. Trebaju biti i uvjerene da će njihove ponude biti razmotrene blagovremeno u transparentnom i standardiziranom procesu. Ta standardizacija (ugovorne stavke koje se odnose na okončanje, arbitražu i rješavanje sporova te iznošenje profita itd.) posebno je važna za internacionalne investitore. Daljnji ključan uvjet su snažni tehnički timovi u sastavu vlada koji razumiju tržište, potencijalne ponuđače kao i njihove zahtjeve i ograničenja i mogu osigurati jasnost i konzistentnost procesa.

198. *Barijere povećanju saradnje između javnog i privatnog sektora na kombiniranju javnih i privatnih sredstava se mogu riješiti samo putem dijaloga.* Prema Radnoj grupi za mješovite financije, raznovrsne barijere utječu na razne aktere na tržištu, no, u cjelini, ograničavaju tok privatnih investicija kada se radi o sredstvima za realizaciju SDG-a.⁵⁴ Stoga, unapređenje saradnje javnog i privatnog sektora u BiH može doprinijeti prevazilaženju:

- ***Ograničenja s kojima se suočavaju investicije iz privatnih izvora:*** Investitorima su često na putu regulatorna ograničenja i suočavaju se s nizom rizika kod ulaganja u infrastrukturu. Također im nedostaju pouzdane informacije o efektima takvog ulaganja na novim tržištima koje su im nužne kod donošenja odluka o investiranju, kao i povoljan zakonski okvir i jednaki uvjeti na svim nivoima vlasti.
- ***Ograničenja s kojima se suočava razvojno bankarstvo:*** Razvojne banke često nemaju dovoljno jake poticaje niti poslovne modele da bi se fokusirale na maksimiziranje mobilizacije privatnog kapitala za projekte koje podržavaju. Domaće komercijalne banke postižu adekvatnu prosječnu pokrivenost kapitala, stabilan omjer nekvalitetnih kredita i dovoljnu likvidnosti, mada nedostatak saradnje s mikro, malim i srednjim preduzećima stvara barijeru oslobađanja kapitala za financiranje budućih investicija.
- ***Organi izvršne vlasti u BiH:*** U BiH ne postoje potrebni politički ni institucionalni mehanizmi kojima bi se privukao dugoročni kapital i pripremili bankabilni projekti, no unapređenjem javno-privatne saradnje je moguće prevazići to ograničenje. Nadalje, obzirom da u BiH nema mješovite financijske institucije van javno-privatnog partnerstva, investicijske politike još uvijek nisu dovoljno razvijene (niti su u ovom pogledu kvalitetno razrađene kroz razvojne i sektorske strategije, programe javnih investicija i godišnje planove rada). Također, usvajanje standarda okolišnog, društvenog i korporativnog upravljanja (ESG) nije do sada dovelo do povećano interesa za investiranjem.

199. *Već je, u sklopu analize u poglavlju 3, objašnjen način na koji je moguće uskladiti više tokova iz financijskog ekosistema BiH s podrškom realizaciji SDG-a.* Tu spadaju, naprimjer, investicije s društvenim učinkom, domaći i međunarodni kreditni tokovi, novčane doznake iz inostranstva, portfeljske investicije i direktne strane investicije.⁵⁵ Kao rezultat, unapređenje javno-privatne saradnje imaće, kako se smatra, .. pozitivan učinak na sljedeće instrumente i modalitete investiranja:

- ***Mješovito financiranje:*** Potencijal za mješovito financiranje u BiH još uvijek nije u potpunosti istražen ni iskorišten. Na mješovite financije, koje koristi javne resurse za mobiliziranje financijskih resursa iz privatnih izvora, gleda se kao na sredstvo poticanja većih ulaganja u SDG-e (UN, 2021; OECD 2018a; Gaspar et al, 2019). To je dio onoga što se naziva **prijelazom s donacija na financiranje iz domaćih i stranih privatnih i javnih izvora**. Prosječne privatne financije po ugovoru o mješovitim financijama koje

⁵⁴ <https://www.blendedfinance.earth/about>

⁵⁵ Investicije s društvenim učinkom znače ulaganje financijskih sredstava organizacijama koje se bave rješavanjem socijalnih potreba, uz eksplicitno očekivanje mjerljivog socijalnog, kao i financijskog povrata. Iako u BiH postoji nekoliko primjera investicija s društvenim učinkom, u ključnim sektorima, kao što su obrazovanje, zdravstvo i socijalna zaštita, postoji značajan potencijal.

su mobilizirane u zemljama višeg srednjeg dohotka iznose oko 60 miliona USD (UN, 2021), što pokazuje potencijal za premoštavanje jaza u financiranju SDG-a u cijeloj zemlji investiranjem u mješovita rješenja.

200. *Javno-privatno partnerstvo:* Uprkos potencijalu proširenja javno-privatnih partnerstava, ukupan portfolio javno-privatnog partnerstva u BiH je ograničen, a njegov doprinos realizaciji SDG-a je trenutno nepoznat. Ne postoji lista javno-privatnih partnerstava u ključnim sektorima koji bi se integrirali u programe javnih investicija i godišnje planove rada vlada. Iako se javno-privatno partnerstvo ne može izmijeniti da bi se prilagodilo svim ciljevima održivog razvoja, kada je privatni kapital vrlo bitan za ostvarivanje određenih ciljeva održivog razvoja (tj., infrastruktura, digitalna ekonomija, lanci vrijednosti, domaće financiranje, uslužni sektori itd.), javno-privatno partnerstvo se može uspješno povećati i replicirati, čime se povećava fiskalni prostor za druge investicije. Potencijalnim obavezama i državnim garancijama je potrebno dobro upravljati, s obzirom na rizike od domino efekta za javni dug.

- Osim toga, slaba ocjena projekata i nepostojanje neovisnog procesa pregleda otežavaju potvrđivanje vrijednosti za novac projekata (Chaponda et al. 2018). Bez obzira na metodu financiranja, a naročito u slučaju javno-privatnog partnerstva, vrlo je bitno osigurati da investicije pružaju vrijednost za novac, a pritom ograničavaju potencijalni fiskalni rizik (Gaspar et al, 2019).
- ***Portfeljske investicije:*** Jačanjem tržišta kapitala, izdavanjem javnog i korporativnog duga i usvajanjem ESG standarda za kompanije kojima se javno trguje na Sarajevskoj i Banjalučkoj berzi posebno će se povećati prilivi portfeljskih investicija, dok su mnogi investitori prihvatili i SDG-e i ESG standarde.
- ***Novčane doznake iz inostranstva:*** Potencijal za bolje korištenje novčanih doznaka iz inostranstva, jačanje koridora doznaka i mobiliziranje kapitala putem obveznica ili unaprijedene bankarizacije se jedino može ostvariti putem smislenog dijaloga i saradnje između javnog i privatnog sektora. S udjelom u BDP-u od 11% i s obzirom na visoke troškove novčanih transfera iz inostranstva (5%-6% u odnosu na 3%, prema potcilju održivog razvoja), jačanje usklađivanja troškova novčanih doznaka putem unaprijedene saradnje se čini izazovnim.

201. *Mnoge uporedne zemlje (male zemlje centralne i jugoistočne Evrope) su u proteklom godinama koristile JPP za ubrzavanje razvoja infrastrukture.* Međutim, to nije slučaj u BiH u kojoj postoji širok prostor za jačanje dodjele koncesija u obliku javno-privatnog partnerstva u BiH, s obzirom na to da na njih otpada oko 1,5% BDP-a ili svega oko 2% ukupne veličine javnog kapitala (Chaponda et al. 2018).

202. U Financijskom okviru za ciljeve održivog razvoja ***će, stoga, biti potrebno identificirati najoptimalniji model javno-privatne saradnje za BiH.*** Bit će potrebno identificirati opcije jačanja investicijske klime, institucija vlasti i ispravan zakonski i regulatorni okvir da bi se povećale mješovite financije i investicije JPP povezane s prioritetima iz Okvira za realizaciju Ciljeva održivog razvoja. U sklopu procesa, da bi se osigurale javne politike koje podržavaju povoljnu investicijsku klimu za SDG-e, nastojanja će se trebati fokusirati na jačanje upravljanja tržištem, izgradnju pravičnih i predvidivih poreznih sistema, efikasne i transparentne regulatorne okvire i vladavinu prava (Gaspar et al., 2019), kao i na integriranje novih financijskih instrumenata i mehanizama u programe javnih investicija i godišnje planove rada vlada.

4.4 FINANCIJSKE POTREBE I PRIORITETI ZA SDG-E NA MAKRO NIVOU

203. *Iako izračunanje financijskih potreba za SDG-e u BiH na makro nivou, od vrha prema dolje (engl. top-down), ne odražava potrebe za ulaganjem na nivou programa javnih investicija*

i sektora, ono pruža razumijevanje ukupnog nivoa financijskih tokova potrebnih za ispunjavanje SDG-a u BiH, kao što je to prikazano u tabeli 14 niže. Opravdanost financiranja SDG-a je direktno povezana s preporukama za evropske integracije, s obzirom na to da će integracija dovesti do usvajanja niza mjera koje će, naprimjer, ujediniti i otvoriti tržišta za privatni kapital, socijalne ciljeve i dekarbonizaciju.

204. *Zbog sporog provođenja strukturnih reformi – kao što nesužavanje jaza u tehnologiji spram razvijenih zemalja pokazuje - stope rasta u BiH nisu više no stope rasta u uporednim zemljama, posebno nakon 2009. godine.*

205. Stoga se BiH suočava s izazovom sličnom onom drugih zemalja srednjeg dohotka. Nalaze se u 'zamci strukturne transformacije' ili u široko poznatoj 'zamci srednjeg dohotka'. Loše investicijske politike, skupa s nevoljnosti mnogih dijelova društva da prihvate inovacije, odražavaju se na nedovoljnom financiranju istraživanja i razvoja.

206. U 2020. godini su investicije u istraživanje i razvoj iznosile svega 0,21% BDP-a ili 213 KM po glavi stanovnika. Takav nivo investicija, naprimjer, dovodi do vrlo niskih nivoa proizvodnje znanja i niske proizvodnje visokotehnoloških proizvoda (BHAS, 2022), potrebnih za predupređenje troškova uvoza i unapređenje trgovinskog bilansa.

207. *Domino efekt je taj što BiH ima niži udio dodane vrijednosti proizvodnje u bruto domaćem proizvodu nego uporedne zemlje i niži izvoz visokotehnoloških proizvoda 100-200 puta.* Prosjeci izvoza visokotehnoloških proizvoda (kao postotak BDP-a) svijeta, zemalja članicama EU, zemalja visokog dohotka, zemalja višeg srednjeg dohotka, ekonomski uporednim zemljama i uporednim zemljama u regiji su viši nego BiH (Svjetska banka, 2023).

208. *Ekonomski rast ovisi kako o stanovništvu tako i o produktivnosti.* Porast stanovništva i s tim u vezi porast radne snage stimuliraju ekonomski rast kroz dva kanala: prvo, rast stanovništva povećava veličinu domaćeg tržišta, i drugo, znači veći broj zapošljivih radnika. Sa stajališta pametnog rasta i društva jednakih mogućnosti, značajan je rast i agregatne i individualne produktivnosti.

209. *U BiH se broj stanovnika već godinama smanjuje iz dva razloga: starenje stanovništva i emigracija.* Fertilitet je ispod nivoa potrebnog za zamjenu stanovništva, a očekuje se pad rasta broja stanovnika u narednim desetljećima. Svega 19 zemalja svijeta je imalo nižu stopu ukupnog fertiliteta u 2020. god (Svjetska banka, 2023), a migracije dodatno pogoršavaju utjecaj starenja stanovništva na broj stanovnika.

210. Nezamislivo je na adekvatan način financirati realizaciju SDG-a bez održive, stabilne i prosperitetne ekonomije, u skladu s razvojnim pravcem iz Okvira za realizaciju Ciljeva održivog razvoja broj dva (pametan rast) i broj tri (društvo jednakih mogućnosti).

4.5 FINANCIRANJE SDG-A

211. *Prema modelu proračuna troškova financiranja SDG-a (za detalje vidi Dodatak 2), ako bi BiH i dalje primjenjivala scenarij „sadašnjeg pristupa“ (tj. nastavi održavati trendnu stopu rasta BDP-a od 2,5-3,5% i ne bi promijenila omjer postotka potrošnje na SDG-e i BDP-a), trošila bi oko 79,9 milijardi KM na financiranje SDG-a u periodu 2023-2030. (vidi tabelu 15). To ne bi bilo dovoljno za ostvarivanje SDG-a.*

TABELA 15. SCENARIJ "SADAŠNJEG PRISTUPA" (U MILIJARDAMA KM)										
Varijabla	2022.	2023.	2024.	2025.	2026.	2027.	2028.	2029.	2030.	Ukupno (2023-30)
BDP	38,8	39,8	40,8	41,8	43,3	44,8	46,4	48,0	49,7	
Stopa rasta BDP-a	2,5	2,5	2,5	2,5	3,5	3,5	3,5	3,5	3,5	

Bosna i Hercegovina
Procjena razvojnih financija (PRF)

BDP po glavi stanovnika	11.772	12.066	12.368	12.677	13.121	14.004	14.495	15.002	15.527	
Potrošnja na SDG-e po glavi stanovnika	2.649	2.719	2.787	2.857	2.957	3.156	3.267	3.381	3.499	
Stanovništvo	3,3	3,3	3,3	3,3	3,3	3,2	3,2	3,2	3,2	
Potrošnja na SDG-e	8,7	9,0	9,2	9,4	9,8	10,1	10,5	10,8	11,2	79,9
Potrošnja na SDG/BDP	0,224	0,225	0,225	0,225	0,225	0,225	0,225	0,225	0,225	

Izvor: [Izračun eksperta za procjenu razvojnih financija za ciljeve održivog razvoja](#) na osnovu Kharas i McArthur (2019) (v. Dodatak 2 za detalje)

212. Međutim, ako BiH bude nadograđivala scenarij investiranja u ubrzanje rasta⁵⁶ uvođenjem dodatnog financiranja SDG-a neophodnog za ostvarivanje SDG-e sukladno uporednoj grupi zemalja (tj., s potrošnjom zemalja višeg srednjeg dohotka na SDG-e), njena potrošnja na SDG-e bi se trebala povećati na 86,1 milijardu KM u periodu 2023-2030. ili s 10 milijardi KM na 10,8 milijardi KM godišnje u poređenju sa scenarijem sadašnjeg pristupa“ (vidi tabelu 16).

TABELA 16. SCENARIJ UBRZANJA SDGs (U MILIJARDAMA KM)										
Varijabla	2022.	2023.	2024.	2025.	2026.	2027.	2028.	2029.	2030.	Ukupno (2023-30)
BDP	38,8	39,8	40,8	41,8	43,3	44,8	46,4	48,0	49,7	
Stopa rasta BDP-a	2,5	2,5	2,5	2,5	3,5	3,5	3,5	3,5	3,5	
BDP po glavi stanovnika	11.772	12.066	12.368	12.677	13.121	14.004	14.495	15.002	15.527	
Potrošnja na SDG-e po glavi stanovnika	2.649	2.745	2.844	2.948	3.084	3.227	3.376	3.533	3.696	
Stanovništvo	3,3	3,3	3,3	3,3	3,3	3,2	3,2	3,2	3,2	
Potrošnja na SDG-e	8,7	9,0	9,7	10,1	10,6	11,1	11,3	11,8	12,4	86,1
Potrošnja na SDG-e/ BDP	0,224	0,226	0,238	0,241	0,246	0,249	0,244	0,246	0,249	
Potrošnja na SDG-e kao % stope rasta	2,5	3,63	3,63	3,63	4,63	4,63	4,63	4,63	4,63	

Izvor: [Izračun eksperta za procjenu razvojnih financija za ciljeve održivog razvoja](#) na osnovu Kharas i McArthur (2019) (v. Dodatak 2 za detalje)

213. Da bi dostigla 86,1 milijardu KM koliko je potrebno za potrošnju SDG-e prema scenariju ubrzanja SDGs, tj., da bi držala korak sa zemljama višeg srednjeg dohotka, BiH je potrebno dodatnih 6,2 milijarde KM za period 2023-2030, odnosno 0,8 milijardi KM godišnje. To je ekvivalent od 28% aktualnih javnih investicija (investicija iz konsolidiranih budžeta institucija i javnih preduzeća). Potrebni resursi postoje, ali ih je neophodno mobilizirati putem izrade i primjene novih finansijskih mehanizama i instrumenata s jedne strane i izrade odgovarajućih investicijskih projekata koji će biti u stanju proći test analize troškova i koristi (engl. cost-benefit), sa druge strane.

214. Finansijski resursi koji će se mobilizirati obuhvataju resurse iz fondova EU za Zapadni Balkan, prije svega, one za energetska tranziciju. Podrška master planu EU za energetska tranziciju iznosi 270 milijardi eura, uključujući devet milijardi eura za ostvarivanje

⁵⁶ Vidjeti [detaljni pregled scenarija ubrzanja rasta](#).

Bosna i Hercegovina
Procjena razvojnih financija (PRF)

ciljeva Zelene agende u BiH i drugim zemljama Zapadnog Balkana u vidu grantova. Stoga se BiH može „*munjevit*o kretati prema obnovljivim izvorima energije“ s odgovarajućim projektima solarne energije i energije vjetra velikih razmjera. Ovdje je bitno razmisliti o najoptimalnijem sastavu potrošnje na SDG po sektorima. U tom cilju je u tabeli 17 niže prikazana potrošnja zemalja višeg srednjeg dohotka na sektore kao postotak ukupne potrošnje na SDG.

TABELA 17. POTENCIJALNI SEKTORI IZ KOJIH ĆE SE ODABRATI PRIORITETNI SEKTORI U BiH				
Procijenjena potrošnja na SDG-e u 2015. ukupno i prema sektorima u zemljama višeg srednjeg dohotka (u USD iz 2015.)			Procijenjena potrebna potrošnja na SDG-e u 2025. zemalja višeg srednjeg dohotka (u USD iz 2015.)	
<i>Redni broj</i>		<i>Iznos pc</i>	<i>Iznos pc</i>	<i>Sektor</i>
1	Poljoprivreda	127	195	Poljoprivreda i ruralni razvoj
2	Zdravstvo	252	289	Zdravstvo
3	Obrazovanje	353	525	Obrazovanje
4	Socijalna davanja	581	799	Socijalna davanja
5	Infrastruktura	767	327	Energija
6	Zaštita biodiverziteta	1	7	Zaštita biodiverziteta
7	Pravosuđe	120	70	Pristup pravdi
8	Istraživanje i razvoj, tehnologije, lanci vrijednosti	-	-	Istraživanje i razvoj, tehnologije, lanci vrijednosti
9	Podaci	-	-	Digitalizacija
10	-	-	32	Zaštita od poplava
11	-	-	68	Voda i kanalizacija
12	-	-	248	Transport
13	UKUPNO	2200	2559	UKUPNO

Izvor: za sektore: Schmidt-Traub (2015) Rozenberg and Fay (2019). Manuel et al (2020), Kharas and McArthur (2019), Sachs et al (2018), Gaspar et al (2019), UNCTAD (2014 and 2021); i Kharas and McArthur (2019) za potrošnju na ciljeve održivog razvoja u zemljama višeg srednjeg dohotka

Poglavlje 5

**Određivanje
prioriteta za
ostvarivanje SDG-a**

5. ODREĐIVANJE PRIORITETA ZA OSTVARIVANJE SDG-A

215. *U svjetlu analize predstavljene u gornjem tekstu, u ovom dijelu su identificirani prioritetni sektori za ulaganja u prvih 24-36 mjeseci Financijskog okvira za SDG-e.* Odabir je općenito zasnovan na kriterijima pobrojanim u uokvirenom tekstu niže⁵⁷.

UOKVIRENI TEKST 1. KRITERIJI ODABIRA PRIORITETA IZ FINANCIJSKOG OKVIRA ZA SDG-E

- Biti usmjereni na jedan ili više SDG-a koji su posebno visoko prioritetni za politiku zemlje.
- Biti usklađeni sa Okvirom za realizaciju SDG-a.
- Biti provedivi na svim nivoima vlasti.
- Imati potencijal da privuku privatni kapital kroz proširenje postojećih i/ili uvođenje novih instrumenata.
- Pokazati brze i vidljive rezultate za uspješno proširenje primjene.
- Biti pogodni za financijske instrumente koji su preporučeni u dokumentu o kratkoročnim instrumentima.
- Doprinositi ostvarivanju prioriteta evropskih integracija i PER-a.
- Rješavati bitna međusektorska pitanja, kao što su rod, klima i okoliš.
- Biti usklađeni s investicijskim prioritetima ključnih sidrenih investitora i
- Doprinositi ostvarivanju principa prema kojem niko ne smije biti izostavljen i principa izgradnje održive budućnosti.

5.1 PRIORITETNE POTREBE ZA FINANCIRANJEM

216. *Okvir za realizaciju SDG-a treba biti razmatran kao polazna osnova tokom procesa strateškog planiranja Institucija BiH, Republike Srpske, Federacije Bosne i Hercegovine i Brčko distrikta Bosne i Hercegovine.*

217. Kroz te procese će se na svim nivoima vlasti definirati prioriteti, mjere i aktivnosti koji će se financirati u skladu s ustavnim nadležnostima i osigurati doprinos provedbi Agende 2030. Svi nivoi vlasti u BiH će trebati podržati nastojanja na mobiliziranju resursa kroz jačanje strateškog budžetiranja i usvajanje novih instrumenata, mehanizama i partnerstava.

218. *Imajući u vidu složenost administrativnog ustroja u Bosni i Hercegovini (Forum of Federations, 2023; VM BiH, 2022), kao i socioekonomsko stanje u zemlji (VM BiH, 2022; MMF, 2022), svaki nivo vlasti će trebati osnažiti aktivnosti na mobiliziranju (tuzemnih i inozemnih) financijskih izvora (MMF, 2022).*

219. Budući da se preko 40% BDP-a distribuira kroz javne budžete, javni sektor će trebati davati značajan doprinos financiranju realizacije SDG-a. No, sektori su u velikoj mjeri pogodni za privlačenje privatnog kapitala i kao rezultat toga, nedostajuća financijska sredstva opisana u nastavku mogu u značajnoj mjeri biti osigurana od strane privatnog sektora, kroz različite mješovite proizvode i aranžmane katalitičkog financiranja, posebice u pet SDG oblasti (obrazovanje, zdravstvo, ceste, električna energija te voda i kanalizacija (Gaspar et al, 2019; Fay et al, 2019).

220. *Bez praćenja postojeće potrošnje za SDG-e, naravno, nemoguće je precizno izračunati manjak financijskih sredstava za SDG-e u cjelini, kao i za određeni SDG ili potcilj.* Zadatak je složeniji zbog potrebe da se lokaliziraju SDG-i uzimajući u obzir entitete, distrikt i kantone

⁵⁷ Za odličan primjer pregleda kriterija za izbor SDG vidi Yanga, S., Wenwu Zhaoa, W., Liua, Y., Cherubini F, Fua B, and Pereira, P., 2020. Prioritizing sustainable development goals and linking them to ecosystem services: A global expert's knowledge evaluation. Geography and Sustainability, No. 1

Unatoč tome, na temelju gore navedenih scenarija rasta i prihoda, jasno je da je potrebno dodatno javno i privatno financiranje ako će se financirati indikativni prioriteti kako bi se zadovoljile kritične potrebe za financiranjem SDG-a.

221. U tabeli 18 u nastavku dat je sažetak budućeg financiranja SDG-a na osnovu međunarodne metode opisane u Dodatku 2. Dat je sažetak ukupnog trošenja za SDG ciljeve, kao i pretpostavljeno buduće trošenja za prioritetne SDG-e: (i) infrastruktura i energija, (ii) istraživanja i razvoj te (iii) digitalizacija, kako iz javnih tako i privatnih izvora.

222. Što se tiče inicijalnih prioritetnih oblasti, bit će potrebno, kako pokazuje tabela 18, osigurati još **dodatnih 0,34 milijarde** KM za ulaganje u: (i) fizičku infrastrukturu i energetiku, s posebnim naglaskom na ulaganje u obnovljive izvore energije i izgradnju, (ii) digitalizaciju i (iii) infrastrukture za praktičnu primjenu rezultata istraživanja.

223. *Potrebno je staviti fokus na inovacije i ulaganja u tehnologiju i fizičku infrastrukturu radi povezivanja BiH društva i ekonomije s svijetom i to bi trebala biti prioritetna područja razvojne politike u skladu s razvojnim pravcima iz Okvira za realizaciju SDG-a.*

- **Scenarij „sadašnjeg pristupa“** je osnovni scenarij i samo je nastavak trenutnih procesa koji drže BiH u zamci srednjeg dohotka i ne dopuštaju joj da značajnije ostvari SDG-e.
- **Scenarij ubrzanog rasta** je „scenarij „sadašnjeg pristupa“ plus“, s jednom važnom razlikom. On zahtijeva dodatna ulaganja u tri ključna prioriteta (istraživanje i razvoj, fizička infrastruktura i energetika i digitalizacija). Rad na ovim prioritetima u razdoblju 2023-2025, koji podrazumijeva uvođenje odgovarajućih financijskih instrumenata i mehanizama, stvorit će prostor za odgovarajuće investicije u razdoblju 2026-2030. Istovremeno, to će omogućiti BiH da drži korak sa zemljama višeg srednjeg dohotka u realizaciji ciljeva SDG-a.

TABELA 18. POTROŠNJA ZA SDG-E: BiH, 2023-2025. (U MILIJARDAMA KM)							
R. br.	Varijabla	2023	2024	2025	2023-2025	2023-2030	2026-2030
a	b	c	d	e	f	g	i
SCENARIO "SADAŠNJEG PRISTUPA"							
1	SDG potrošnja	9.00	9.20	9.43	27.60	79.93	52.33
SCENARIO "UBRZANJA SDG"							
2 (=3+4)	SDG potrošnja	9.00	9.70	10.10	28.80	86.12	57.32
3	Neprioritetni SDG	6.50	6.95	7.10	20.55	61.45	40.90
4 (=5+6+7)	Prioritetni SDG	2.50	2.75	3.00	8.25	24.67	16.42
5	Infrastruktura i energija	2.10	2.20	2.30	6.60	19.74	13.14
6	Digitalizacija	0.10	0.15	0.20	0.45	1.35	0.89
7	Istraživanja i razvoj	0.30	0.40	0.50	1.20	3.59	2.39
JAZOVI							
8 (=2-1)	Ukupno SDG potrošnja	0	0.50	0.67	1.20	6.19	4.99
		jazovi na SDG prioritetima					
9	Ukupno prioriteti	0	0.14	0.19	0.34	1.77	1.43

Izvor: [Izračun eksperta za procjenu razvojnih finansija za ciljeve održivog razvoja](#)

5.2 PRIORITETNI SEKTORI ZA UBRZANO FINANCIRANJE SDG-A

224. *S obzirom na potrebu odabira prioriteta navedenih u Okviru za realizaciju SDG-a, uključujući usmjeravanje na akcelerate SDG-a koji mogu privući investicije, utvrđene su sljedeće prioritetne oblasti i aktivnosti za prvih 36 mjeseci izvršenja.*

5.2.1 DIGITALIZACIJA

225. *Aktivnosti na digitalizaciji i usklađivanje sa SDG-ima:* Digitalizacija nije samo bitna za postizanje dobre uprave i upravljanja javnim sektorom, pametnog rasta i razvojnih pravaca društva jednakih mogućnosti, već je i ključna za izgradnju održivog društva budućnosti. Trošak financiranja digitalizacije je znatan i zahtijeva znatne investicijske tokove iz privatnog sektora.

226. Digitalizacija će omogućiti BiH pristup integriranoj mreži podataka uz potencijalne prednosti za društvo, rodnu ravnopravnost i okoliš. Ne samo da će razvoj pametnih sistema (povezanih s internetom stvari) stvoriti jedinstvene prilike za osiguranje pravednog, okolišno održivog i zdravog društva, već će također postaviti temelje za FINTECH revoluciju, pomažući konkurentnost i financijsku inkluziju, kao i kao smanjenje rodne i društvene nejednakosti.

227. Aktivnosti digitalizacije moraju se zasnivati na integriranom pristupu, omogućavajući široko prihvatanje procesa digitizacije⁵⁸ i postavljajući temelj za cjelokupnu digitalnu transformaciju, obuhvatajući i javne i privatne subjekte.

228. Kritičan za financiranje digitalizacije je slijed radnji koje je potrebno podržati, uključujući uspostavljanje regulatornog okvira (digitalne usluge) za zvanične kanale komunikacije javnog sektora (unutar vlasti kao dijela e-uprave), ali i za e-trgovinu, e-bankarstvo i *online* trgovinu (digitalna tržišta).

229. Osnovni zakon o elektronskom potpisu, uspostava *cloud* centara (na nivou države i entiteta), poticaji porezne politike za povećanje ulaganja u 5G mrežu, razvoj i usvajanje rješenja za *online* trgovinu i jačanje digitalne i informatičke pismenosti ključni su prioriteti koji doprinose ostvarivanju mnogih SDG-a.

- **Logika ulaganja i problemi koje je potrebno riješiti:** U svijetu koji ulaže u četvrtu industrijsku revoluciju (4iR), industriju 4.0 i internet stvari (IoT), ako BiH ostane slabo povezana i digitalizirana, mnoge ekonomske aktivnosti će postati nekonkurentne, pri čemu će usluge vlasti i poslovni subjekti zaostajati u prihvaćanju digitalizacije na regionalnom i evropskom nivou.

Osim toga, stopa povrata na digitalizaciju ima snažne direktne, indirektno i inducirane multiplikatore i na rast i na usluge. Nedostaju zakoni, politike i strategije koji uređuju ovu oblast, a koji bi bili u skladu s relevantnim zakonodavstvom EU. Razvoj mreže zahtijeva znatna ulaganja za proširenje pokrivenosti, elektronske usluge za sve građane nedovoljno su razvijene, e-upravi nedostaju financijski resursi, a mobilno bankarstvo i bankarske usluge malim i srednjim preduzećima te *online* usluge imaju znatan potencijal rasta, kao i rješavanje pitanja vezanih za financijsku inkluziju i nepostojanja pristupa bankarskim uslugama. Uprkos donošenju novih zakona, e-potpisi nisu uvedeni zbog različitih pravnih okvira na raznim nivoima vlasti. Kao rezultat toga, radi poticanja

⁵⁸ Kako BiH ulazi u digitalno doba, digitizacija, digitalizacija i digitalna transformacija postali su važna horizontalna agenda, a ovdje su identificirani kao ključna investicija koja se odnosi na sve SDG-e. **Digitizacija** se odnosi na stvaranje digitalnog prikaza fizičkih objekata ili atributa i stoga je temelj digitizacije i digitalne transformacije. **Digitalizacija** se odnosi na omogućavanje ili poboljšanje poslovnih procesa korištenjem digitalnih tehnologija i digitiziranih podataka. Digitalizacija stoga pretpostavlja digitizaciju. **Digitalna transformacija** zahtijeva i digitizaciju i digitalizaciju i ona znači transformaciju poslovnih procesa i javnog i privatnog sektora, koja je omogućena digitalizacijom, prema novim mogućnostima stvaranja prihoda i vrijednosti. U ovom PRF-u digitalizacija stoga podrazumijeva digitizaciju kao doprinos dugoročnijoj digitalnoj transformaciji.

digitalizacije, vlasti bi trebale nastojati usvojiti zakonodavstvo na nivou zemlje o elektronskoj identifikaciji i uslugama povjerenja.

- **Trenutni status:** Prema indeksu mrežne spremnosti, Bosna i Hercegovina je rangirana na 90. mjesto od 131 zemlje u 2022. godini,⁵⁹ a među zemljama regije, BiH je najlošije rangirana zemlja. Prema pristupu informacijsko-komunikacijskim tehnologijama nalazi se na 99. mjestu od 131 zemlje, a ukupna ocjena mrežne spremnosti i dalje je niska. Indikator e-spremnosti prati razvoj informacijskog društva i ujedno predstavlja mjeru uključenosti društva u međunarodne i unutarnje digitalne tokove. U 2020. godini stopa penetracije korisnika interneta je blago porasla u odnosu na prethodnu godinu i iznosila je 94,5%, što je više od 94,3% u 2019. godini.⁶⁰ Osim toga, BiH se nalazi na samom dnu ljestvice digitalizacije poslovanja.
- **Vrijednost za novac:** Digitalizacija ubrzava ekonomski rast i olakšava otvaranje radnih mjesta, a također omogućava poboljšanje pružanja sektorskih usluga u obrazovanju i zdravstvu, naprimjer. Omogućuje ogroman poticaj ekonomskoj proizvodnji i stvara radna mjesta u formalnom i neformalnom sektoru. Utjecaj digitalizacije nije ujednačen među ekonomijama u različitim fazama razvoja, ali će pomoći u poboljšanju odgovornosti javnog sektora i transparentnosti u pružanju usluga u velikom broju sektora. U poboljšanju povezanosti, promoviranju financijske inkluzije i poboljšanju pristupa trgovini i javnim uslugama, tehnologija će biti veliki izjednačivač koji će pridonijeti društvu jednakih mogućnosti.
- **Utjecaj na SDG-e:** Digitalizacija je direktno usmjerena na SDG 9 (izgradnja otporne infrastrukture, promoviranje inkluzivne i održive industrijalizacije i poticanje inovacija), dok se također spominje u potciljevima koji se odnose na klimatske promjene (SDG 13, 14 i 15), rodnu ravnopravnost i osnaživanje žena (SDG 5), razvoj privatnog sektora (SDG 8), obrazovanje (SDG 4) i zdravstvo (SDG 3).
- **Akceleratori SDG-a:** U smislu digitalizacije, Okvir za realizaciju SDG-a je fokusiran na sljedeće radnje: (i) digitalna transformacija javnog sektora, (ii) digitalizacija ekonomije, (iii) jačanje javne digitalne infrastrukture i (iv) razvoj digitalnih vještina.
- **Prioriteti ulaganja:** BiH je usvojila Politiku razvoja informacionog društva za period 2017-2021, kao i Politiku upravljanja informacionom sigurnošću u institucijama Bosne i Hercegovine za period 2017-2022. BiH je jasno definirala svoje strateško opredjeljenje za razvoj informacijskog društva i unapređenje informacijske sigurnosti u BiH. Investicije koje grade infrastrukturu i modalitete financiranja kako bi se (i) kroz usklađenost sa EU izgradila BiH kao gigabitno društvo koje povezuje sve glavne socioekonomske pokretače - kao što su škole, univerziteti, istraživački centri, prometna čvorišta, bolnice, javne uprave i preduzeća koja se oslanjaju na digitalne tehnologije, (ii) obezbijedila neometana 5G pokrivenost dostupna u svim urbanim područjima i svim glavnim zemaljskim prometnim putovima za povezivanje ljudi i objekata, (iii) osigurao pristup mobilnoj podatkovnoj povezanosti u svim mjestima gdje ljudi žive, rade, putuju i okupljaju se, (iv) revolucionizirali novac i platni sistemi, kao i FINTECH i (v) razvile digitalne vještine za javni i privatni sektor. Integracija digitalizacije u investicije u podršci rodnoj ravnopravnosti ostat će značajan prioritet.
- U tabeli 19 u nastavku dat je sažetak prioriternih aktivnosti akceleratora digitalizacije. Što se tiče financiranja, korištenjem kombinacije financijskih i nefinancijskih mjera, poreznih i neporeznih poticaja i mješovitog financiranja, utemeljenog na projektnim

⁵⁹ <https://networkreadinessindex.org/>

⁶⁰ <http://www.dep.gov.ba/naslovna/default.aspx?id=2581&langTag=en-US>

potrebama i komparativnim prednostima uključenih financijera, razvit će se novi načini ulaganja.

- **Potencijalni financijski instrumenti:** Mogu se mobilizirati javna sredstva, grantovi, subvencije, garancije, obveznice i zapisi, infrastrukturne obveznice, zajmovi, mikrofinancije, financiranje MSP i fondovi privatnog kapitala, uz obveznice za društveni učinak/obveznice za digitalizaciju. Posebni Apex fondovi također bi se mogli razviti.

TABELA 19. AKTIVNOSTI NA UBRZAVANJU POSTIZANJA PRIORITETA DIGITALIZACIJA	
#	Akceleratori
1	Zakonodavstvo usklađeno sa standardima EU, zakoni o kibernetičkoj sigurnosti i sigurnosti mrežnih i informacionih sistema te elektronskoj identifikaciji i uslugama povjerenja za e-transakcije.
2	Strategija razvoja e-uprave i Strategija širokopojasnog pristupa i Strateški okvir za reformu javne uprave
3	Implementacija 6 ključnih stubova razvoja informacijskog društva u BiH (jedinstveno digitalno tržište, digitalna vlada, usluge povjerenja i kibernetička sigurnost, digitalna infrastruktura, istraživanje i razvoj digitalnih vještina, primjena digitalnih tehnologija u ključnim područjima razvoja u Bosni i Hercegovini)
4	Digitalna transformacija javnog sektora putem implementacije sastavnih dijelova transakcijskih e-usluga (e-dostava, e-plaćanje, GSB....)
5	Strategija digitalizacije ekonomije i financijske inkluzije
6	Razvoj digitalnih vještina, kao i razvoj i akvizicija talenata
7	Strategija digitalizacije transformacije od donacija do financiranja

UOKVIRENI TEKST 2. POLAZIŠTA ZA POSTIZANJE RODNE RAVNOPRAVNOSTI U DIGITALIZACIJI TRANSFORMACIJE
<p>„Uvođenje digitalnih tehnologija u sisteme vlasti može pomoći u prevladavanju tradicionalnih prepreka uključivanju žena u upravu i učešće u javnom životu (Ujedinjeni narodi 2010, Huyer 2010. citirano u: IT for Change 2015)¹⁶. Naprimjer, usluge javnog informiranja putem mobilnih uređaja mogu pomoći ženama da izbjegnu ovisnost o posrednicima u pružanju informacija/posrednicima u lokalnim zajednicama; digitalizacijom pružanja usluga može se smanjiti opterećenje žena u podnošenju zahtjeva za ostvarivanje prava i praćenju statusa zahtjeva; i uslugama e-zdravstva se mogu pružati osnovne zdravstvene usluge starijim ženama ili ženama s invaliditetom koje se suočavaju s ograničenjima mobilnosti. Istovremeno, rodni digitalni jaz – jaz između žena i muškaraca u smislu pristupa povezivanju – može se sam po sebi pojaviti kao novi faktor rodno zasnovanog isključivanja u sistemima uprave. Stoga, ako će prednosti nove paradigme digitaliziranog upravljanja iskoristiti žene, politika i programiranje e-uprave trebali bi počivati na sljedećim stubovima (Odbor stručnjaka UN-a za javnu upravu, 2010):¹⁷</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Posebna pažnja pristupu žena IKT-u. ▪ Osmisliti politike i strategije za IKT i e-upravu na način na koji će u njih biti integrirani rodni aspekti. ▪ Jednake mogućnosti za muškarce i žene sa informacija o uslugama i programima vlasti i pristupom takvim uslugama. ▪ E-učešće žena u političkim i demokratskim procesima. <p>E-uprava može biti djelotvoran instrument javne politike za promoviranje osnaživanja žena i rodne ravnopravnosti, jer uvođenje digitalnih tehnologija u sisteme vlasti može pomoći u prevladavanju tradicionalnih prepreka za uključivanje žena u upravljanje i učešće u javnom životu. Ali to zahtijeva javna ulaganja radi:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Stvaranja i raspodjele digitalnih resursa. ▪ Uvođenja mehanizama koji će omogućiti ženama da obavljaju transakcije na novom, digitalnom jeziku. ▪ Kontinuirane procjene konteksta radi odgovarajućeg kanalsanja resursa i izrade strategija. ▪ Direktnu suradnju sa ženama na raznim društvenim lokacijama kako bi se osigurali željeni ishodi.

Rodno utemeljeni ishodi e-uprave jednako su važni kao i njihov rodno inkluzivan dizajn. Tri glavne komponente e-uprave (pružanje usluga, prihvaćanje od strane građana i arhitektura povezivanja) mogle bi dovesti do rodno transformativne promjene na individualnom i sistemskom nivou te u formalnim i neformalnim domenama života. Da bi se vidjela stvarna transformacijska promjena za žene i rodna ravnopravnost u BiH, moraju se provesti neke institucionalne i strukturne reforme, od kojih se neke mogu poduzeti kroz sljedeći okvir domena promjene:

- Poboljšanje individualnog pristupa žena resursima i kontrole nad njima: intervencije e-uprave mogu promovirati pristup žena resursima (kao što su digitalizirane informacije, mogućnosti povezivanja s drugima i izgradnja mreža), kao i materijalnim resursima (kao što su socijalne beneficije, e-učenje i obuka zasnovana na vještinama, stipendije itd.).
- Promjene u pravno-političkim okvirima: E-uprava može doprinijeti zakonodavnoj i institucionalnoj reformi koja jača digitalno građanstvo žena. Mogućnosti za intervenciju politike su ogromne i trenutni imperativ. Oni se ne tiču samo spremnosti na rodnu ravnopravnost u tehničkom smislu (kao što su povezanost; digitalna pismenost; zakoni o informacijama, podacima i garancijama usluga; infrastruktura e-sudjelovanja), već i u pogledu sektorskih politika i strategija svih ministarstava. Pitanja vezana za reformu zakona radi sprečavanja *online* rodno zasnovanog nasilja mogu biti važan aspekt u mnogim zemljama. Slično tome, privatnost na internetu može biti drugi važan aspekt. Ovi temeljni aspekti sigurno će utjecati na sektorske intervencije u e-upravi, bilo da se radi o zdravstvu ili obrazovanju ili poljoprivredi ili malim i srednjim poduzećima (SME).
- Transformacija ukorijenjenih struktura koje oblikuju rodne norme u društvu: kao što su uobičajena uvjerenja, tradicije i prakse koje opravdavaju i održavaju rodne stereotipe usmjerene protiv žena, podređeni status i rodno zasnovanu diskriminaciju. Ovu transformaciju je teško ostvariti. Međutim, e-uprava može promijeniti pravila igre u otvaranju novih mogućnosti za osporavanje retrogradnih normi i uvođenje progresivnih promjena. Politika i praksa e-uprave mogu dovesti u pitanje i promijeniti društvene prakse i norme koje ženama uskraćuju njihova prava, unutar političkog prostora koji djelotvorno prihvata transformativnije značenje e-uprave. Normativni pomak putem e-uprave može se provesti na mnogo načina.
- Kroz pristup zasnovan na pravima koji ženama omogućuje pristup javnim informacijama i uslugama,
- Kroz intervencije koje su posebno fokusirane na umrežavanje, izgradnju zajednice i mogućnosti podrške žena ženama (kao što su *online* zajednice za žrtve rodno zasnovanog nasilja).
- Kroz širenje deliberativnih prostora za poticanje ženskog glasa u kreiranju javnih politika i povratnih informacija.

5.2.2 INFRASTRUKTURA I ENERGIJA

230. Infrastrukturne aktivnosti i usklađivanje sa SDG-ima: Ulaganja u infrastrukturu i energiju ključna su za postizanje mnogih SDG-a, pri čemu se doprinosi ekonomiji s neto nultom emisijom ugljika, boljoj konkurentnosti i pružanju usluga, nižim transakcijskim troškovima i visokim stopama povrata u pogledu rasta, prihoda i zapošljavanja. U Okviru za realizaciju SDG-a se navodi da BiH mora ne samo povećati stopu ulaganja, već i unutar strukture ulaganja povećati udio javnih ulaganja u infrastrukturu, barem u iznosu od 5-7% BDP-a. U kontekstu ekonomskih i fiskalnih izazova, povećanje udjela javnih ulaganja u infrastrukturu bit će u velikoj mjeri postignuto putem JPP-a i drugih oblika mješovitog financiranja. Ulaganja u infrastrukturu i energiju podržavaju akcelerateore iz Okvira za realizaciju SDG-a. Evropski zeleni plan i drugi katalitički fondovi povezani s energijom morat će se mobilizirati u podršci vlastima u energetske tranziciji.

- **Logika ulaganja i problemi koje je potrebno riješiti:** Što se tiče ulaganja u fizičku infrastrukturu radi postizanja rasta i inkluzije, prema Svjetskoj banci (2020), transportna infrastruktura BiH se pogoršava i tako smanjuje konkurentnost BiH. Kvaliteta cesta i željeznica je loša, na što utječu nedovoljna ulaganja financijski slabih javnih preduzeća i neučinkovitost potrošnje. Veliki dio energetske infrastrukture u BiH je zastario.

Ekonomija BiH je ugljično i energetska najintenzivnija u regiji⁶¹, što zahtijeva rebalans prema diversificiranom miksu s niskim udjelom ugljika, s većom ulogom privatnog sektora. Za poboljšanje povezanosti i pružanja javnih usluga bit će potrebna ulaganja u infrastrukturu kojima će se dati visok prioritet (Svjetska banka, 2020). Osim toga, reforme u energetska sektoru uključuju podršku čistom energetska miksu, reformu tarifa i subvencija za poticanje ulaganja privatnog sektora i osiguravanje financijski održivog energetska sektora, nadogradnju prijenosne mreže i povećanje energetska efikasnosti kroz održivo financiranje i mehanizme provedbe (Svjetska banka, 2020). Osim toga, vlasti će morati usvojiti zakon na nivou zemlje kako bi stvorile djelotvorno energetska tržište i potaknule veća ulaganja u taj sektor.

- Nedostaci u energetska infrastrukturi potkopavaju ekonomski potencijal zemlje, a ta će se šteta povećavati kako potražnja bude rasla.⁶² Jedna četvrtina preduzeća u BiH identificira nedostatke u snabdijevanju električnom energijom kao glavno ograničenje rasta. Nedostaci se kreću od visokih troškova i dugih kašnjenja u dobivanju priključaka na mrežu do prekida u snabdijevanju električnom energijom koji stvaraju gubitke i troškove agregata; 63% preduzeća doživjelo je više od jednog nestanka struje mjesečno,⁶³ Iako BiH ima golem potencijal za proizvodnju energije iz obnovljivih izvora (uključujući hidro, solarne i vjetroelektrane), u 2017. godini na ugalj je otpadalo 61% proizvodnje primarne energije. Energetska sektor daje najveći doprinos emisiji stakleničkih plinova i glavni je izvor zagađenosti zraka⁶⁴ (Svjetska banka, 2020). S obzirom na potrebu za obnovom infrastrukture, širenjem infrastrukturne mreže te ubrzanog kretanja ka dekarbonizaciji i zelenoj ekonomiji, financijski deficit je značajan.
- **Trenutno stanje:** Transportna infrastruktura ne odgovara potrebama zemlje. Loše stanje cestovne infrastrukture povećava vrijeme putovanja i troškove za ljude i preduzeća, ograničavajući povezanost i konkurentnost zemlje. Budući da je BiH mala ekonomija blizu velikog tržišta EU, dobra povezanost je neophodna za konkurentnost ekonomije, ali je kvaliteta transportne infrastrukture mnogo lošija od one u drugim zemljama, koju karakterizira loša kvaliteta cesta zbog nedovoljnog ulaganja, neadekvatnog održavanja te lošeg odabira i provedbe projekata (Atoyan, 2018.) i niska gustoća cesta (34 km na 100 kvadratnih km kopnene površine, naspram 41 km² u zemljama zapadnog Balkana i 111km² u EU) (Eurostat).
- Prioriteti ulaganja u nove autoceste i ceste su dovršetak brze ceste i poveznica s autocestama koje čine proširenja Transevropske transportne mreže i drugih ruta koje su prioritetne kroz Prometni opservatorij jugoistočne Evrope. Od njih je najvažniji dovršetak koridora Vc. Za državne, regionalne i lokalne cestovne mreže prioritet je selektivna obnova postojeće mreže sa fokusom na ključne mostove i tunele (Svjetska banka, 2020).
- Željeznice imaju potencijal da pridonese većoj povezanosti, ali ih je potrebno poboljšati. Željeznice se koriste za prijevoz robe puno više nego u ostatku zapadnog Balkana (Eurostat), što pokazuje njihov potencijal, ali zastarjeli vozni park i tračnice i, što je

⁶¹ Sa 0,56 kt ugljen dioksida emitiranog po dolaru BDP-a, što je više od tri puta od prosjeka EU, prema podacima Svjetske banke, pristupljeno 10. juna 2019; posljednji raspoloživi podaci su podaci iz 2014. (Svjetska banka, 2020)

⁶² U periodu 2023-2030, BiH treba izgraditi najmanje 1600 MW novih kapaciteta da bi postigla energetska sigurnost. To je ogroman zadatak koji zahtijeva mobilizaciju internih i eksternih financijskih resursa.

⁶³ Prilagođavanje infrastrukture neto nultim emisijama zahtijeva dodatno ulaganje javnih sredstava u rasponu od 0,5% - 4,5% BDP-a kumulativno u narednom desetljeću, dok se većina procjena kreće oko 2% BDP-a (MMF, 2021b) „Značajna dekarbonizacija ekonomije, posebno elektroenergetska sektora, uz investicije u vrijednosti od oko 17 milijardi KM u periodu do 2030. godine, što je iznad 5% BDP-a“ (CoF, 2021:5).

⁶⁴ Na karbon dioksid iz čvrstih goriva otpada 78% ukupnih emisija, što je značajno više nego u drugim zemljama Zapadnog Balkana (12-65%) (Svjetska banka, 2020).

najvažnije, nedjelotvorno poslovanje ozbiljno ometaju željeznice, s neodrživim troškovima (Svjetska banka, 2020).

- Potrebno je unaprijediti javni sektor vodosnabdijevanja i sanitacije. Svega 58% stanovništva BiH priključeno je na javnu vodovodnu mrežu, a samo 31% na javnu kanalizacijsku mrežu. Svega 15% otpadnih voda proizvedenih u zemlji se pročišćava prije nego što dospiju u rijeke u zemlji. Od ukupne količine vode koja se prikuplja za potrošnju građana, 59% se gubi zbog curenja u mreži (Svjetska banka, 2020). Mnoga postojeća regionalna sanitarna odlagališta moraju početi planirati i projektirati dodatno odlaganje otpada zbog nedjelotvornog korištenja, sve većih količina otpada i početnog nedostatka financiranja za proširenje izvan prve ćelije. (Svjetska banka, 2020).
- U slučaju upravljanja čvrstim otpadom, čak i kada postoje regionalna sanitarna odlagališta otpada, nedostaje provedba mjera za njihovo korištenje, a sistem se suočava s visokim troškovima prijevoza. Osiguranje kvalitete, ponude i održivosti javnih usluga zahtijevat će aktivno vodstvo entitetskih vlasti. Iako ima smisla staviti odgovornost na tijela koja su najbliža krajnjim korisnicima, pružanje javnih usluga zadatak je koji zahtijeva resurse i u kojem je ekonomija skale ključna. Rješavanje nedostataka u sektoru zahtijevat će iskorištavanje ekonomije skale u općinama, uspostavljanje standarda učinka za pružanje kvalitetnih usluga i na kraju određivanje tarifa bliže troškovima usluge, što će zahtijevati snažnu podršku entitetskih vlasti (Svjetska banka, 2020).
- **Vrijednost za novac:** Ulaganja u infrastrukturu mogu donijeti pozitivne stope povrata ulaganja, a što je još važnije, uz ispravnu mješavinu ulaganja, privatni kapital može se koristiti kao ključni katalizator, putem JPP / spajanja i drugih mehanizama ulaganja. Maksimiziranje ekonomskih i društvenih stopa povrata bit će zagarantirano primjenom kriterija ulaganja. Ulaganja u akceleratora iz Okvira za realizaciju SDGa, stoga, moraju (i) biti bankabilna (tj. sposobna privući kombinaciju javnih i privatnih financijera), (ii) imati dokaziv učinak na rast realne ekonomije, (iii) imati odgovarajuće aranžmane za upravljanje projektima i upravu, (iv) poticati sudjelovanje privatnog kapitala / razvoj privatnog sektora, (v) imati dovoljne novčane tokove i pozitivnu neto sadašnju vrijednost (NPV) i internu stopu povrata (IRR) iznad oportunitetnog troška kapitala, (vi) biti provediva u periodu od 12-36 mjeseci, (vii) značajno doprinosti zapošljavanju i prihodima i (viii) imati jasan plan upravljanja rizicima i ublažavanja.
- **Utjecaj na SDG-e:** Fizička infrastruktura je u središtu ostvarivanja SDG-a. Svi SDG-i podupiru se razvojem infrastrukture. Transport direktno doprinosi ostvarivanju pet potciljeva o sigurnosti na cestama (potcilj 3.6); energetskej efikasnosti (potcilj 7.3); održivoj infrastrukturi (potcilj 9.1), pristup javnom transportu⁶⁵ (potcilj 11.2) i subvencijama za fosilna goriva (potcilj 12.c) i naglašeno je da održivi transport nije potreban sam po sebi, već je ključan za olakšavanje postizanja raznih SDG-a. Istodobno je potrebno osigurati pristup pristupačnim, pouzdanim i modernim energetskeim uslugama (potcilj 7.1), značajno povećati udio energije iz obnovljivih izvora u energetskeom miksu (potcilj 7.2) i poboljšati energetskej efikasnost (potcilj 7.3). Fizičkej infrastrukturu treba izgraditi na način koji je održiv i otporan (potcilj 9.6) i ojačati otpornost i sposobnost prilagođavanja na katastrofe povezane s klimom (potcilj 13.1).
- **Akceleratori SDG-a:** U smislu infrastrukture i energije, okvir SDG-a je usmjeren na: (i) otporna i uključiva javna zdravstvena infrastruktura i institucije, (ii) neometano funkcioniranje ključne infrastrukture, (iii) razvoj prijenosne infrastrukture, (iv) povećana javna ulaganja u infrastrukturu, (v) osiguranje jednakog pristupa modernoj prometnoj

⁶⁵ Za detalje vidi: Brussel et al. 2019. Access or Accessibility A Critique of the Urban Transport SDG Indicator, International Journal of Geo-Information, January.

infrastrukturi i, (vi) jačanje infrastrukture pružatelja usluga uvođenjem novih modela, (vi) dekarbonizacija energetskog sektora i (vii) zeleni rast i čista energija.

- **Prioriteti ulaganja:** Vlada je jako zainteresirana za privlačenje ulaganja privatnog sektora u obnovljive izvore energije i FBiH, naprimjer, priprema zakon o energetskej efikasnosti⁶⁶. Osim jačanja kapaciteta za planiranje javnih investicija za ulaganja u infrastrukturu i energetiku, primarni prioritet je diversifikacija financijskih instrumenata i mehanizama koji se koriste, koristeći privatni kapital za financiranje budžeta entiteta. Dok će razvojne banke, međunarodne financijske institucije i multilateralni i bilateralni fondovi biti važni, važne će biti i garancije i mjere aktivnog uklanjanja rizika tamo gdje se treba potaknuti privatni kapital. Štoviše, za izgradnju potrebnih kapaciteta, predlaže se traženje aktivne podrške od sljedećih globalnih infrastrukturnih fondova:
 - **Grupa za razvoj privatne infrastrukture (engl. Private Infrastructure Development Group (PIDG))** mobilizira ulaganja privatnog sektora kako bi pomogla zemljama u razvoju da osiguraju infrastrukturu koja je ključna za poticanje njihovog ekonomskog rasta i borbu protiv siromaštva.
 - **Javno-privatni infrastrukturni savjetodavni fond (engl. Public-Private Infrastructure Advisory Facility (PIIAF))** je multidonatorski *trust* fond koji pruža tehničku pomoć vladama u zemljama u razvoju u podršci poticajnom okruženju pogodnom za privatna ulaganja. PPIAF također podržava vlade u izradi konkretnih infrastrukturnih projekata uz učešće privatnog sektora.
 - **Globalni infrastrukturni fond Svjetske banke (engl. World Bank Global Infrastructure Facility (GIF)):** Novouspostavljeni GIF usmjeren je na širenje sfere infrastrukturnih projekata koji imaju potencijal mobilizirati privatna ulaganja, kroz podršku u pripremi projekta i transakcijskom procesu, kako bi uključili infrastrukturna ulaganja u energiju, transport, vodosnabdijevanje i sanitaciju.
- **Potencijalni instrumenti financiranja:** Prema PER-u za 2022-2024, projekti cestovne infrastrukture i energetski projekti, kao i raspoloživost sredstava međunarodnih financijskih institucija, uz odgovarajuću i pravovremenu provedbu, mogli bi rezultirati godišnjim povećanjem javnih ulaganja od oko 10% u razdoblju do 2024. Tako bi se, srednjoročno, udio javnih investicija u BDP-u u Bosni i Hercegovini povećao na oko 4% BDP-a do 2027 (MMF, 2022). Bit će potrebne investicije u vrijednosti od oko 3 milijarde eura za modernizaciju postrojenja za proizvodnju električne energije, instaliranje opreme za kontrolu emisije CO₂ i izgradnju novih kapaciteta u narednih 20 godina (Nikolakakis et al. 2019, prema Svjetskoj banci, 2020). Osim toga, ukupna ulaganja potrebna za razvoj mreže za prijenos električne energije procjenjuju se na 350 miliona eura.⁶⁷ Postoji značajan potencijal za privatna ulaganja u troškovno konkurentnu energiju iz obnovljivih izvora, ali nekoliko faktora ograničava učešće privatnog sektora, među kojima su politička nestabilnost, nepotpun regulatorni okvir, utjecaj javnog sektora i dugotrajan postupak izdavanja dozvola (Svjetska banka, 2020).
 - U kontekstu niske javne potrošnje za infrastrukturu, financiranje zaduživanjem će vjerovatno zauzimati značajno mjesto u investicijama u infrastrukturu i energetiku, kao što će modaliteti JPP-a u financiranju i korištenje Evropskog zelenog plana i drugih fondova kako bi se popunila praznina u investicijama.

⁶⁶ Republika Srpska je usvojila zakon o energetskej efikasnosti 2013. godine („Službeni glasnik Republike Srpske“, br. 59/2013 i 106/2015).

⁶⁷ Okvira energetska strategija BiH do 2015. godine, objavljena 2017.

- Modaliteti financiranja JPP-a vjerovatno će uključivati modele „izgradi-upravljaj-prenesi“ (engl. *Build Operate and Transfer* (BOT)), „projektiraj-izgradi-izvedi“ (engl. *Design-Build-Operate* (DBO)), „izgradi-prenesi“ (engl. *Build Transfer* (BT)), „izgradi-posjeduj-upravljaj-prenesi“ (engl. *Build Own Operate Transfer* (BOOT)) i „izgradi-posjeduj-prenesi“ (engl. *Build Own Operate* (BOO)). To su modeli za fizičku infrastrukturu.
- Također se mogu osigurati garancije, uz katalitičko financiranje prvog gubitka,⁶⁸ kao i kombinacija poreznih i neporeznih poticaja, uključujući model kupovine električne energije od neovisnih proizvođača (engl. *Independent Power Purchase* (IPP)) i ugovore o kupovini električne energije direktno od proizvođača (engl. *Power Purchase Agreement* (PPA)).
- Osim toga, mogućnosti za JPP uključuju privatna preduzeća za upravljanje otpadom koja grade infrastrukturu velikih razmjera potrebnu za pružanje usluga prikupljanja, recikliranja i upravljanja odlagalištima otpada i vode kampanje podizanja svijesti javnosti, kao i tehnologije za pretvaranje komunalnog krutog otpada u vrijedne proizvode poput čiste energije koja se koristi za proizvodnju električne energije i grijanje, gnojiva, građevinskog materijala i čistih loživih ulja, uz smanjenje zagađenja, skupog uvoza i stvaranje prihoda od prodaje proizvedene energije.

231. U tabeli 20 u nastavku prikazan je sažetak primarnih aktivnosti na ubrzavanju postizanja SDG-a kroz ulaganja u prioritet infrastruktura i energetika.

TABELA 20. AKTIVNOSTI NA UBRZAVANJU POSTIZANJA PRIORITETA INFRASTRUKTURA I ENERGETIKA	
#	Akceleratori
1	Unapređenje pravnog, regulatornog, operativnog okruženja za JPP te planiranje i nabavke, kao i izrada sistema podrške ugovaranju energetske uštede (engl. <i>energy services performace contracting</i> (ESPC)).
2	Razvoj JPP za infrastrukturu i energetiku, uključujući dizajn prilagodbe klimatskim promjenama.
3	Provedba zakona o poduzetničkoj infrastrukturi, razvoju poduzetničkih zona i razvoju institucija za podršku poduzetništvu.
4	Jačanje operativnog financiranja i financiranja održavanja za kritičnu infrastrukturu.
5	Program poticaja za razvoj poduzetničke infrastrukture.
6	Uključivanje Evropskog zelenog plana, vertikalnih klimatskih fondova.
7	Partnerstva sa Grupom za razvoj infrastrukture u privatnom sektoru (engl. <i>Private Infrastructure Development Group</i> (PIDG)), Javno-privatno savjetodavno tijelo za infrastrukturu (engl. <i>Public-Private Infrastructure Advisory Facility</i> (PPIAF)) i Globalni instrument za infrastrukturu (engl. <i>Global Infrastructure Facility</i> (GIF)).
8	Procjene potencijala za razne tehnologije i projekte, izrada akcionog plana korak po korak za njihovo pokretanje i provedbu, kao i izrada studija izvedivosti i preliminarnih prijedloga projekata kao osnove za privlačenje investitora i investicija.

5.2.3 ISTRAŽIVANJE I RAZVOJ

232. Iako su istraživanje i razvoj i inovacije jedan od najvažnijih uvjeta konkurentnosti, rast i napredak u ulaganjima u BiH u ovoj oblasti još uvijek je vrlo nizak u odnosu na zemlje EU.

⁶⁸ Ima investicijskih prilika sa snažnim socijalnim ili okolišnim učinkom, no smatra se da ih prati visok financijski rizik. Instrumenti katalitičkog osnaživanja kredita, kao što je kapital prvog gubitka, mogu ohrabriti kapital za takve prilike poboljšanjem odnosa rizik-prinos i tako potaći druge investirati (GINI, 2013).

Nedovoljna sredstva najčešći su razlog nedostatka inovativnih aktivnosti u preduzećima u BiH. Zbog nedostatka vještina, fragmentiranog tržišta rada i niskog nivoa integracije u globalne tokove znanja i lance vrijednosti, direktna strana ulaganja nisu usmjerena na sektore bazirane na znanju.

233. Dodatni izazov je i odljev mozgova, jer u privlačenju talenata BiH gubi utrku sa zemljama koje nude bolje uvjete. To potvrđuje i činjenica da u BiH suradnja između univerziteta i istraživačko-razvojne industrije nije na odgovarajućem nivou jer je BiH u tom pogledu rangirana na 119. mjesto od 132 zemlje, što je značajna slabost u ovoj oblasti. Pored toga, prema Global Innovation Index 2021 (GII 2021), Bosna i Hercegovina je rangirana na 75. mjesto od 132 zemlje. Sve su to pokazatelji potrebe za reformama u ovoj oblasti.

234. Logika ulaganja i problemi koje je potrebno riješiti: Povećana potrošnja za istraživanje i razvoj će BiH osigurati rješenja za socioekonomske probleme kroz razvoj novih proizvoda i usluga ili poboljšanjem postojećih. Zemlje visokog dohotka tradicionalno znatno ulažu u istraživanje i razvoj, međutim, mnoge zemlje srednjeg dohotka, poput BiH, daleko zaostaju u ostvarivanju potencijalne koristi istraživanja i razvoja za rast zelene i kružne ekonomije. Iako postoji rizik da ulaganje u istraživanje i razvoj u nedostatku potrebne društvene i poduzetničke infrastrukture može polučiti rezultate na niskom nivou, fokus na primijenjeno istraživanje koje integrira društvene i kulturološke faktore u proizvode i usluge dodao bi vrijednost međunarodnim uslugama i proizvodima koji su već na tržištu.

235. Sadašnji status: Sektor istraživanja i razvoja u BiH je još uvijek u rudimentarnoj fazi. Najveći broj istraživača zaposlen je u sektoru visokog obrazovanja (84,2,1%), poslovnom sektoru (9,1%), javnom sektoru (6,7%), dok u neprofitnom sektoru nema zaposlenih istraživača. Bruto domaći izdaci za istraživanje i razvoj u 2021. godini iznosili su 74,5 miliona KM, od čega su tekući rashodi 62,0 miliona KM (83,2%), a investicijski rashodi 12,5 miliona KM (16,8%). (BHAS, 2023).

236. Više zemalja je razvilo iznimno efikasnu infrastrukturu za primjenu rezultata istraživanja u praksi. Njemačka ima Fraunhofer Gesellschaft, najveću u Evropi, Tajvan ima ITRI, Južna Koreja ETRI, Nizozemska TNO, a Velika Britanija Catapult Centres itd. U slučaju BiH, OECD (2009a) je utvrdio da veze između univerziteta i privrede nisu dobro razvijene i trenutno se provodi niz političkih inicijativa za uspostavljanje infrastrukture za primjenu rezultata istraživanja u praksi. Ti proizvođači znanja još uvijek nisu razvijeni i njihove veze s preduzećima su i dalje vrlo slabe, a univerziteti i preduzeća su i dalje u uglavnom „odvojenim svjetovima“. Trenutno u BiH postoji 13 inovacijskih mreža i posrednika, koji su obično samostalne inicijative i nemaju systemske veze s drugim pružateljima znanja i preduzećima (Aridi i Lopez, 2019.). Strateški dokumenti koji se odnose na infrastrukturu za primjenu rezultata istraživanja u praksi na nivou države, entiteta ili kantona tek trebaju biti izrađeni. Ipak, ovo pitanje se tek ponegdje spominje u Strategiji naučnog i tehnološkog razvoja 2017-2021. u RS-u i Strategiji naučnog i tehnološkog razvoja Federalnog ministarstva obrazovanja i nauke FBiH (Aridi i Lopez, 2019).

237. Vrijednost za novac: Povećano izdvajanje resursa za istraživanje i razvoj važno je za BiH jer može pružiti vitalno znanje i uvide u prevladavanje problema, što bi također dovelo do unapređenja postojećih procesa gdje se djelotvornost može povećati, a troškovi smanjiti. Također omogućuje vladama i preduzećima da razviju nove proizvode i usluge kako bi preživjela i napredovala na konkurentnim evropskim tržištima. Istraživanje i razvoj također se mogu pozicionirati za prepoznavanje izazova u poboljšanju javnih investicija, otkrivanje načina na koje dijaspora može dodati ekonomsku vrijednost i sektora koji će vjerovatno biti pokretači rasta konkurentne ekonomije, naprimjer. Istraživanje i razvoj također su ključni za brendiranje.

238. Utjecaj na SDG-e: Da bi postigla učinak u pogledu SDG-a 9, BiH se obavezuje izgraditi otpornu infrastrukturu, promovirati inkluzivnu i održivu industrijalizaciju i poticati inovacije. Potcilj 9.5 zahtijeva od vlada da potiču inovacije i znatno povećaju broj istraživača, kao i javnu i privatnu potrošnju za istraživanje i eksperimentalni razvoj. Istraživanje i razvoj će direktno ili

indirektno utjecati na većinu SDG-a. Naprimjer, SDG 11 se odnosi na promoviranje inkluzivnih, sigurnih, otpornih i održivih gradova i naselja, pri čemu se podrazumijeva fokus na upravljanje urbanim razvojem. Gradovi kojima se dobro upravlja mogu – uz poticaje – biti središta inovacija i prosperiteta. Istraživanje i razvoj također može biti fokusirano na rod (SDG 5), zdravlje i dobrobit (SDG 3), pristupačnu i čistu energiju (SDG 7) i klimatsku akciju (SDG 13), naprimjer.

239. Akceleratori SDG-a: U smislu istraživanja i inovacija, Okvir za realizaciju SDG-a usmjeren je na: (i) povećanje ulaganja u infrastrukturu, istraživanje, razvoj i inovacije i (ii) strateško ulaganje u istraživačko-razvojne aktivnosti obrazovnih institucija.

240. *Prioritetni akceleratori:* Razvoj poticaja za povećanje javne i privatne potrošnje za istraživanje i razvoj ključni je prioritet. Također će biti potrebno poticati suradnju naučno-istraživačke i inovacijske zajednice s privredom kroz financiranje projekata koji će se moći direktno primijeniti u ekonomiji, kao i razvoj elektronskih platformi za povezivanje mladih naučno-istraživačkih kadrova u zemlji i dijaspori, obrazovnih institucija i privrede. Usvajanje Strategije pametne specijalizacije u Republici Srpskoj za period 2021–2027, osnivanje Centra za unapređenje nauke i scijentometriju, u suradnji s Narodnom i univerzitetskom bibliotekom Republike Srpske i uvođenje novih studijskih programa/skraćenih studijskih programa primjeri su primjene Okvira za realizaciju SDG-a i njegovog rastakanja na ključne akceleratorne.

241. *Potencijalni financijski instrumenti:* Dok formalni privatni sektor u većini zemalja ulaže u istraživanje i razvoj, pretpostavlja se da će javni sektor ostati sidreni investitor u istraživanje i razvoj, stupajući u partnerstva za istraživanje i razvoj na globalnom nivou i s korporacijama, istovremeno potičući međunarodne partnere da osiguraju katalitički kapital za istraživačke centre i institute. Moguće je razviti financiranje putem grantova za istraživanje i razvoj, kao i fond riziko kapitala/podrška međunarodnih financijskih institucija za financiranje programa istraživanja i razvoja visokorizičnih i start-up poduzeća u ranoj fazi. Trebalo bi također uspostaviti fondove za naučne inovacije, kao i uvesti porezne poticaje za preduzeća koja se otvoreno obavežu na istraživanje i razvoj u ključnom području ekonomije.

242. U tabeli 21 u nastavku prikazan je sažetak primarnih aktivnosti na ubrzavanju postizanja SDG-a kroz ulaganja u prioritet istraživanje i razvoj.

TABELA 21. AKTIVNOSTI NA UBRZAVANJU POSTIZANJA PRIORITETA ISTRAŽIVANJE I RAZVOJ	
#	Akceleratori
1	Povećana javna ulaganja u istraživanje i razvoj.
2	Strateška ulaganja u aktivnosti na istraživanju i razvoju obrazovnih ustanova.
3	Inovativni studijski programi.
4	Uspostava istraživačko-razvojnih fondova.
5	Veća primjena inovativnih procesa ili proizvoda.
6	Veća ulaganja u istraživanje i razvoj u javnim preduzećima radi povećanja efikasnosti.
7	Poticati studente putem stipendija na bazična istraživanja, primijenjeno istraživanje i eksperimentalni razvoj.

Poglavlje 6

Novi finansijski instrumenti

6. NOVI FINANCIJSKI INSTRUMENTI

6.1 POTICAJNE POLITIKE, STANDARDI I REGULATORNE POTREBE

243. Inovacije u oblasti održivog financiranja iz temelja su promijenile način na koji vlasti ulažu u održivi razvoj, a kako su mnoge od ovih promjena globalne prirode i vođene fintechom i digitalnom ekonomijom, prije ili kasnije će novi instrumenti biti dostupni i u BiH. Stoga, blagovremeno jačanje regulatornog režima za sljedeću generaciju instrumenata je važno i iziskuje visok stepen regulatorne i institucionalne sinkronizacije. U tom kontekstu sljedeći EU i globalni regulatorni režimi i prakse, taksonomije i primjeri pružaju korisnu osnovu za jačanje temelja sistema održivog financiranja u Bosni i Hercegovini:

- [Evropski standard za zelene obveznice](#).
- [EU taksonomija za održive aktivnosti i standardi za klimatske promjene i prilagodbe klimatskim promjenama](#).
- [Mreža centralnih banaka za ozelenjivanje financijskog sistema \(engl. Network of Central Banks Greening the Financing System \(NGFS\)\)](#)
- Komitet OECD-a za razvojnu pomoć (OECD DAC) o [principima mješovitih financija za korištenje komercijalnih financija](#)
- [Standardne smjernice UNDP-a za standarde utjecaja SDG-a za emitente obveznica](#)
- [Globalni standardi za objavljivanje okolišnih, društvenih podataka i podataka o korporativnom upravljanju \(ESG\) za investicijske proizvode](#)
- Evropska pravila za [izvještavanje o korporativnoj održivosti](#)
- [Održive obveznice Međunarodne financijske korporacije \(IFC\): Premošćavanje jaza radi postizanja rodne ravnopravnosti](#)
- [Održivi financijski okvir UAEZakon EU o digitalnim uslugama i Zakon EU o digitalnom tržištu](#)
- UNDP: [Digitalno kao standard](#) radi ubrzanja digitalne transformacije u javnom sektoru.

244. Ovi primjeri se daju na razmatranje, usvajanje i prilagodbu tokom trajanja Financijskog okvira financiranja SDG-a u BiH. S obzirom da je u središtu svih nastojanja program integracije BiH u EU, usvajanje standarda EU je prioritet.

6.2 FINANCIJSKI INSTRUMENTI ZA PRIORITETNE SEKTORE

6.2.1 FINANCIRANJE DIGITALIZACIJE

245. Kao primarno područje ulaganja, u skladu s Okvirom za realizaciju Ciljeva održivog razvoja, koje je utemeljeno na pristupu „digitalno kao standard“, financijski deficit za evoluciju ka digitalnoj budućnosti je znatan i trebaju ga snositi javni i privatni sektor, na osnovu kombinacije budžetske potrošnje, zajma po povlaštenim uvjetima, duga, privatnog kapitala i mješovitog financiranja.

246. Nužno je uskladiti financiranje poticajnog zakonodavstva s jedne strane (npr. EU standardi, zakoni o kibernetičkoj sigurnosti, sigurnosti mrežnih i informacijskih sistema, osnovni zakon o elektronskom potpisu, elektronskoj identifikaciji i uslugama povjerenja za e-transakcije) i donošenje strategija⁶⁹ s druge strane.

247. Kako digitalizacija smanjuje troškove i povećava produktivnost, razvija bolje proizvode i usluge, podupire širenje i diversifikaciju tržišta, pruža veći pristup strateškim resursima, potiče inovacije, podupire ekonomiju internetskih platformi i klimatsku akciju, financiranje privatnog

⁶⁹ Npr. Strategija razvoja e-uprave i Strategija razvoja širokopojasnog pristupa, Strateški okvir za reformu javne uprave i Strategija financijske inkluzije.

sektora ima vodeću ulogu u osiguranju resursa. Digitalizacija prožima sve ciljeve održivog razvoja, iako će imati poseban utjecaj na zdravlje (SDG 3), obrazovanje (SDG 4), rodnu ravnopravnost (SDG 5), smanjenje nejednakosti (SDG 10) te mir, pravdu i jake institucije (SDG 16). Najveći trošak u digitalizaciji javnog sektora, društva i ekonomije odnosi se na provedbu gore spomenutih strategija.

248. Za stvaranje jedinstvenog digitalnog tržišta, digitalna vlada, uključujući sisteme e-usluga, e-dostave i e-plaćanja, razvoj vještina i primjenu digitalne tehnologije, kao i digitalizaciju cjelokupne ekonomije u podršci finansijskoj inkluziji, trebat će najveći dio desetljeća za pronalaženje resursa i njihovu provedbu.

249. Financiranje digitalne transformacije javnog sektora⁷⁰ (kroz budžet, grantove i zajmove)⁷¹ i ekonomije i stjecanja vještina (pretežno privatni kapital podržan spajanjem, smanjenjem rizika i poticajima) intenzivirat će se nakon što se 2023. identificiraju resursi i sidreni investitori.

Financijske potrebe u području digitalizacije /financijski jaz:

250. Nedostajuća finansijska sredstava za [digitalizaciju](#) u kratkoročnom (2023-2025) i dugoročnom (2026-2030) periodu iznose 18,7 miliona KM, odnosno 78,05 miliona KM.⁷²

Financijski instrumenti:

251. U tabeli 22 u nastavku dat je pregled primarnih finansijskih instrumenata koji se mogu uspostaviti u okviru prioritarnog područja digitalizacije.

TABELA 22. FINANCIJSKI INSTRUMENTI ZA DIGITALIZACIJU, 2023-2030.		
Prioritetne mjere	Potrošnja (u milijardama KM)	Potencijalni izvori financiranja
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Poticajno zakonodavstvo (normativni zakonodavni i regulatorni razvojni troškovi) 	<p>Ukupno: 1,35</p> <p>(Potrošnja/agregatni BDP=1,35/354,7=0,4%)</p>	Javni budžeti (Budžeti Institucija BiH i entiteta) i ODA (zvanična razvojna pomoć) (tj., EU IPA III)
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Izrada strategije 		Javni budžeti i ODA
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Provedba 6 stubova informacijskog društva 	(1.3 = 1.25 dostupne potrošnje po scenariju „sadašnjeg pristupa“ + 0.0967 dodatne potrošnje po scenariju	Javni budžeti, državna preduzeća, obveznice s društvenim učinkom, ⁷³ fondovi riziko kapitala, Katalitički kapital prvog gubitka, ODA, garancije i dužnički instrumenti, korporativna filantropija

⁷⁰ Kako BiH ulazi u digitalno doba, digitizacija, digitalizacija i digitalna transformacija postali su važna horizontalna agenda, i ovdje su identifikovani kao kritična međusektorska investicija koja obuhvata sve SDG-e. Digitizacija se odnosi na stvaranje digitalnog prikaza fizičkih objekata ili atributa, te je stoga temelj digitalizacije i digitalne transformacije. Digitalizacija se odnosi na omogućavanje ili poboljšanje poslovnih procesa korištenjem digitalnih tehnologija i digitaliziranih podataka. Digitalizacija stoga pretpostavlja digitizaciju. Digitalna transformacija zahtijeva i digitizaciju i digitalizaciju, gdje digitalna transformacija podrazumijeva transformaciju poslovnih procesa javnog i privatnog sektora uz pomoć digitalizacije, prema novim mogućnostima za prihod i stvaranje vrijednosti. Stoga, u ovom DFA, digitalizacija podrazumijeva digitizaciju, kao doprinos dugoročnoj digitalnoj transformaciji.

⁷¹ Digitalna agenda Europske unije teži postavljanju e-uprave i e-usluga kao dominantnih modela poslovanja javnih uprava država članica do 2020. god, pa sustav javne uprave u BiH ne bi smio dozvoliti preveliko zaostajanje (RJA SO).

⁷² Četiri godine nakon usvajanja Strateškog okvira za reformu javne uprave (RJA SO) 2018. god. i pratećeg Akcionog plana RJU 2020-2022, još uvijek nije počela njegova primjena, nema praćenja učinaka, a posebice nema informacija o veličini nedostajućih sredstava., pa tako i o nedostajućim sredstvima za digitalizaciju javne uprave (European Commission, 2022).

⁷³ Način na koji se obveznice s društvenim učinkom mogu koristiti za financiranje digitalizacije jasno pokazuje sljedeći primjer: obzirom da belgijskom tržište rada nedostaju digitalne vještine, organizira se digitalna obuka ljudi koji su daleko od tržišta rada. Program se financira (s 2,5 miliona eura) putem obveznica s društvenim učinkom. To znači da privatni investitori unaprijed financiraju ovu društvenu intervenciju (program digitalne obuke) zajmom za 5 godina. Zajam otplaćuje Javna služba za zapošljavanje privatnim investitorima uz kamatu ako program ispunio svoje ciljeve. Ako program ne bude uspješan (eksternom evaluacijom se utvrđuje da li je projekt ispunio svoje ciljeve), rizik financiranja i dalje snose privatni investitori. Bez obzira na uspjeh, operater, BeCode, prima kompletan budžet za izradu projekta (za detaljne informacije vidi "[Social Impact Bond \(SIB\)](#)").

▪ Digitalna transformacija javnog sektora	„ubrzanja SDG-e“ Do 2030. godine potrebno je dodatno osigurati prosječno godišnje 12.09 miliona KM (=0,0967 mlrd / 8 godina)	Javni budžeti, ODA i koncesionalni zajmovi
▪ Digitizacija ekonomije		Sindicirani zajmovi, porezni i neporezni poticaji, blockchain /učinak, privatni kapital, obveznice sa društvenim učinkom, obveznice za SDG-e, garancije, fondovi riziko kapitala, Apex financiranje za MSP, kapitalne. Mikro financije, masovno financiranje (engl. crowdfunding)
▪ Razvoj i stjecanje vještina i talenta		Javni budžeti, grantovi, korporativna filantropija i filantropski fondovi
▪ Strategija prijelaza sa donacija na financiranje		Grantovi / ODA

Sidreni investitori:

252. Primarno sidro su entiteti u BiH u smislu digitizacije ekonomije, posebno u smislu razvoja i stjecanja vještina i talenta, bilateralne (tj. GIZ, KfW itd.), multilateralne (tj. EU) institucije za grantove i zajmove po povlaštenim uvjetima i međunarodne financijske institucije (tj. IFC, Svjetska banka, EBRD itd.) za koncesionalne zajmove.

253. Veliki korporativni financijeri, uključujući telekome, komercijalne banke i fintech preduzeća, imaju potencijal za velika ulaganja na tržištu. Predložena (u nastavku teksta) Apex struktura ukoliko bi bila primjenjena stvorila bi pretpostavku za da se poveća pristup kreditiranju malim i srednjim preduzećima (MSP).

Pristup mobilizaciji:

254. Što se tiče zakonodavstva i propisa, podrška će biti usklađena s mehanizmima financiranja opisanim u PER (*eng. ERP*) i realizirana kroz budžet Institucija BiH, budžet RS i budžet FBiH.

255. Za privatni sektor mogao bi se uspostaviti fond za digitalnu tranziciju, kao što je urađeno u Irskoj, koji bi ujedinio državna sredstva i sredstva ODA partnera, kako bi bili katalitički investitori u digitalnu tranziciju s posebnim fokusom na ulaganja u MSP na njihovom digitalnom putu. Fond bi pomogao MSP da procijene svoje stanje spremnosti i osigurao bi grantove u podudarnom iznosu za firme koje prolaze kroz tranziciju u ključnim sektorima.⁷⁴

Potencijal za mješovito financiranje:

256. Korištenje mješovitog financiranja može biti važno za maksimiziranje poticajnih učinaka razvojnih financija. Naime, preraspodjelom rizika i/ili smanjenjem troškova može promijeniti odnos rizika i prinosa kod privatnih investitora. To može izazvati efekt smanjenja jaza između stvarnih i percipiranih rizika ulaganja u ta tržišta.

257. Primjerice, USAID je pokrenuo Digital Invest, novi program mješovitih financija, kojim se mobilizira privatni kapital za digitalne financije i pružatelje internetskih usluga (*engl. internet service providers (ISP)*) koji opslužuju tradicionalno isključenu populaciju potrošača širom svijeta.⁷⁵

6.2.2 FINANCIRANJE INFRASTRUKTURE I ENERGETIKE

258. Infrastrukturni nedostaci i potreba za tranzicijom energije zahtijevaju nove načine financiranja energetske tranzicije (nivoi proizvodnje kreću se oko dvije trećine uglja naspram jedne trećine hidroenergije) i potreba kritične infrastrukture (uključujući poduzetničku

⁷⁴ U sklopu irskog Nacionalnog plana za oporavak i otpornost, [Fond za digitalnu tranziciju](#) potiče transformativnu digitalizaciju preduzeća u Irskoj, posebno među MSP. Program pruža pomoć preduzećima u svim fazama njihovog kretanja ka digitalizaciji.

⁷⁵ <https://www.usaid.gov/news-information/press-releases/apr-27-2022-usaid-launches-digital-invest-program-mobilize-private-capital>

infrastrukturu). Iako će biti potrebna kombinacija državnih i općinskih obveznica, predloženi strateški investicijski fond (s komponentom privatnog sektora uz komponentu javnog sektora), sindicirani zajmovi i infrastrukturne obveznice, koncesije za JPP i neovisnu proizvodnju električne energije (IPA), ugovori o kupnji električne energije (PPA), Zeleni dogovor EU, osiguranje energetske uštede i korporativna filantropija. Doprinos će dati i instrumenti kao što su subvencije, garancije, fondovi privatnog kapitala i financije za MSP.

259. S obzirom na to da BiH ima znatan potencijal hidroenergije i obnovljivih izvora energije i da je neto izvoznik, energetska kriza širom EU pruža zemlji bankabilnu investicijsku priliku. Time se podržavaju ciljevi održivog razvoja koji se odnose na energiju (SDG 7), industriju, inovacije i infrastrukturu (SDG 9), održive gradove i zajednice (SDG 11), klimatsku akciju (SDG 13) i partnerstvo za ciljeve (SDG 17).

260. Imajući na umu postojeća ograničenja budžeta javnog sektora (koja dovode do nedovoljnih fiskalnih resursa za SDG-e), privatni kapital bit će vrlo važan za zatvaranje financijske jaze. Posebno se velika ulaganja u povećanje JPP-a/koncesija smatraju efikasnim načinom oslobađanja budžeta javnog sektora od troškova životnog ciklusa infrastrukture i istovremenog stvaranja prilika za ulaganja privatnog sektora.

261. Primarna područja angažmana uključuju jačanje pravnog-regulatornog okvira, razvoj mogućnosti bankabilnog ulaganja u energetske i infrastrukturne JPP/koncesijske projekte, razvoj sistema podrške ugovaranju energetske učinkovitosti (engl. *energy services performance contracting (ESPC)*) i raspoloživost i potrebu za studijama izvedivosti.

262. Razvoj poduzetničkih zona i sistema podrške, kao i paketi poticaja poduzetništvu ostaju prioritet, kao i izrada plana financiranja energetske tranzicije i jačanje partnerstava za ulaganja u infrastrukturu (tj. Javno-privatno savjetodavno tijelo za infrastrukturu (engl. *Public-Private Infrastructure Advisory Facility (PPIAF)*) i Globalni inovacijski fond (engl. *Global Innovation Fund (GIF)*)⁷⁶, kao i jačanje kapaciteta za izradu studija izvedivosti na entitetskom nivou.

263. S obzirom da je BiH više od četiri puta energetski intenzivnija od prosjeka zemalja EU i da ima najveći energetski intenzitet na zapadnom Balkanu, pri čemu na stambeni sektor otpada najveći udio u ukupnoj finalnoj potrošnji energije, mjere energetske efikasnosti su neophodne.

Financijske potrebe u području infrastrukture i energetike / financijski jaz:

264. Nedostajuća financijska sredstva za [infrastrukturu i energiju](#) u kratkoročnom (2023-2025) i dugoročnom (2026-2030) periodu iznose 274,8 miliona KM, odnosno 1144,8 miliona KM.

265. BiH bi trebalo da završi pripremu nacionalnog energetske i klimatskog plana (NECP) za period 2021.-2030., koji bi trebao sadržavati i informacije o potrebnim sredstvima za financiranje energetske tranzicije kao i o izvorima njenog financiranja (Europska komisija, 2022).

Financijski instrumenti:

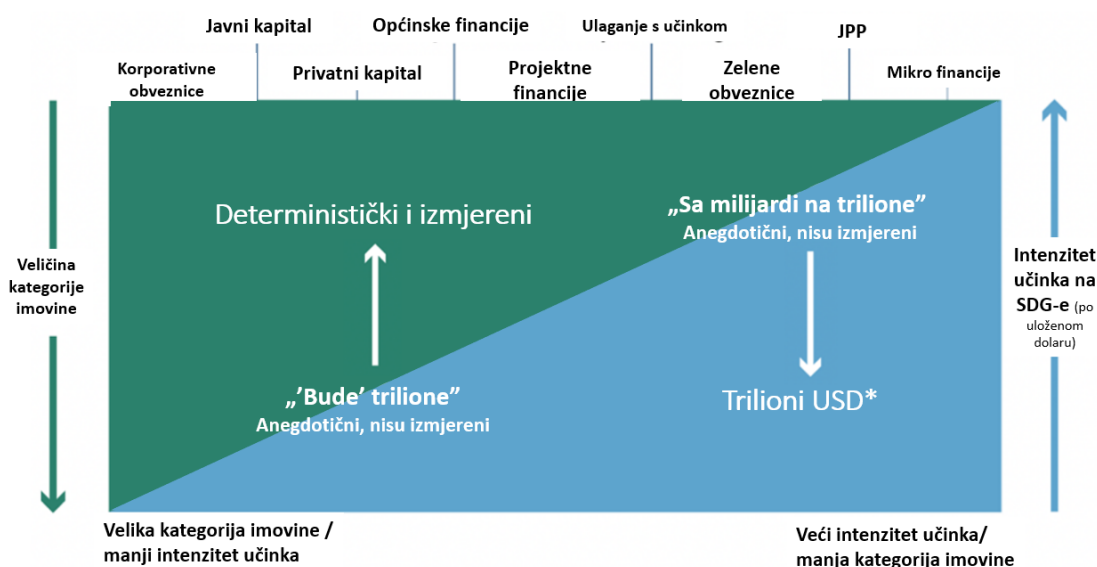
⁷⁶ Javno-privatno savjetodavno tijelo Svjetske banke za infrastrukturu (PPIAF) pomaže vladama zemalja u razvoju da ojačaju svoje politike, propise, kao i institucije koje omogućavaju održivu infrastrukturu uz učešće privatnog i javnog sektora.

Globalni inovacijski fond (GIF) je fond za ulaganja čiji je cilj maksimizirati učinak investicija, koji saraduje sa razvojnim agencijama usklađenim sa svojim misijama, filantropijom i drugim financijerima u cilju pronalaska i financiranja inovacija zasnovanih na dokazima koje imaju potencijal da pozitivno utječu na život miliona najsiromašnijih ljudi širom svijeta. GIF je neprofitni investicijski fond čiji je cilj maksimizirati učinak investicija, sa sjedištem u Londonu i uredima u Washingtonu D.C., Nairobiju i Singapuru.

266. Primarni finansijski instrument će biti budžeti⁷⁷ preduzeća javnog sektora, javne garancije, SIF, državne i općinske obveznice, sindicirani zajmovi, ODA katalitičko financiranje i razne vrste osiguranja, uključujući EU pretprijetne fondove i kreditne linije. Zeleni dogovor EU, u kombinaciji s korištenjem klimatskih vertikalnih fondova, podržao bi prijelaz u dekarboniziranu budućnost. JPP i koncesije privatnim preduzećima za energiju i infrastrukturu imaju značajan potencijal.

267. Obzirom na veličinu finansijskog jaza u financiranju SDG-a, kritičan fokus bit će na identificiranju instrumenata koji mogu imati široku primjenu. Na slici 6 u nastavku je prikazan koristan referentni okvir u tom pogledu, ističući važnost inkorporacije SDG alata i u javna i u privatna tržišta.

SLIKA 6. KLASSE IMOVINE I PROŠIRENJE ZELENIH I ODRŽIVIH INVESTICIJA

*Brojke su samo ilustracija potencijalna na globalnom nivou

Izvor: SDG Bonds: Leveraging Capital Markets (UN Global Compact, UNDP), 2019.

268. Kao rezultat toga, mapa puta bi primarno bila fokusirana na tržišna rješenja gdje je to moguće, kroz uvođenje novih i inovativnih instrumenata, s fokusom na mobilizaciju imovine velike klase. U tabeli 23 je dat pregled primarnih instrumenata za ključne mjere, kako je opisano u prethodnom poglavlju i u gornjem tekstu.

TABELA 23. FINANCIJSKI INSTRUMENTI ZA ENERGETIKU I INFRASTRUKTURU, 2023-2030.		
Prioritetne mjere	Potrošnja (u milijardama KM)	Potencijalni izvori financiranja
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Unaprijediti okruženje i kapacitete JPP ▪ Razvoj potencijala JPP/koncesija i projekata prilagodbe klimatskim promjenama 	<p>Ukupno: 19,7</p> <p>Potrošnja/agregatni BDP=19,7/354,7=5,6%)</p> <p>(19.7 = 18.3 dostupne potrošnje po scenariju „sadašnjeg pristupa“ + 1.41 dodatne potrošnje po scenariju „ubrzanja SDG-e“)</p>	Javni budžeti i ODA (IPA III)
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Zakon o poduzetničkoj infrastrukturi, razvoj poduzetničkih zona i poduzetničkih institucija za podršku 		Javni budžeti, projektne financije ODA, IPA III, osiguranje energetske uštede (ESI), Namjenska kreditna linija za energiju iz obnovljivih izvora ili energetske efikasnost, financiranje potrošača od strane elektroenergetskih preduzeća, korporativni ugovori o otkupu električne energije
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Jačati operativno financiranje i financiranje održavanja 		Javni budžeti, projektne financije ODA (IPA III), SIF, sindicirani zajmovi, obveznice za SDG-e i kreditno-garantni fondovi, financiranje MSP
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Program za razvoj poduzetničke 		Fondovi za operativno održavanje
		Obveznice za razvoj i obveznice s društvenim učinkom

⁷⁷ Planovi podrške u entitetu Federacija BiH zasnovani su na zastarjelim zagarantovanim tarifama, dok je entitet Republika Srpska uveo aukcije (Europska komisija, 2022).

Bosna i Hercegovina
Procjena razvojnih financija (PRF)

infrastrukture	Do 2030. godine potrebno je dodatno osigurati prosječno godišnje 177.44 miliona KM (=1,41 mlrd / 8 godina)	Javni budžeti, vertikalni klimatski fondovi, tržišta ugljika i ODA
▪ Zeleni plan EU i vertikalni fondovi		Javni budžeti i ODA
▪ Partnerstva za Grupom za razvoj infrastrukture u privatnom sektoru (engl. <i>Private Infrastructure Development Group (PIDG)</i>), Javno-privatnim savjetodavnim tijelom za infrastrukturu (engl. <i>Public-Private Infrastructure Advisory Facility (PPIAF)</i>) i Globalnim instrumentom za infrastrukturu (engl. <i>Global Infrastructure Facility (GIF)</i>)		
▪ Studije izvedivosti		Javni budžeti i ODA

Sidreni investitori:

269. Javni sektor će ostati primarni investitor u energetiku i infrastrukturu, iako mješovito financiranje s JPP-om/koncesijom može postati primarni način privlačenja privatnog kapitala. Financiranje zaduživanjem, SIF, sindicirani zajmovi, potencijalno mezzanine financiranje za otkup i akviziciju energije i podrška međunarodnih financijskih institucija, bilateralnih i multilateralne agencija može pružiti katalitičku podršku i eliminaciju rizika/garancije.

Pristup mobilizaciji:

270. Djelujući kroz komisije za koncesije i nadležna ministarstva financija, partneri u međunarodnoj saradnji bit će potaknuti da pruže i financijsku i tehničku podršku unapređenju pravno-regulatornog okruženja te povećanju pravne usklađenosti s pravnom stečevinom EU i principima OECD za javno upravljanje javno-privatnim partnerstvima (kako bi se zaštitili javni interes u provedbi i kontroli provedbe projekata JPP-a).

271. Novi modaliteti JPP-a, mogu osigurati poticaj (bez narušavanja tržišta) za privlačenje potencijalnih investitora, mijenjajući ravnotežu između rizika i prinosa, uz održavanje transparentnosti. Financiranje projekata JPP-a može, kako pokazuje dobra praksa niza zemalja, može se postići adekvatnim razvojem kompletnog paketa bankabilnih projekata JPP-a za ulaganje u energiju i infrastrukturu, te korištenjem transakcijskih savjetnika i testiranja tržišta kako bi se ograničili potencijalni dugovi.

Potencijal za mješovite financije:

272. Mješovite financije mogu biti važan izvor financiranja budućih energetskih i infrastrukturnih investicija kroz različite oblike ugovora o uslugama, upravljanju, leasingu i koncesiji prema modelu „izgradi-upravljaj-prenesi (BOT), izgradi-posjeduj-upravljaj-prenesi (BOOT), izgradi-posjeduj-upravljaj (BOO) i projektiraj-izgradi-financiraj-upravljaj (DBFO).

273. Projekti privatnog sektora u BiH mogu biti poduprti mješovitim nekomercijalnim financiranjem (kombiniranje, nekomercijalnog i komercijalnog financiranja na tržišnim osnovama) organizirnim preko internacionalnih financijskih institucija.

274. Ovaj model „povratne pomoći“ sve više se koristi za mobiliziranje kapitala i povećanje učinka investicija privatnog sektora. Kod ovog modela, glavnica, kamata i druge naknade se otplaćuju izvornom pružatelju kapitala (obično državi donatora) na redovnoj osnovi. Budući da to smanjuje dejstvo na budžet države donatora, sve više kapitala postaje raspoloživo za suradnju s privatnim sektorom⁷⁸.

275. Na razini lokalnih zajednica mogu se razmotriti novi modeli koncesija za razvoj, modernizaciju, proširenje, energetsku efikasnost, rad i održavanje rasvjetnih mreža, s fokusom

⁷⁸ Karlin, A. and Kruskaia, S-E., 2019. Blended Concessional Finance : The Rise of Returnable Capital Contributions. EMCompass, no. 72.; International Finance Corporation, Washington, DC.

na vrijednost za novac, upravljanje prijenosima rizika, standarde izvedbe i održavanje javne imovine.

6.2.3 FINANCIRANJE ISTRAŽIVANJA I RAZVOJA

276. Poticanje inovacija vitalna je komponenta strategije poboljšanja produktivnosti, učinka i konkurentnosti BiH. Dok je povećanje ulaganja u istraživanja i razvoj ključno, izvori financiranja i financijski instrumenti ostaju prilično ograničeni, pri čemu se očekuje da će financiranje javnog sektora osigurati više od dvije trećine ukupne podrške. Neizbježno je potrebno povećati javna ulaganja u istraživanja i razvoj iz budžeta svih vlasti, iako će se poticati podrška ODA partnera i korporativne filantropije, uz direktno financiranje privatnog sektora.

277. Strateškim ulaganjem u istraživačko-razvojne aktivnosti obrazovnih institucija, inovativnim studijskim programima, poticanjem većih inovativnih procesa i proizvoda, inovacijskim fondovima za povećanje efikasnosti javnih preduzeća, osnivanjem naučno-inovacijskih fondova i poticanjem studenata na tercijarnom nivou obrazovanja putem stipendiranja smanjit će se odliv talenta te potaknuti veća inovativnost i konkurentnost.

278. Financiranje istraživanja i razvoja utjecat će na privredu, inovacije i infrastrukturu (SDG 9), održive gradove (SDG 11), rod (SDG 5), zdravlje i dobrobit (SDG 3), pristupačnu i čistu energiju (SDG 7) i klimatsku akciju (SDG 13) .

Financijske potrebe u području istraživanja i razvoja / financijski jaz:

279. Nedostajuća financijska sredstava za [istraživanje i razvoj](#) u kratkoročnom (2023-2025) i dugoročnom (2026-2030) periodu iznose 50 miliona KM odnosno 208,4 miliona KM.⁷⁹

Financijski instrumenti:

280. U povećanju bruto domaćih izdataka za istraživanje i razvoj (engl. *gross expenditure in R&D* (GERD)) financiranih od strane vlasti i entitetski i kantonalni nivou trebaju voditi proces. Financiranje istraživanja i razvoja uključuje direktne transfere vlasti (entitetskih, kantonalnih itd.) u vidu ugovora, grantova ili donacija (isključujući zajmove preduzećima za provedbu istraživanja i razvoja) za pokriće tekućih troškova (uglavnom troškova rada zaposlenih u oblasti istraživanja i razvoja i nekapitalnih izdataka za materijal, zalihe, itd.), i kapitalne izdatke (investicije u dugotrajnu imovinu) za obavljanje istraživanja i razvoja.⁸⁰

281. Kao što je gore navedeno, financiranje javnog sektora ključno je za povećanje potrošnje za istraživanje i razvoj, a uz financiranje grantova i stipendija, instrumenti poput poreznih kredita za istraživanje i razvoj mogu se koristiti za povećanje financiranja inovacija privatnog sektora.

282. Mogli bi se uspostaviti i razvijati fondovi za inovacije i razvoj⁸¹ (kao mješoviti instrument koji financiraju vlasti i privatni sektor) uz shemu vaučera koji bi obuhvatili poticaje za istraživanje i razvoj za mala, srednja i velika preduzeća kako bi povećali, poticali i nagradili veće inovacije.

283. Porezni odbici zbog poduzetih ulaganja u istraživanje i razvoj mogu biti usmjereni na ključna područja rasta dok investicije mogu postati mjesta susreta pripadnika akademske zajednice, investitora (uključujući i investitore riziko kapitala itd.), ekonomista i stručnjaka za

⁷⁹ Što se tiče **politike istraživanja i inovacija**, od 2017. do 2022. godine nije postojao akcioni plan. BiH treba izraditi i usvojiti novu strategiju i akcioni plan razvoja nauke (2022. – 2028.) (Europska komisija, 2022)

⁸⁰https://www.oecd.org/sti/Session%201_Public%20Financing%20of%20Research_Taxonomy%20of%20public%20research-funding%20apparatuses.pdf

⁸¹ U2023. god. BiH bi naročito trebala usvojiti mapu puta za istraživačku infrastrukturu (Evropska Komisija, 2022).

investicije⁸². Trebat će razmotriti modaliteti alokacije sredstava za konačno usvojene instrumente. U tabeli 24 je prikazan sažetak primarnih financijskih instrumenata za predložene mjere.

TABELA 24. FINACIJSKI INSTRUMENTI ZA ISTRAŽIVANJE I RAZVOJ, 2023-2030.		
Prioritetne mjere	Potrošnja (u milijardama KM)	Potencijalni izvori financiranja
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Povećanja potrošnja vlasti za istraživanje i razvoj 	<p>Ukupno: 3,59</p> <p>(Potrošnja/agregatni BDP=3,6/354,7=1%)</p> <p>(Afrička unija je snažno apelirala na svoje članice da promoviraju istraživanje i razvoj dodjelom najmanje 1% BDP-a, dok je cilj EU 3%)</p> <p>(3.59 = 3.33 dostupne potrošnje po scenariju „sadašnjeg pristupa“ + 0.2581 dodatne potrošnje po scenariju „ubrzanja SDG-e“)</p> <p>Do 2030. godine potrebno je dodatno osigurati prosječno godišnje 32.26 miliona KM (=0.2581 mlrd / 8 godina)</p>	<p>Budžetske alokacije će se povećati sa 0,2% BDP-a na oko 0,4% do 2025. i za barem 1% u 2030. na entitetskom i kantonalnom nivou</p> <p>Neophodna su partnerstva sa filantropskim i regionalnim istraživačkim fondovima EU</p>
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Strateška ulaganja u aktivnosti istraživanja i razvoja obrazovnih ustanova 		Javni grantovi za istraživanje i razvoj, filantropske organizacije. Fond za inovacije i razvoj (javni i privatni grantovi u podudarnom iznosu)
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Inovativni studijski programi 		Javni grantovi za istraživanje i razvoj
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Formiranje naučno-inovacijskih fondova i naučno-istraživačkih parkova, kao centara izvrsnosti 		Javni grantovi, podrška ODA i filantropske organizacije
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Veća primjena inovativnih procesa ili proizvoda 		Grantovi za financiranje programa i projekata, porezni krediti za istraživanje i razvoj i grantovi za financiranje izvođača istraživanja i razvoja, Apex fond
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Veća potrošnja za istraživanje i razvoj u javnim preduzećima radi povećanja efikasnosti 		Porezni krediti za istraživanje i razvoj, ubrzana amortizacija
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Poticanje studenata putem stipendiranja za bazično i primijenjeno istraživanje i eksperimentalni razvoj 		Ukidanje obaveze vraćanja stipendije i školarine i porezni krediti za istraživanje i razvoj, korporativna filantropija

Sidreni investitori:

284. Javna ulaganja u istraživanje i razvoj nužno je povećati na najmanje 1% do 2030. godine, što zahtijeva jačanje aparata za javno financiranje istraživanja i njegovih strukturiranih instrumenata financiranja. Putem poreznih kredita za istraživanje i razvoj mogu se potaknuti privatna sredstva (uključujući sredstva MSP) za istraživanje i razvoj, a institucije EU bi mogle pružiti tehničke pomoći za podršku procesu.

285. Dobrotvorne i filantropske organizacije, kao što je Berlinski institut za zdravlje at Charité (engl. *Berlin Institute of Health* (BIH)), predstavljaju primjer privatne podrške istraživanju i razvoju koju bi trebalo proširiti kroz poticaje.⁸³ Devizna doznake se također mogu poticati kao podrška istraživanju i razvoju, kao što se to radi u okviru PARE 1+1.⁸⁴

Pristup mobilizaciji:

286. Potrebna je donijeti strategije razvoja nauke i inovacija kao i akcione planove koji će ukazati na način mobiliziranja sredstava za javno financiranje istraživanja i njegovih strukturiranih instrumenata, čime se omogućiti povezivanje doniranja i financiranja s novim

⁸² Saradnja malih i srednjih preduzeća i istraživačkih instituta nije dovoljno razvijena da stvori uslove za primjenu inovativnih modela finansiranja kao što su vaučeri za inovacije ili grantovi za industrijsko-istraživačku saradnju. Potrebne izmjene i dopune Zakona o patentima mogle bi unaprijediti kako saradnju tako i finansiranje inovacionih aktivnosti za poslovanje sa većom dodanom vrijednošću (Europska Komisija, 2022).

⁸³ <https://www.bihealth.org/en/research/funding>

⁸⁴ Pare 1+1 je program Vlade Moldavije za privlačenje doznaka u ekonomiju (PARE 1+1) čiji je cilj kanalsanje doznaka u razvoj mikro, malih i srednjih preduzeća. Program je namijenjen radnicima migrantima i/ili njihovoj najbližoj rodbini koja želi ulagati i pokretanje i/ili razvoj samostalnog poduzetništva.

ciljevima iznalaženja sredstava financiranja. To bi povežalo doniranje i financiranje s ključnim područjima u kojima su potrebne inovacije, u skladu s Okvirom za realizaciju SDG-a. Mogao bi se uspostaviti zajednički istraživački centar s javnom i privatnom filantropijom i vezama s Evropskim istraživačkim vijećem, Evropskim inovacijskim vijećem i Evropskim institutom za inovacije i tehnologiju.

Potencijal za mješovite financije:

287. Postoji ograničen potencijal za kombinaciju instrumenata, iako se mogu razmotriti JPP naknade za istraživanje i razvoj, a porezni krediti mogu potaknuti privatno istraživanje usluga, industrije i proizvoda. Uprava za inovacije Vlade Izraela, naprimjer, daje grantove za istraživanje i razvoj vezane za dohodak.⁸⁵

6.2.4 PREGLED KRATKOROČNIH I DUGOROČNIH INSTRUMENATA

288. U tabeli 25 u nastavku dat je ilustrativni pregled projiciranih finansijskih vrijednosti za ključne i dodatne instrumente koji bi se mogli staviti u funkciju, kao i za potencijal za dodatnu mobilizaciju finansiranja iz javnog sektora i privlačenje sredstava iz privatnog sektora. Pri tome treba imati u vidu da će stvarne finansijske vrijednosti zavisiti od fiskalnih mogućnosti, likvidnosti te poticaja visine mobiliziranih raznih ulagača /financijera.

TABELA 25. INDIKATIVNA VELIČINA FINANCIJSKIH INSTRUMENATA, 2023-2030.		
PREDLOŽENI FINANCIJSKI MEHANIZAMI /INSTRUMENTI	Projicirana finansijska vrijednost (ključnih) finansijskih instrumenta koji se mogu staviti u funkciju (u milionima KM)	Potencijal za dodatnu mobilizaciju sredstava iz javnog sektora i privlačenje sredstava iz privatnog sektora (u milionima KM)
(Glavni) mehanizmi/ instrumenti		
Strateški investicijski fond (SIF)	500	25 00
Sindicirani zajmovi	300	3600
Apex financiranje MSP	100	1000
Obveznice za SDG-e	100	500
Komplementarni mehanizmi/ instrumenti koji se mogu dodatno uvesti u kratkoročnom periodu	Prioritetno područje	
Fond digitalne tranzicije	Digitalizacija	
Državne garancije	Digitalizacija, istraživanje i razvoj	
Kreditne garancije za MSP	Digitalizacija, istraživanje i razvoj	
Fond za tekuće operacije i održavanja ⁸⁶	Digitalizacija, istraživanje i razvoj	
Porezni krediti za istraživanje i razvoj	Digitalizacija, istraživanje i razvoj	
PARE 1+1 i PARE 1+2	Digitalizacija, istraživanje i razvoj	
Korporativna filantropija	Digitalizacija, istraživanje i razvoj	
Vertikalni fondovi	Digitalizacija, istraživanje i razvoj	
Obveznice sa društvenim učinkom	Digitalizacija, istraživanje i razvoj	
Koncesionalni zajmovi međunarodnih finansijskih institucija	Infrastruktura i energetika, digitalizacija, istraživanje i razvoj	
Dugoročni mehanizmi/ instrumenti	Prioritetno područje	
Digitalna valuta Centralne banke	Digitalizacija	
Masovno financiranje (donacije i financiranje privatnim kapitalom)	Digitalizacija, istraživanje i razvoj	
Ulaganje kapitala	Digitalizacija, istraživanje i razvoj	

⁸⁵ <https://forskningsradet.pameldingssystem.no/blended-finance>

⁸⁶ Fondovi za operativno djelovanje i održavanje su samostalni fondovi - koje financiraju vlasti, partneri, zadržavajući dio budućih prihoda u određenom postotku - i ulažući ih kasnije u tekuće ili investicione održavanje da bi zadržali funkcionalnost i vrijednost izgrađene imovine ili kapitalne opreme.

Katalitičke financije prvog gubitka	Digitalizacija, istraživanje i razvoj
Mezzanine financije s dvostrukom polugom	Digitalizacija, infrastruktura i energetika
Osiguranje energetske uštede (engl. <i>Energy Saving Insurance (ESI)</i>)	Infrastruktura i energetika
Energetska zadruža	Infrastruktura i energetika
Tržišta ugljika	Infrastruktura i energetika
Nacionalni pool za osiguranje imovine od katastrofa	Infrastruktura i energetika
Komercijalne obveznice	Infrastruktura i energetika, digitalizacija
Trgovinske financije	Infrastruktura i energetika, digitalizacija, istraživanje i razvoj
Fond privatnog kapitala i masovno financiranje (uključujući i masovno financiranje privatnim kapitalom)	Infrastruktura i energetika, digitalizacija, istraživanje i razvoj
JPP fondovi	Infrastruktura i energetika, digitalizacija, istraživanje i razvoj
JPP za prekograničnu infrastrukturu	Infrastruktura i energetika, digitalizacija, istraživanje i razvoj
Rodne obveznice	Infrastruktura i energetika, digitalizacija, istraživanje i razvoj
Projektne obveznice	Infrastruktura i energetika, digitalizacija, istraživanje i razvoj

6.3 KRATKOROČNI FINACIJSKI MEHANIZMI I INSTRUMENTI

289. U ovom dijelu su u osnovnim crtama prikazana četiri glavna instrumenta kojima treba dati prioritet kao kratkoročnim instrumentima, a koji se odnose na SIF, obveznice, sindicirane zajmove i Apex strukturu financiranja za MSP⁸⁷. Koncepti i taksonomija instrumenata održivog financiranja su izrađeni kao podrška i mogu se koristiti tokom faze izvršenja.

6.3.1 STRATEŠKI INVESTICIJSKI FOND (SIF)

290. SIF-ovi su strateški investicijski fondovi koji se mogu uspostaviti na različitim administrativnim nivoima, uključujući, naprimjer, državni, entitetski ili kantonalni nivo, ili čak uključiti u postojeće entitetske razvojne banke odnosno fondove koje one podržavaju. Nakon što se uspostavi, svaki SIF će biti značajan izvor financiranja energetske i infrastrukturne prioriteta.

291. Uključivanjem načela održivog razvoja (i ESG standarda) u SIF-ove i emisijom zelenih instrumenata i instrumenata održivog financiranja, SIF-ovi bi mogli predvoditi inicijativu uvođenja novih i inovativnih načina financiranja za podršku ubrzanom postizanju SDG-a i boljoj obnovi.

Logika i cilj:

292. Za razliku od mnogih drugih SIF-ova, svaki SIF koji se pokrene u BiH ne bi samo reinvestirao domaća sredstva, nego bi nastojao i privući strane suinvestitore koji će doprinijeti financiranju ekonomskog razvoja.

293. Dok će primarna funkcija SIF-a biti pružanje podrške određenom broju ciljeva održivog razvoja (SDG) koji se odnose na rast, SIF-ovi će također generirati bogatstvo za buduće generacije okupljanjem partnera u katalitičkom financiranju i dodavanjem vrijednosti signaliziranjem tržištu da je BiH otvorena za ulaganja.

294. Misija SIF-a uspostavljenog na nivou BiH, entitetskom ili nižim nivoima vlasti u BiH bi mogla biti razvijanje strateških investicija i pružanje pomoći da se suzi jaz između sposobnosti

⁸⁷ Za detalje vidi tabelu 31.

financiranja iz domaćih izvora i potrebe za razvojnim programima, u podršci financiranju Okvira za realizaciju SDG-a.

Očekivana korist:

295. Svaki SIF bi omogućio integriranje javnih i privatnih sredstava u podršci raznim instrumentima mješovitog financiranja kako bi predvodio nove načine ulaganja, kao što je predviđeno globalnim pristupom financijskom okviru.

296. SIF-ovi bi doprinijeli povećanju integracije tržišta i financijskom produbljivanju u prilog zahtjevu BiH za članstvo u EU, i kao fond mješovitog kapitala, uz javne subjekte, sredstva bi ulagali komercijalni subjekti radi jačanja nastanka zajedničkog regionalnog tržišta i jedinstvenog tržišta EU.

297. SIF-ovi bi također doprinosili jačanju regulatornog okruženja i korporativnog upravljanja radi olakšavanja poslovanja i povećanja tržišne konkurentnosti.

Politički i regulatorni zahtjevi:

298. Nisu potrebni nikakvi dodatni politički ili regulatorni zahtjevi, iako bi bio potreban sporazum između entiteta/kantona/općina i gradova doprinosima financiranju, u skladu s pravilima upravljanja fondom.

Financiranje:

299. Uz početni kapital od 300 miliona KM institucija javnog sektora u BiH (općine, kantoni, entiteti, distrikt, institucije BiH i javna preduzeća) koje su zainteresirane za uspostavu SIF-a, uz dodatni kapital iz domaćeg privatnog sektora (banke i velika preduzeća), došlo bi se do početnog ulaganja u iznosu od 500 miliona KM u iznosu od 200 miliona KM. Suinvestitori iz inostranstva bi osigurali podudarna sredstva u iznosu od 500 miliona KM.

300. Kako bi SIF predvidio ukupne obaveze i kapital od tri milijarde KM za period 2023-2025, dodatne dvije milijarde KM bi se mogle mobilizirati kroz emisiju SDG-/zelenih obveznica (prvenstveno za građane i druge aktere privatnog sektora) i kreditne linije inozemnih (internacionalnih ili nacionalnih) razvojnih banaka.

301. Ako bi bio pravilno strukturiran i ako bi se njime bude pravilno upravljalo, SIF bi mogao postati efikasno sredstvo za privlačenje privatnih investitora za prioritetna ulaganja, čime bi se povećao učinak javnog kapitala.

Ciljna područja:

302. SIF-ovi bi mogao biti prvi među novim instrumentima koji proizlaze iz Mape puta Financijskog okvira za SDG-e, koji bi pored finansiranja iz javnih izvora mogao uključiti i dodatne izvore kroz uvođenje tematskih obveznica, novih modaliteta javno-privatnog partnerstva, novih instrumenata za financiranje borbe protiv klimatskih promjena i energetike.

303. SIF-ovi bi pomogli predvoditi potrebnu revoluciju u financiranju projekata, provodeći specifičnu analizu (analizu troškova i koristi, razvoj investicijskih planova itd.) i ulažući u velike bankabilne infrastrukturne projekte.

304. SIF-ovi bi promijenili cjelokupno investicijsko okruženje, produbljujući financijska tržišta i djelujući kao sredstvo za privlačenje direktnih stranih investicija, dok bi se pri tome usklađivali i primjenjivali [evropski standard zelenih obveznica](#), [EU taksonomiju za održive aktivnosti i standarde borbe protiv klimatskih promjena i prilagodbe klimatskim promjenama](#), i također promovirali korporativno izvještavanje o korporativnoj održivosti, preferencijama održivosti i povjereničkim (engl. fiduciary duties) dužnostima.

305. SIF-ovi bi također ulagali ili osiguravali financiranje preduzeća na komercijalnoj osnovi kako bi pomogli širenju i razvoju ekonomije u prioritetnim sektorima, kao što su obnovljivi izvori energije u prvoj fazi (velike solarne elektrane i vjetroelektrane). U skladu s tim, bez obzira na kojem nivou budu uspostavljeni, SIF-ovi bi također mogli osigurati dugoročno „strpljiv“ kapital u vidu dioničkog i kvazidioničkog kapitala i duga.⁸⁸

306. Mogući ciljni sektori i podsektori bilo kojeg SIF-a su navedeni u tabeli 26 u nastavku.

TABELA 26. CILJNI SEKTORI I PODSEKTORI SIF-A			
Obnovljivi izvori energije	Efikasnost resursa	Okoliš	Logika
Solarna energija, energija vjetra, energija biomase, održiva biogoriva, hidroenergija, energija iz otpada, geotermalna energija, hibridni energetski sistemi, skladištenje energije i prijelaz na goriva iz obnovljivih izvora.	Kompanije za energetske usluge, energetska efikasnost, napredni materijali, dalekovodi, pametna mreža, istovremena proizvodnja toplinske i električne energije, skladištenje, zelene zgrade, unapređenje transporta.	Proizvodnja, sklapanje i distribucija procesne tehnologije i opreme za ciljane sektore djelatnosti.	Potaći miks energije iz obnovljivih izvora u zemlji korištenjem katalitičkog financiranje prvog gubitka. Promovirati izvore čiste energije i njihovo korištenje. Povećati broj projekata proizvodnje energije iz obnovljivih izvora povezanih na mrežu.

Izvor: FONISIS

Odgovorni akteri i struktura:

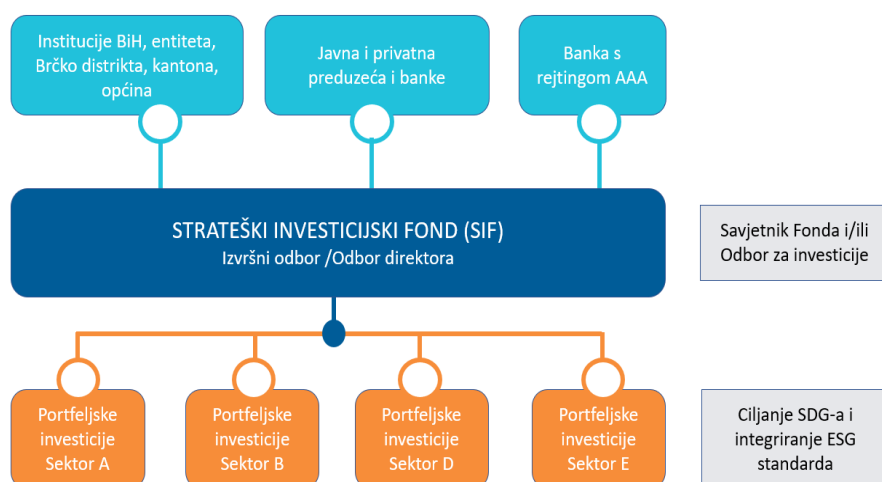
307. Dok se koncept SIF-a u nastavku odnosi na SIF na nivou zemlje, jedan ili više SIF-ova bi se moglo uspostaviti na bilo kojem administrativnom nivou razini i jedinstveni pristup možda nije moguć ni u konačnici poželjan. **Država i svaki entitet i Brčko distrikt trebat će odlučiti koji je najbolji administrativni nivo za takav instrument.**

308. Pojednostavljena upravljačka struktura pokazuje kako bi glavni dioničari kapitalizirali SIF. Upravljačku strukturu SIF-a bi činili izvršni odbor i odbor direktora, kojoj bi podršku pružao savjetnik *fonda i/ili investicijski odbor*. *Fond bi podržavao ubrzavanje ostvarivanja SDG-a u okviru održivog ulaganja.*

309. Što se tiče uvođenja fonda, imenovao bi se tim od strane vodeće institucije javnog sektora.. Potom bi dioničari imenovali tim za uspostavu SIF-a. Na slici 7 niže prikazana je upravljačka struktura za jedinstveni SIF, dok bi se vlasnička struktura promijenila ako bi se SIF formirao na nivou entiteta ili na još nižem nivou.

⁸⁸ „Strpljiv“ kapital je posebna vrsta dugoročnog kapitala koji karakteriziraju: (i) spremnost na maksimalan financijski povrat radi društvenog učinka i spremnost na žrtvovanje interesa krajnjih korisnika radi dioničara, (ii) veća tolerancija rizika nego u slučaju tradicionalnog investicijskog kapitala, (iii) dugoročniji vremenski horizonti povrata kapitala i (iv) intenzivna podrška upravljanju kako preduzeće raste.

SLIKA 7. ILUSTRATIVNA UPRAVLJAČKA STRUKTURA SIF-A

Rizici:

310. Investicijskom politikom i mjerama zaštite SIF-a bi se odredio ciljani prinos/ povrat kako bi se osigurala vidljivost, osigurala odgovornost SIF-a prema njegovim investitorima i disciplinirala nastojanja rukovoditelja SIF-a da sklapa „dilove“. Donijele bi se zaštitne mjere u pogledu rodne ravnopravnosti, zaštite okoliša, fiducijarnog odnosa i druge mjere.

311. SIF-ovi bi djelovali kao fondovi privatnog kapitala (ograničeno trajanje fonda i fokus na specifičan sloj strukture kapitala, kao što je privatni kapital ili zajmovi), uz godišnji povrat investicija od najmanje 5%.

Naredni koraci:

312. Osim izgradnje konsenzusa o formiranju SIF-a, na odnosnoj administrativno-političkoj razini, potrebno je poduzeti sljedeće ključne korake:⁸⁹

- Identifikacija subjekata koji će biti zakonski vlasnici SIF-a: bh. institucije javnog i privatnog sektora i inozemna banka sa rejtingom AAA;
- Identifikacija SIF-ovog mehanizma nadzora, tj. odbora direktora koji će pomno pratiti SIF-ovo poštivanje mandata trostrukog bilansa, i pritom zaštititi rukovoditelja od prevelikog utjecaja vlasnika;⁹⁰
- Izbor članova odbora prema jasno definiranim kriterijima, s naglaskom na profesionalno iskustvo i adekvatnu procjenu da li kandidati odgovaraju zahtjevima posla;
- Odborom bi predsjedavao neovisni direktor i članovi odbora bi također bili neovisni (ne bi bili povezani s vlasnicima);
- Identifikacija modela upravljanja SIF-om; on treba ukazati na komercijalnu orijentaciju SIF-a time što će angažirati rukovoditelja s dobrom reputacijom, odabranog u konkurentnom postupku ili osigurati da generalni direktor i zaposleni imaju bogato iskustvo u investicijama privatnog sektora; i
- Upravljanje i regulatorna rješenja SIF-a bi bila detaljno usklađena sa Okvirom za realizaciju SDG-a i ESG standardima.

Među najvažnijim poslovima osnivača, bez obzira na kojem nivou vlasti će SIF-ovi biti uspostavljeni, je sljedeće:

⁸⁹ Divakaran, S, Halland, H, Lorenzato, G, Rose, and Sarmiento-Saher, S. 2022. Strategic Investment Funds - Establishment and Operations. Washington, D.C.: World Bank.

⁹⁰ Trostruki bilans (engl. *triple bottom line*) je poslovni koncept prema kojem preduzeća trebaju biti predana mjerenu svog društvenog i okolišnog učinka – osim financijskog – umjesto da se fokusiraju samo na stvaranje dobiti, odnosno na standardni „bilans“.

- Odrediti način na koji će se izbalansirati eventualno oprečni financijski i SDGs prioriteti;
- Iskazati dodatnu vrijednost koju bi SIF dao tržištu i infrastrukturi vlasti; i
- Potvrditi održivost SIF-a i njegovu usklađenost sa SDG-ima/ESG standardima i razvojnim politikama detaljnom analizom predložene ideje putem studije izvedivosti.

6.3.2 SINDICIRANI ZAJMOVI

313. Sindicirani zajmovi (dugovno financiranje) nastaju kada projekt (na primjer, energetski ili infrastrukturni) iziskuje preveliki zajam za jednog zajmodavca ili kada je za projekt potreban specijalizirani zajmodavac sa stručnošću u određenoj klasi imovine.

314. S obzirom da zajmoprimac može biti korporacija, veliki projekt ili neka vlada, postoji i potreba i znatan potencijal za skaliranje ovog instrumenta u podršci digitalizaciji i energetskim tranzicijama te za ulaganje u ključna infrastrukturna ulaganja.

Logika i cilj:

315. Interes i sredstva za promoviranje komercijalnih rješenja koja mogu zatvoriti veliki financijski jaz u infrastrukturi, borbi protiv klimatskih promjena i socijalnim uslugama rastu. Većina financija mobiliziranih iz privatnog sektora, kao što su garancije, sindicirani zajmovi, kreditne linije, direktne investicije u preduzeća i udjeli u institucijama kolektivnog ulaganja u područja s jasnim komercijalnim mogućnostima (kao što su energetika, industrija i rudarstvo i građevinarstvo) postignuta je putem sindiciranih zajmova i kreditnih linija (OECD, 2018).

Očekivana korist:

316. Zajmoprimac se samo treba sastati s agentom banke koja je nositelj sindikata, a kako sindiciranom zajmu doprinosi više zajmodavaca, zajam se može strukturirati u različite vrste zajmova i vrijednosnih papira. Različite vrste zajmova također nude različite vrste kamata, kao što su fiksne ili promjenjive kamatne stope, što ih čini fleksibilnim u pogledu podrške Okviru za realizaciju SDG-a. Štoviše, zaduživanje u različitim valutama štiti zajmoprimca od valutnih rizika koji proizlaze iz vanjskih faktora, kao što su inflacija te državni zakoni i politike.

317. Sindicirani zajmovi se mobiliziraju za SDG 8 (dostojanstven rad i ekonomski rast), SDG 12 (odgovorna potrošnja i proizvodnja) i SDG 13 (klimatske akcije) koji su postali prioriteta investicijska područja.

Politički i regulatorni zahtjevi:

318. Sindicirani zajmovi već su se prakticirali u BiH i ne postoje regulatorne ni zakonske prepreke za skaliranje. Prema MMF-a, u razdoblju 1994-2014. godina sklopljeno je oko 28 ugovora o prekograničnim sindiciranim zajmovima.⁹¹

Financiranje:

319. Financiranje bi predvodio privatni sektor, korporacije, vlasti i ODA partneri, ovisno o potražnji i prirodi investicije koja će se financirati. Komercijalna održivost projekta (neto sadašnja vrijednost, financijska stopa povrata, diskontne stope itd.), aranžmani upravljanja projektom i zaštitne mjere, sektor, struktura troškova i rizika odredit će strukturu sindikata.

320. Međunarodne financijske institucije aktivno bi sarađivali s komercijalnim bankama, investitorima čiji je cilj stvaranje učinka, institucionalnim investitorima i razvojnim financijskim institucijama kako bi sufinancirale ulaganja kao sindicirane zajmove. Također postoji prostor i za razvoj prekograničnih sindiciranih bankovnih zajmova.

Ciljana područja:

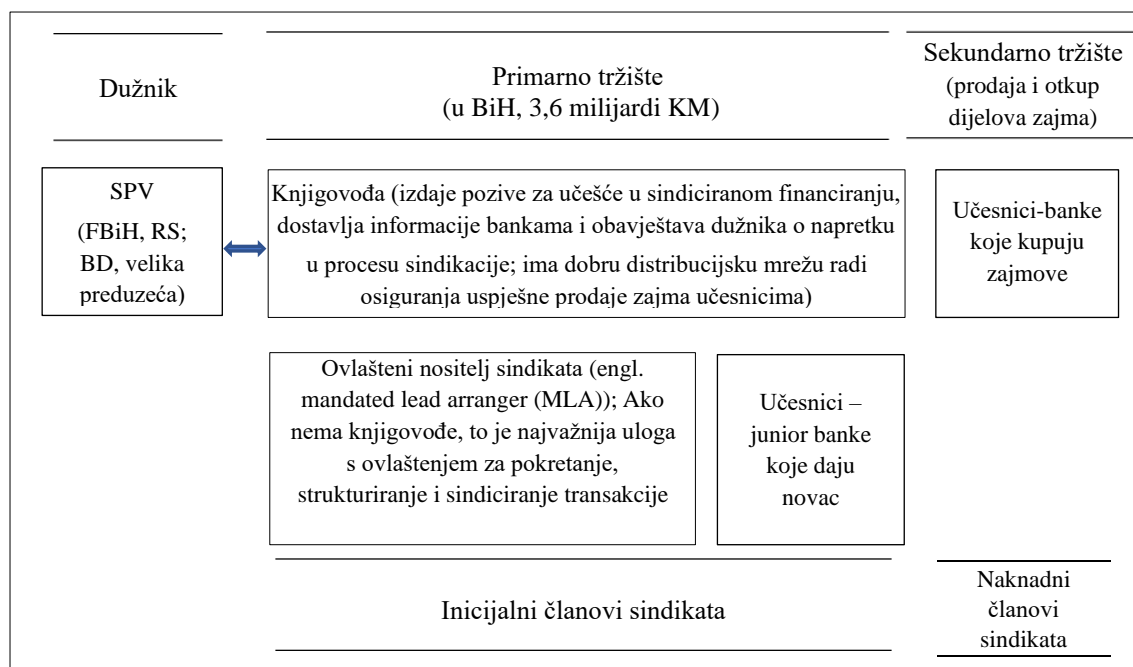
⁹¹ IMF, Daniel Gurara, Andrea F. Presbitero and Miguel Sarmiento (December 2018) Borrowing costs and the role of multilateral development banks: Evidence from cross-border syndicated bank lending.

321. Sindicirani zajmovi bi se koristili za financiranje duga za ključne investicije u energetiku, digitalizaciju i infrastrukturu, iako bi privatni sektor, korporacija i potencijalno vlada odredili tačne sektore, s obzirom na trošak zaduživanja i stopu povrata.

Odgovorni akteri i struktura:

322. Sindicirane zajmove pokreću zajmoprimac i banka koja je nositelj sindikata. S obzirom na nedostatak izdavanja sindiciranih zajmova u BiH za ključne sektore, morat će se osigurati financijsko posredovanje skupa s povećanjem financijske pismenosti o tome kako se može pristupiti sindiciranim zajmovima. Na slici 8 je prikazana ilustrativna strukturu aktera sindiciranog zajma za BiH.

SLIKA 8. ILUSTRATIVNA STRUKTURA SINDICIRANOG ZAJMA

Izvor: Eksperti PRF

Rizici:

323. Rizik od statusa neizmirenja obaveza je vjerovatnoća da zajmoprimac neće izvršiti pravovremenu otplatu glavnice i/ili kamate na zajam, tj. da zajmoprimac nije u mogućnosti otplatiti kamatu ili glavicu na vrijeme.

324. Rizik od statusa neizmirenja obaveza bi se u većini slučajeva mogao najvidljivije izraziti javnim rejtingom koji objavljuje agencije za ocjenu kreditnog rejtinga, koji odražava mišljenje agencije o kolateralnom pokriću zajma, senioritetu u kapitalnoj strukturi preduzeća (tipično seniorsni osiguran (engl. *senior secured*)), trendovima u industriji i upravljanju preduzećem, među ostalim faktorima (S&P, 2017).

Naredni koraci:

325. Sindicirani zajmovi mogu se mobilizirati kao potencijalno sredstvo financiranja od strane privatnog sektora, javnih korporacija nakon što se pojavi potražnja za takvim dužničkim instrumentima, na osnovu prilika u ta tri sektora.

326. Ovo je tržišno utemeljen instrument koji se zasniva na potražnji, iako bi angažman s međunarodnim financijskim institucijama (npr. sa EBRD-om) pomogao u identificiranju potencijalnog financiranja za projekte koje ne financiraju komercijalne ni investicijske banke.

6.3.3 APEX MIKRO FINANCIRANJE ZA MMSP

327. Apex je fond drugog sloja (ili “veleprodajni” fond) koji kanalizira javna sredstva na više maloprodajnih pružatelja financijskih usluga - obično zajmodavaca - na jednom financijskom tržištu. Apex financijski instrument odobrava zajmove uglavnom u domaćoj valuti, no može ponuditi i kreditne garancije, ulaganje u dionički kapital, grantove za podršku operativnim troškovima i tehničku pomoć. Apex nije uvijek samostalna institucija i može biti smješten unutar veće organizacije, poput razvojne banke.

328. U BiH bi Apex mogao osigurati financijska sredstva za podršku institucijama koje pružaju maloprodajne financijske usluge siromašnim klijentima i klijentima s niskim dohotkom, sa posebnim težištem na ciljanje MSP.

Logika i cilj:

329. Prema Svjetskoj banci, mala i srednja preduzeća (MSP) su ekonomska okosnica gotovo svake ekonomije u svijetu, pa tako i u BiH. Na njih otpada više od 50% radnih mjesta i ona doprinose s više od 35% bruto domaćeg proizvoda (BDP) na mnogim tržištima u razvoju.

330. Jačanje financiranja MSP – uključujući mikro preduzeća – također je prioritet Okvira za realizaciju SDG-a u BiH. Nedostatak namjenskog financiranja MSP često se opisuje kao „sredina koja nedostaje” na financijskim tržištima, s obzirom na veličinu kreditnog jaza.

331. Većina MSP bori se da ostvari pristup pristupačnom financiranju i namjenskim proizvodima komercijalnih banaka, a istovremeno mikrofinancijske institucije (MFI) nemaju dovoljno kapitala za odobravanje kolateraliziranih zajmova i po definiciji imaju averziju prema riziku.

Očekivane koristi:

332. Očekivana korist bi bila ta što bi sudjelujuće banke i mikrofinancijske institucije imale korist od kapitala za kreditiranje pod normalnim tržišnim uvjetima, bez rizika, kako bi se potaknule sudjelujuće banke da dalje kreditiraju MSP za prioritetne sektore. MSP bi potencijalno mogla iskoristiti stotine miliona američkih dolara u srednjoročnom razdoblju, čime bi se pružio održiv izvor kapitalizacije.

Politički i regulatorni zahtjevi:

333. Ne postoje političke ni regulatorne prepreke takvoj Apex strukturi i kao rezultat toga, sve što je potrebno jest konsenzus među sidrenim investitorima i razmatranje tačnog fokusa na Apex fond u smislu ciljanih aktivnosti i upravljanja fondom.

Financiranje:

334. S obzirom na veličinu broja MSP u BiH, inicijalna kapitalizacija fonda od 100 miliona eura bila bi lako ostvariva ako se poveže s Okvirom za realizaciju SDG-a, Pariškom deklaracijom, Zelenim planom EU i integracijom u tržište EU.

335. Većina fondova počinje s tržišnom kapitalizacijom dovoljnom za osiguranje interesa privatnih financijskih institucija, od čega će rast Apex-a biti određen na osnovu tržišne performanse. Financijske strukture Apex-a su dobile značajnu podršku institucija EU, Svjetske banke/IFC-a, KfW-a, USAID-a, bilateralnih agencija i Konzultativne grupe za siromašne (CGPA). EIB je također aktivan investitor u području Apex financiranja MSP.

336. Fond bi dalje kreditirao podobne privatne financijske institucije, a uprava privatnih financijskih institucija bi imala slobodu donositi odluke o kreditiranju preduzeća na komercijalnoj osnovi.

Ciljna područja:

337. Apex je namijenjen financiranju/eliminaciji rizika projekata MSP, malih i srednjih infrastrukturnih projekata koje promoviraju lokalna tržišta i vlasti te ulaganja u industriju/uslužne djelatnosti bilo koje veličine u područjima ekonomije znanja, energetike, poljoprivrede i zaštite okoliša.

338. Apex instrument bi bio direktno usmjeren na prioritete utvrđene u Okviru za realizaciju SDG-a u BiH, direktno rješavajući potrebe za društvom jednakih mogućnosti/povećanom financijskom inkluzijom, ali također pokazujući veze s dobrom upravom i programom pametnog rasta, kao što je prikazano u tabeli 27 u nastavku.

TABELA 27. USMJERENOST NA AKCELERATORE PROVEDBE OKVIRA ZA REALIZACIJU SDG -A		
Dobra uprava	Pametan rast	Društvo jednakih mogućnosti
Unaprijedeno upravljanje financijskim sektorom, dublja financijska tržišta, veća rodna inkluzija na financijskim tržištima.	Jačanje poticajnog okruženja za poduzetništvo i inovacije za proizvodnju izvozno orijentiranih proizvoda visoke vrijednosti.	Aktivacija i zapošljavanje sa fokusom na ranjive kategorije.
Uvođenje novih inovativnih rješenja za mješovito financiranje i iznalaženje nedostajućeg kapitala ili sredine koja nedostaje na financijskim tržištima.	Ubrzavanje zelenog rasta i energetike, uključujući rješavanje pitanja smanjenja energetskog siromaštva.	Financijska inkluzija.
Poticanje daljeg kreditiranja MSP.	Unapređenje upravljanja tržišnim rizikom i rizikom za MSP.	

Izvor: Okvir za realizaciju ciljeva održivog razvoja u BiH

Odgovorni akteri i strukture:

339. Apex bi bio uspostavljen kao samostalna struktura ili, u skladu sa zakonom, kao društvo s ograničenom odgovornošću (d.o.o.) u potpunom vlasništvu vlada. Rad Apex-a bi nadzirao odbor direktora, sastavljen od bh. investitora i sidrenih financijera. Direktor uprave ili glavni izvršni direktor bi podnosio izvještaje Odboru, uz podršku Odbora za rizike i Odbora za reviziju, a postojale bi jedinice za zakonitost i usklađenost, kreditne i operativne rizike, financijske i interne operacije te službenici za portfelj i odnose s javnošću.

Rizici:

340. U saradnji s velikim donatorom, npr., sa EU ili USAID-om, koja je uspješno provedena na Kosovu, mogao bi se uspostaviti kreditno-garantni fond u BiH u kombinaciji s kapitalom za daljnje kreditiranje kao Apex institucija koja će izdavati kreditne garancije financijskim institucijama za pokriće do 50% kreditnog rizika za preduzeća u BiH.

341. Banke i mikrofinancijske institucije koje sudjeluju također bi mogle imati koristi od kapitala za proširenje kreditiranja pod uobičajenim tržišnim uvjetima, a rizik bi snosio Apex. Sidrena investicija ODA partnera bi bila katalitički kapital prvog gubitka u podršci MSP.

Naredni koraci:

342. BiH i UN bi mogli zajedno pozvati Konzultativnu grupu za siromašne (engl. *Consultative Group for the Poor (CGAP)*) da podrži uspostavu instrumenta. Potrebno je usuglasiti koncept, potpisati ugovor o osnivanju, poduzeti marketing prema sidrenim investitorima, uspostaviti kontakt sa CGAP-om, a nakon toga izraditi Apex politike (kodeks ponašanja, standardi korporativne društvene odgovornosti (CSR) i standardi okolišnog, društvenog i korporativnog upravljanja (ESG), okvir društvenog upravljanja i nacrt Apex ugovora o formiranju i kapitalizaciji fonda).

6.3.4 OBVEZNICE ZA SDG-E

343. Potrebno je postići konsenzus o potrebi za obveznicama za SDG-e, jer će vjerovatno postojati znatna potražnja za njima, obzirom da za obveznicama za SDG-e koje su emitirane u Indoneziji i Uzbekistanu, procjenjuje se na preko 4,1 milijardu KM (2 milijarde USD), a onih u Srbiji na preko 1,95 milijardi KM (1 milijardu eura), postojala tražnja znatno veća od ponude.

344. Obveznice za SDG-e (dužnički instrumenti i instrumenti s fiksnim prinosom) i druge tematske obveznice (tj. za rod, digitalnu transformaciju, blockchain, klimu, zeleni razvoj i razvoj ekosistema) postaju sve veći izvor financija koji se može pilotirati i skalirati u BiH i usmjeriti na više ciljeva održivog razvoja u prioritetnim područjima digitalizacije, energetike i infrastrukture.

345. Postoji potencijal za uspostavu širokog portfelja investicija u realizaciju SDG-a s fiksnim prinosom, uključujući korporativne obveznice za SDG-e (nefinancijske), obveznice za SDG-e banaka i finansijskih institucija, obveznice za SDG-e osigurane imovinom i projektne obveznice te državne i općinske obveznice za SDG-e.⁹²

Logika i cilj:

346. Obveznice za SDG-e mogu osigurati značajne nove finansijske tokove za potrebe digitalizacije, energetike i kritične infrastrukture u BiH. Investicije u obveznice također mogu nadoknaditi smanjenje priliva direktnih i portfolio stranih investicija, s nedavnim izdanjima koja su u velikoj mjeri upisali inostrani investitori.

347. Fokus na obveznice za specifične i mjerljive SDG-e, potciljeve i pokazatelje osigurava direktnu usklađenost između financija i očekivanih rezultata.

Očekivane koristi:

348. Obveznice za SDG-e pružile bi vlastima direktan izvor financiranja u podršci ostvarivanju SDG-a, povećavajući fiskalne resurse usmjerene na ključne ciljeve, dok bi također podržale novi pristup održivom financiranju koji može koristiti uvođenju drugih instrumenata. Na taj bi način obveznice olakšale prijenos sredstava iz privatnih fondova za financiranje javnih programa usmjerenih na SDG-e.

349. Sa stajališta investitora, obveznice za SDG-e pružaju predvidiv tok prihoda, s obveznicama na koje se plaća kamata obično dva puta godišnje. Ako se obveznice drže do dospijeća, vlasnici obveznica dobivaju natrag cijelu glavnicu, tako da su obveznice način da se očuva kapital uz istovremeno ulaganje, a obveznice mogu pomoći u kompenzaciji izloženosti nestabilnijem posjedovanju dionica.

Politički i regulatorni zahtjevi:

350. Standard utjecaja na SDG-e za emitente obveznica uspostavljen je radi usmjeravanja i upravljanja emitiranjem i izvršenjem obveznica za SDG-e.⁹³ Budući da se obveznice već emitiraju na tržištima u BiH, nisu potrebne nikakve političke ni regulatorne promjene, iako bi usvajanje smjernica za izdavanje obveznica bilo korisno kao garancija transparentnosti i odgovornosti.

Financiranje:

351. Država može izdavati obveznice SDG-a kao izvor financiranja duga kako bi zadovoljila potrebe za ulaganjima s visokom stopom povrata, navedenim u Okviru za realizaciju SDG-a. Vrijednost emitiranja obveznica ovisi o ciljanim SDG-ima (tj. rod, klimatska akcija, obnovljivi izvori energije), ali bi se emisijom obveznica omogućilo subjektima da se uključe u privatna globalna tržišta kapitala za financiranje programa povezanih sa SDG-ima za unapređenje kvalitete života i egzistencije. Budući da razvoj obveznica za SDG-e zahtijeva uspostavljanje

⁹² <https://d306pr3pise04h.cloudfront.net/docs/publications%2FSDG-Bonds-and-Corporate-Finance.pdf>

⁹³ <https://sdgimpact.undp.org/sdg-bonds.html>

vjerodostojne teorije o utjecaju na SDG, iako će zbog fiksnog kupona i fiksnog datuma dospijeća potražnja za obveznicama vjerovatno biti velika.

352. S obzirom na to da je ukupna vrijednost tržišta tematskih obveznica oko 2,8 triliona USD (vidi tabelu 28 u nastavku), sa zelenim obveznicama na koje otpada oko 57% ukupnog tržišta tematskih obveznica, BiH bi mogla tražiti financiranje zelenih investicija u energetski sektor, infrastrukturu i digitalnu ekonomiju putem takvih instrumenata.

TABELA 28. UKUPNA VRIJEDNOST TEMATSKIH OBVEZNICA (2021). (U MLRD. USD)					
	Zeleno	Održivo	Društveno	Povezano s održivošću	Tranzicija
Ukupna veličina tržišta	1,6 triliona	520,5	538,8	135,0	9,6
Broj emitenata	2045	425	861	225	15
Broj instrumenata	9886	2323	3471	317	32
Broj zemalja	80	51	44	37	12
Broj valuta	47	38	33	16	7

Izvor: Climate Bonds Initiative (2022)

Ciljna područja:

353. Kao što je gore navedeno, primarni ciljevi za obveznice za SDG-e bili bi zelena energija (SDG 7), zeleni transport (SDG 9 i SDG 11), kontrola zagađenosti (SDG 11) i upravljanje prirodnim resursima (SDG 13 i 15) .

Odgovorni akteri i struktura:

354. Ministarstva financija bi sa Centralnom bankom vodila proces razvoja obveznica za SDG-e. „Mišljenje druge strane“ zahtijevala bi preduzeća kao što je „Sustainalytics Ltd.“ (UK), primjenjujući jamstvo da je okvir obveznica za SDG-e vjerodostojan i utjecajan te usklađen sa Smjernicama za održive održivosti iz 2021, principima zelenih obveznica iz 2021. i Principima društvenih obveznica iz 2021. Na slici 9 su prikazane ključne karakteristike⁹⁴ obveznica povezanih s održivošću.

SLIKA 9. KARAKTERISTIKE OBVEZNICA POVEZANIH S ODRŽIVOŠĆU

⁹⁴ <https://www.sustainalytics.com/esg-research/resource/corporate-esg-blog/sustainability-linked-bonds>

Rizici:

355. Rizik državnih obveznica ovisi o rangu održivosti državnog duga koji određuju MMF i agencije za ocjenu rejtinga. Budući da je državni rizik obično nizak, ali može prouzročiti gubitke za investitore u obveznice čiji se emitenti suočavaju s ekonomskim poteškoćama koje dovode do krize državnog duga, ovaj bi instrument nosio određeni nivo rizika, a ovisi o godišnjoj kuponskoj stopi.

Naredni koraci:

356. Faza izdavanja tematskih obveznica za SDG-e su faza izvedivosti, faza prije pokretanja i faza pokretanja emisije. Faza izvedivosti uključuje razmatranje razloga za izdavanje, odabir projekta, prikupljanje informacija za analizu i početak koordinacije aktera. Faza prije pokretanja uključuje imenovanje ključnih savjetnika, odabir okvira obveznica, upravljanje rizikom i uspostavljanje kontakta sa investitorima. Faza pokretanja emisije uključuje stvarno pokretanje, marketing i razgovore s potencijalnim investitorima te konačno određivanje cijene i zatvaranje emisije obveznica. Faza nakon emisije uključuje praćenje i izvještavanje o učinku projekta i pripremu za buduću tranziciju.⁹⁵

357. Prema Principima obveznica povezanih s održivošću (engl. *Sustainability-linked Bond Principles* (SLBP)), obveznice povezane s održivošću obveznički su instrumenti s financijskim i/ili strukturnim karakteristikama koje ovise o tome postiže li izdavatelj unaprijed definirane ciljeve održivosti/okoliša, društva i upravljanja (ESG) i koji su u skladu s pet temeljnih komponenti SLBP-a: (i) izbor ključnih pokazatelja uspješnosti (engl. *Key Performance Indicators* (KPI)); (ii) kalibracija ciljeva održivosti (engl. *Sustainability Performance Targets* (SPT)); (iii) karakteristike obveznica; (iv) izvještavanje i (v) verifikacija. Ovim se obveznicama izdavatelji izričito obavezuju da će unaprijediti ishod(e) održivosti do unaprijed definiranog roka. Prihodi od SLB-a imaju opću namjenu i stoga korištenje prihoda nije determinanta njihove kategorizacije.

6.3.5 MJEŠOVITA RJEŠENJA I DRUGI HIBRIDNI

358. Svi instrumenti navedeni za tri prioriteta područja i četiri gore navedena kratkoročna instrumenta mogu se izdati unutar postojeće politike i regulatornog okruženja. Međutim, budući da financijska tržišta nisu jako duboka, a tržišta kapitala nedovoljno razvijena, predlaže se primjeravanje postojećih instrumenata (koncesijski zajmovi međunarodnih financijskih institucija, državne garancije itd.), a prvo njihovo usklađivanje s Okvirom za realizaciju SDG-a, vremenom povećavajući složenost instrumenata. Osim toga, mogli bi se osmisliti i uvesti neki kratkoročni instrumenti, kao što su Pare 1+1 i porezni krediti za istraživanje i razvoj.

6.4 PREDLOŽENI DUGOROČNI FINACIJSKI MEHANIZMI I INSTRUMENTI

359. Kao što je gore navedeno, predloženi glavni instrumenti za tri sektora mogli bi se uvesti tijekom razdoblja 2023-2025. U međuvremenu, uz rad na jačanju sveukupnog regulatornog okruženja za održivo financiranje, mnogi drugi dugoročniji instrumenti (predstavljani sažeto u nastavku) bi se mogli staviti u funkciju.

6.4.1 SEKVENCIRANJE RAZVOJA TRŽIŠTA

360. Prilično nerazvijena priroda financijskih tržišta i tržišta kapitala u kombinaciji s nedostatkom smjernica za nove i inovativne održive instrumente zelenog financiranja usporava tempo potencijalnog ubrzanja instrumenata u nastajanju. Usvojeni Zakon o javnim nabavkama

⁹⁵ Martin, P, 2021. Sustainability and SDG Bonds. ESCAP, 5th NCA Subregional SDG Forum, October 7.

Bosne i Hercegovine⁹⁶ u skladu s preporukama EU pomoći će razvoju JPP-a, dok bi poboljšanje nadzora javnih subjekata povećalo efikasnost tržišta i potencijalno otvorila sektore ekonomije. Budući da su tržišta kapitala nedovoljno razvijena (postoje dvije burze, ali one nisu značajan izvor financiranja za preduzeća), posljedično i tržišta korporativnih obveznica funkcioniraju na niskom nivou.

361. Ključni koraci u sekvenciranju razvoja tržišta uključuju: (i) uvođenje novih taksonomija i standarda obveznica i taksonomija održivog financiranja, (ii) aktivno promoviranje digitalizacije kao ključnog pokretača razvoja privatnog sektora i poboljšanja efikasnosti u bankarskom sektoru, (iii) davanje prioriteta izgradnji temeljnih JPP kapaciteta u sva tri prioriteta sektora (iv) uspostavljanje radnog tima za održivo financiranje koji će uspostaviti standarde zelenih i klimatskih obveznica (iv) jačanje strateškog budžetiranja, (v) pripremanje terena za tržišta ugljika, (vi) podrška poslovnom okruženju i okruženju tržišta kapitala, direktnim stranim investicijama i integraciji domaćih preduzeća u regionalne i globalne lance vrijednosti i (vii) unapređenje korporativnog upravljanja. Ukoliko se takve mjere ne poduzmu, javni sektor će ostati dominantan izvor financija, a financijski jaz za SDG-e će ostati nepromijenjen.

6.4.2 POSTOJEĆI INSTRUMENTI ZA SKALIRANJE

362. Postoje četiri instrumenta za koja je utvrđeno da imaju dugoročni potencijal, a njihove glavne karakteristike predstavljene su u tabeli 32 (u prilogu):

- Komercijalne obveznice
- Trgovinske financije
- Vlasničko ulaganje
- Fondovi privatnog kapitala i masovno financiranje (uključujući masovno financiranje zasnovano na vlasničkim udjelima)

363. Međutim, u pogledu potencijalnog utjecaja na SDG-e, samo trgovinsko financiranje ima potencijal za ostvarivanje značajnog utjecaja, a za to je potrebno ojačati propise o kolateraliziranim transakcijama, a sudski sistem treba olakšati jednostavnu ovrhu kolaterala. Jačanje pravnog sistema zemlje kako bi dobro funkcionirao u pogledu rješavanja međunarodnih trgovačkih sporova je ključno, ali će za to trebati vremena.

364. Masovno financiranje ima tek skroman potencijal i potrebno je donijeti neophodne propise i potaknuti kulturnu transformaciju kako bi se omogućilo da vještine masovnog financiranja dođu do izražaja, posebno kao kanal za tokove dijaspora.

6.4.3 NOVI I INOVATIVNI INSTRUMENTI

365. Pod pretpostavkom da se poduzmu mjere u pogledu politika, strategija, propisa, taksonomija i druge mjere za produbljivanje tržišta kapitala, moguće je predvidjeti niz dodatnih instrumenata koji će se moći primijeniti pod budućim tržišnim regulatornim uvjetima, kako je navedeno u nastavku.

366. Njihove glavne karakteristike su predstavljene u tabeli 33 (u prilogu):

- JPP za prekograničnu infrastrukturu
- JPP fondovi
- Ugovaranje energetske ušteda
- Rodne obveznice
- Projektne obveznice

⁹⁶ Zakon o javnim nabavkama Bosne i Hercegovine ("Službeni glasnik Bosne i Hercegovine", br. 39/2014 i 59/2022)

Bosna i Hercegovina
Procjena razvojnih financija (PRF)

- Mezzanine financije s dvostrukom polugom
- Digitalna valuta Centralne banke (CBDC)
- Energetske zadruge

REFERENCE

- Agencija za statistiku Bosne i Hercegovina (BHAS), 2023. Research and development (R&D). 12 January 2023.
- Agencija za bankarstvo Federacije Bosne i Hercegovine (FBA), 2022. Informacija o subjektima bankarskog sistema Federacije Bosne i Hercegovine sa stanjem na dan 30.09.2022. godine. Sarajevo: FBA.
- Agencija za bankarstvo RS (ABRS). 2022. *Izveštaj o stanju u bankarskom sistemu Republike Srpske* 30.09.2022. Banja Luka: ABRS.
- Agencija za osiguranje u Bosni i Hercegovini (AZOBiH), 2022. [Pregled osnovnih statističkih pokazatelja za 2021. godinu u sektoru osiguranja BiH.](#)
- Amović, G., Maksimović, R and Bunčić, S., 2020. Critical Success Factors for Sustainable Public-Private Partnership (PPP) In Transition Conditions: An Empirical Study in Bosnia and Herzegovina. *Sustainability*, 2020, vol. 12, issue 17, 1-29.
- Centralna banka Bosne i Hercegovine (CBBiH), 2022. Izveštaj o finacijskoj stabilnosti-
- Centralna banka Bosne i Hercegovine (CBBiH), 2023. Statistics. Available at (Accessed February 2023). Available at http://statistics.cbbh.ba/Panorama/novaview/SimpleLogin_en_html.aspx
- Commission on Growth and Development, 2008. *The Growth Report – Strategies for Sustained Growth and Inclusive Development*, World Bank, Washington, D.C.
- Cegar, B. and Parodi, J. F., 2019. State-Owned Enterprises in Bosnia and Herzegovina: Assessing Performance and Oversight. IMF WP/19/201.
- European Banking Authority (EBA), 2019. ANNEX – Republic of Bosnia and Herzegovina.
- Ernst & Young Global Limited (EYGM), 2016. EY Poland, Economic Analysis Team.
- European Union (EU), 2023. Report from the Commission to the European Parliament, The Council and the European Economic and Social Committee Alert Mechanism Report 2023.
- European Commission (EU), 2022. Bosnia and Herzegovina 2022 Report.
- Felipe, J., Kumar, U. and Galope R., 2014. Middle-Income Transitions: Trap or Myth? ADB Economics Working Paper Series no. 421.
- [Fay, M., Il Lee, H. Mastruzzi, M., Han, S. and Cho, M., 2019. Hitting the Trillion Mark - A Look at How Much Countries are Spending on Infrastructure, Policy Research Working Paper 8730.](#)
- Flor, L., 2018. Three ways governments can create the conditions for successful PPPs. The World Bank blogs, August, 16. Available at <https://blogs.worldbank.org/transport/three-ways-governments-can-create-conditions-successful-ppps>
- Forum of Federation, 2023. Federal Countries –Bosnia and Herzegovina. Available at: <https://forumfed.org/countries/bosnia-and-herzegovina/>
- [Gaspar, V. Amaglobeli, D, Carcia Escribano, M, Prady, D. and Soto, M., 2019. Fiscal Policy and Development: Human, Social, and Physical Investment for the SDGs. IMF Staff Discussion Note SDN/19/03.](#)
- Gill, I. and Kharas, H., 2016. The Middle-Income Trap Turns Ten. World Bank Policy Research Working Paper 7403.
- Gill, I., Kharas, H. et al. 2007. An East Asian Renaissance: Ideas for Economic Growth. World Bank, Washington, DC.
- International Labour Organisation (ILO), 2020. Overview of the informal economy in Bosnia and Herzegovina.

Bosna i Hercegovina
Procjena razvojnih financija (PRF)

International Monetary Fund, 2022. IMF Country Report No. 22/167.

International Monetary Fund, 2021. WEO Database. Available at: (Accessed December. 2021).

International Monetary Fund, (2019), World Economic Outlook. Washington, D.C.: IMF.

Hunziker, L. And Dejonghe, C., 2019. Local and Regional Democracy in Bosnia and Herzegovina. Strasbourg: Congress of Local and Regional Democracy in Bosnia and Herzegovina.

Kees Martijn, J., Sun Y, Khachatryan, A., Lindquist, W, Mooi Y., Ozturk, E. and Selim, H., 2023. The Future of PPPs in the Western Balkans, IMF WP WP/23/31.

Krugman, P., Obstfeld M. And Melitz J. M. 2016. International Economics – Theory and Policy. Harlow: Pearson.

Larson, G., Loayza N. and Woolcock, M, 2016. The Middle-Income Trap: Myth or Reality? Research Policy Briefs From the World Bank Malaysia Hub No. 1.

Lin, J. Y., 2012. *New Structural Economics - A Framework for Rethinking Development and Policy* World Bank, Washington, D.C.

Medina, L and Schneider, F. 2018. Shadow Economies Around the World: What Did We Learn Over the Last 20 Years? IMF WP/18/17. Mitra, P., 2016. Addition by Subtraction: How Diasporas Can Boost Home-Country Growth. IMFdirect – The IMF Blog, May 18.

OECD, 2022. SME Policy Index: Western Balkans and Turkey 2022 Assessing The Implementation of The Small Business Act for Europe. Paris: OECD.

OECD, 2012. OECD R&D tax incentives database, 2021 edition. Paris: OECD.

[Rodrik, D. and Stantcheva, S. 2020. The Post-Pandemic Social Contract. Project Syndicate. June 11, 2020 .Available at <https://www.project-syndicate.org/commentary/new-social-contract-must-target-good-job-creation-by-dani-rodrik-and-stefanie-stantcheva-2020-0>.](https://www.project-syndicate.org/commentary/new-social-contract-must-target-good-job-creation-by-dani-rodrik-and-stefanie-stantcheva-2020-0)

Torgler, B. and Schneider, F., 2007. The Impact of Tax Morale and Institutional Quality on the Shadow Economy. CESifo working paper no. 1899.

Torgler, B., 2011. Tax Morale and Compliance Review of Evidence and Case Studies for Europe. Policy Research Working Paper 5922. World Bank.

United Nations Department of Economic and Social Affairs, Population Division (2020). International Migrant Stock 2020.

Vijeće ministara Bosne i Hercegovine (VM BiH), 2022. Program ekonomskih reformi 2022-2024.

Yanga, S, Wenwu Zhao, W., Liua, Y, Cherubini F, Fua B. and Pereira, P., 2020. Prioritizing sustainable development goals and linking them to ecosystem services: A global expert's knowledge evaluation. Geography and Sustainability, No. 1

World Bank. 2023. World Development Indicators. Available at: <https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators#> (Accessed in February, 2023).

World Bank. 2022. Systematic Country Diagnostic Update. Washington, D.C.: The World Bank Group.

World Bank, 2015. Rebalancing Bosnia and Herzegovina: A Systematic Country Diagnostic. Washington, D.C.: The World Bank Group.

DODATAK 1: ODABRANI POJMOVI

Veze unatrag (engl. backward linkages):

Veze unatrag (engl. backward linkages) opisuju i mjere odgovor onih sektora ekonomije koji su pogođeni povećanjem potražnje u sektoru turizma.

Mješovite financije ili mješoviti kapital

Mješovite financije nastaju kada se razvojne financije u vidu grantova, kreditnih garancija ili filantropskih fondova koriste za privlačenje ili korištenje privatnog kapitala u zemlje u razvoju. Naziv potječe iz kombinacije raznih vrsta kapitala. Mješovite financije se tipično koriste za eliminiranje rizika investicija ili ostvarivanje povrata koji očekuju investitori. Mješovite financije mogu privući nove izvore financiranja razvojnih izazova. Ali, razvojne financijske institucije upozoravaju da je neophodno pažljivo dogovarati mješovito financiranje tako da se razne vrste financiranja koriste u odgovarajućim fazama kako bi se osiguralo da nijedno koncesionalno financiranje ne naruši tržišta.

Katalitičke financije prvog gubitka

Katalitičke financije prvog gubitka ili katalitički kapital prvog gubitka se odnosi na društveno i okolišno potaknuto jačanje kreditne sposobnosti od strane investitora ili davatelja granta koji pristaje snositi prvi gubitak u investiciji kako bi katalizirao učešće suinvestitora koji inače ne bi bili dio aranžmana. Naprimjer, donatori financiraju izgradnju koliba u prirodnim konzervatorijima čime se unapređuje dugoročna održivost i novčani tokovi i povećavaju se dividende članova konzervatorskih društava.

Koncesionalni zajam

Koncesionalni zajmovi su povoljniji od zajmova koji se nude po tržišnim stopama zato što imaju duže periode otplate ili niže kamatne stope ili oboje. Razvojne financijske institucije često koriste ove zajmove za eliminiranje rizika ili poticanje određenih investicija.

Razvojne financije

Razvojne financije predstavljaju nastojanja da se podrži, potakne i katalizira širenje putem javnih i privatnih investicija u fizički razvoj, uređenje i/ili preduzeća i industriju. To je čin doprinošenja projektu ili ugovoru na osnovu kojeg se oni ostvaruju na način koji je koristan za dugoročno zdravlje zajednice.

Obveznice s učinkom na razvoj

Obveznice s učinkom na razvoj su ugovori zasnovani na rezultatima prema kojima privatni investitori unaprijed pokrivaju troškove dokazane intervencije koju najčešće provodi neka NGO i koji se mjere jasnom, unaprijed određenom metrikom. Ako se intervencijom uspješno postignu ciljevi, subjekt koji plaća za ostvareni rezultat, najčešće donatorska agencija, fondacija ili možda preduzeće, oplaćuje investitora na osnovu učinka ili uspjeha intervencija.

Direktni, indirektni ili inducirani učinci

Uobičajeni direktni učinci obuhvataju financijske transakcije, kao što su isplata plaća, plaćanje poreza i dividendi, i raspodjelu filantropskih davanja i gotovinskih doprinosa. Indirektni učinke je često teže kvantificirati, ali oni obuhvataju poslove koje stvaraju dobavljači i povećanja produktivnosti. Inducirani učinci su rezultati povećanog osobnog dohotka na osnovu direktnih i indirektnih efekata (npr., veća kupovna moć ljudi koji rade u sektoru turizma).

Ekonomski multiplikatori

Efekt ekonomskog multiplikatora opisuje činjenicu da povećanje potrošnje proizvodi povećanje nacionalnog dohotka i potrošnje koja je veća od prvobitno potrošenog iznosa. Multiplikatorski efekt, naprimjer, opisuje činjenicu da se investicijom ne stvaraju samo radna mjesta u ekonomiji nego da se njom potiče rast u mnogim primarnim i sekundarnim sektorima industrije (npr., u poljoprivredi, transportu, financijama itd.). Jednostavnim jezikom, svako predano ulaganje puno puta cirkulira kroz ekonomiju zemlje.

Veze unaprijed (engl. forward linkages)

Veze unaprijed opisuju i mjere povećanje ponude u određenom sektoru u odgovoru na jednako povećanje potražnje u svim sektorima. Njima se kvantificira relativna ovisnost svakog sektora o općem povećanju nivoa aktivnosti u svim drugim sektorima. U slučaju turizma, njima se mjeri omjer u kojem turizam ima korist od povećanja potražnje u drugim sektorima (npr. zrakoplovna industrija). Što je veća veza između turizma i tog sektora, to je veća korist za turizam ako se potražnja za taj sektor poveća.

Bruto domaći proizvod

Bosna i Hercegovina **Procjena razvojnih financija (PRF)**

Mjera ekonomske aktivnosti u zemlji. Računa se sabiranjem ukupne vrijednosti godišnje proizvodnje robe i usluga u zemlji. $BDP = \text{privatna potrošnja} + \text{investicije} + \text{javna potrošnja} + \text{promjene u zalihama} + (\text{izvoz} - \text{uvoz})$.

Ulaganje s učinkom

Investicije s učinkom se ulažu u preduzeća, organizacije ili fondove koji namjeravaju stvoriti društveni ili ekološki učinak uz financijski povrat. Ulaganje s učinkom obuhvata razne vrste investicija, među kojima su i one kojima se nastoji postići povrat po tržišnoj stopi i one kojima je samo cilj povratiti kapital. Ova oblast i dalje raste i nastoje se pratiti određene investicije u ciljeve održivog razvoja, iako one još uvijek predstavljaju mali dio ukupnih investicija. Ulaganje s učinkom se ponekad izjednačava sa društveno odgovornim ulaganjem ili s ulaganjem zasnovanim na standardima okolišnog, društvenog i korporativnog upravljanja, ali među njima postoje razlike. Investicije s učinkom ne isključuju samo investicije s negativnim učinkom niti se njima uzima u obzir potencijalni učinak nego one imaju izričitu svrhu stvaranja učinka.

Kreditna garancija

Kreditna garancija je obećanje jamca, koji je često razvojna financijska institucija, da će otplatiti dužnikov dug ako dužnik ne otplati kredit. Jamci mogu pokriti dio ili cjelokupni dug i kreditna garancija se često koristi radi uklanjanja rizika investicija za konvencionalne ili komercijalne investitore.

Efekti multiplikatora

Multiplikatori su mjere kojima se procjenjuje učinak multiplikatora. Izračunavaju se analizom okvira ulaznih elemenata u proizvodnji i proizvoda (input-output analiza (I-O)), koji služi za analizu međuovisnosti industrija u ekonomiji. Input-output analiza oblik je makroekonomske analize koja se zasniva na međuovisnostima između ekonomskih sektora ili industrija. Ova se metoda obično koristi za procjenu učinaka pozitivnih ili negativnih ekonomskih šokova i analizu domino efekta u cijeloj ekonomiji. Ključni rezultat ove analize je proizvodnja multiplikatora.

Financiranje na osnovu rezultata ili učinka ili plaćanje po osnovu uspjeha

Ova vrsta financiranja povezuje financiranje s određenim učinkom ili rezultatima koji su uobičajeno unaprijed dogovoreni. U mnogim slučajevima financiranje - ili poticaji - ovise o ispunjavanju tih ciljeva. Financiranje na osnovu rezultata može biti u obliku ugovora ili dogovora, uključujući obveznice sa društvenim i razvojnim učinkom. Tradicionalno se ugovori ili bespovratna sredstva temelje ili na inputima (broju pruženih usluga) ili na kratkoročnim rezultatima. Ali ovi mehanizmi zahtijevaju jasne, mjerljive rezultate i ishode, potičući tako one koji su uključeni da izgrade snažne sisteme podataka i pomno prate njihov rad.

Adekvatno financiranje

Prema pristupu razvoju na osnovu adekvatnog financiranja, samo financiranje ulaganja ne čini ga uspješnim u postizanju cilja. Adekvatno financiranje naglašava važnost usvajanja odgovarajućih mehanizama političke, fiskalne, institucionalne i financijske podrške kako bi se vremenom maksimizirali održivi povrati javnih i privatnih ulaganja. Pojam nadilazi koncept restrukturiranja javnog sektora kako bi se postigla njegova odgovarajuća veličina (engl. right-sizing) jer nastoji procijeniti politički mandat i veličinu institucionalnog subjekta, njegove funkcije i njihovo izvršenje, njegovo financiranje, kao i kadrovsku strukturu i osnivanje s obzirom na ispunjavanje investicijskih i razvojnih ciljeva. Njegova primjena kao konceptualnog okvira važna je za financiranje održivog razvoja jer potiče fokus na financijsku integraciju, privlačenje privatnog kapitala i integrirane domaće okvire financiranja.

Obveznice sa društvenim učinkom

Obveznice sa društvenim učinkom su partnerstva ili ugovori između vlada, nevladinih organizacija i investitora za financiranje intervencija radi rješavanja gorućih izazova. Osmišljene su da bi privukle nova sredstva za programe, obično za rješavanje socijalnih problema preventivnim intervencijama kojim bi se mogla uštedjeti budžetska sredstva.

Vrijednost za novac

Korist od svake nabavke ili svakog potrošenog iznosa novca. Vrijednost za novac je bazirana ne samo na minimalnoj otkupnoj cijeni (ekonomija/efikasnost) nego i na maksimalnoj efikasnosti i djelotvornosti nabavke. Procjene vrijednosti za novac su koristan alat za donatore kojim procjenjuju oportunitetni trošak jedne investicije u odnosu na drugu.

Lanac vrijednosti

Lanac vrijednosti cijeli je niz poslovnih aktivnosti potrebnih da se proizvod ili usluga dovedu od zamisli do isporuke.

DODATAK 2: METODOLOGIJE IZRAČUNA SDG TROŠKOVA

Prema Ekonomskom i socijalnom vijeću Ujedinjenih nacija (2021:18): „Ne postoji jedinstvena ispravna metodologija obračuna troškova realizacije SDG-a”.

Koristi se nekoliko pristupa za obračun troškova realizacije SDG-a, uključujući (ESCAP, 2020.; ESCWA, 2021)

- **marginalni kapitalni koeficijent**, koji povezuje određenu razinu fiksnih investicija s postizanjem određenih ciljnih varijabli, kao što je stopa rasta BDP-a po stanovniku, što je primijenjeno u ovom radu;
- **jedinični trošak**, najčešće korišteni pristup, jednostavno je trošak potreban za proizvodnju jedne jedinice proizvoda - ukupni trošak za isporuku usluge dijeli se s brojem jedinica (broj djece, domaćinstava itd.);
- **input-output elastičnosti**, koje daju procjene troškova na temelju analize trenda;
- **granična analiza**, koja izvodi troškove ostvarivanja potciljeva SDG-a na temelju sličnih akcija koje poduzimaju usporedive ekonomije ili geografska područja;
- **procjena potreba temeljenih na intervenciji**, koja se odnosi na trošak specifične intervencije, npr. opskrba poljoprivrednika gnojivom – ovaj pristup primjenjuje jedinične troškove za svaku od specifičnih intervencija;
- **izračunljiv model opće ravnoteže**, koji koristi odnose ponašanja karakteriziranog minimiziranjem troškova preduzeća i maksimiziranjem korisnosti domaćinstava kako bi se uključile veze između sektora procjene i ostatka ekonomije, te se u skladu s tim može koristiti za procjenu potrebnih investicija za različite opcije politike;
- **obračun troškova učinka**, uzima u obzir izračun troška socio-ekonomskog učinka danog problema ili intervencije. Pokazuje troškove ili štetne učinke poduzimanja ili nepoduzimanja određenih radnji za rješavanje problema.

Svaka od ovih metodologija ima svoje prednosti i nedostatke, od kojih su glavne navedene u tabeli 29.

TABELA 29. METODOLOGIJE IZRAČUNA SDG TROŠKOVA		
Metodologija	Prednost	Nedostatak
Marginalni kapitalni koeficijent i drugih modeli rasta	- Jednostavni za izračun	- Jednostavno interpolira prošlost u budućnost - Izračun koeficijenata može dovesti do pogrešaka pošto se temelji na regresijama vremenskog presjeka za zemlje - Ne daje dezagregirane investicijske potrebe
Jedinični troškovi ili input-output elastičnosti	- Jednostavni za izračun - Mogu se primijeniti na velike grupe zemalja	- Jednostavno interpolira prošlost u budućnost - Rezultati su osjetljivi na jedinične troškove - Ne mogu uzeti u obzir efekte ulaganju u SDG koji imaju sinergijske efekte, ustupljanja i efekte koji se odnose na cijelu ekonomiju
Procjena potreba temeljenih na intervenciji	- Jednostavni za izračun - Mogu bit jako dezagregirani (npr. ruralna/ urbana populacija)	- Ne mogu uzeti u obzir efekte ulaganju u SDG koji imaju sinergijske efekte, ustupljanja i efekte koji se odnose na cijelu ekonomiju
Izračunljiv model opće ravnoteže	- Uzima u obzir efekte ulaganju u SDG koji imaju sinergijske efekte, ustupljanja i efekte koji se odnose na cijelu ekonomiju	- Teško za izračun - Potrebno puno podataka

Izvor: Kompilirano iz Schmidt-Traub (2015) i ESCAP (2020)

Homi Kharas i John McArthur iz Brookings Institution identificirali su sektore i oblike javne potrošnje koji se mogu smatrati povezanim sa SDG-ima: (i) socijalna potrošnja, (ii) potrošnja za poljoprivredu, (iii) potrošnja za zdravstvo, (iv) potrošnja za obrazovanje, (v) izdaci za infrastrukturu, (vi) izdaci za očuvanje biološke raznolikosti i (vii) izdaci za pravosuđe.

Bosna i Hercegovina
Procjena razvojnih financija (PRF)

Zatim su identificirali relevantne izvore podataka (ILO, FAOSTAT i IFPRI, WHO, Svjetska banka, MMF, Waldron et al i UNStats).

Otkrili su čvrstu povezanost između potrošnje za SDG-e i dohotka po glavi stanovnika. Nagib linije trenda iznosi približno 1,13, što znači da na svakih 10% višeg dohotka po glavi stanovnika zemlje pokazuju 11,3 posto viši nivo prosječne potrošnje za SDG-e.

Otkrili su da su od 2015. godine zemlje s niskim dohotkom potrošile oko 115 USD po osobi godišnje na SDG-e, da ukupna potrošnja na SDG-e znatno raste na procijenjenih 267 USD po osobi u zemljama nižeg srednjeg dohotka, na 2200 USD u zemljama s višim srednjim dohotkom te na 12753 po osobi u zemljama s visokim dohotkom.

Budući da je BiH zemlja s višim srednjim dohotkom prema klasifikaciji Svjetske banke, procjena od 2200 dolara po glavi stanovnika smatra se referentnom vrijednošću za njenu potrošnju za SDG-e.

Međutim, bruto nacionalni dohodak (BND) BiH je znatno niži od prosječnog BND-a zemalja s višim srednjim dohotkom (4730 USD spram 8156 USD). Usto, potrebno je uzeti u obzir da se kupovna moć američkog dolara promijenila od 2015. do 2022. godine (1,2 puta ili 20%), preračunati brojke u USD u KM i pomnožiti iznos SDG potrošnje po glavi stanovnika s brojem stanovnika BiH. Konačno je dobivena brojka potrošnje za SDG-e od 8,7 milijardi KM za 2022. godinu ($2200 \times 0.5799 \times 1,2 \times 1,74 \times 3,3 = 8,74$). Da bi se ta brojka provjerila, prikupljeni su najnoviji raspoloživi podaci o potrošnji za SDG-e i prezentirani su u tabeli 31.

Za razdoblje 2023-2030. primijenjena je metoda marginalnih kapitalnih koeficijenta. Njena prednosti i nedostaci su prikazani u tabeli 30, a rezultati u poglavlju 4.

TABELA 30. POTROŠNJA ZA SDG-E: BiH, 2019				
R. br.	Potrošnja	% BDP-a	Iznos (u mlrd KM)	Izvor
1	Socijalna zaštita	3,4	1,2	ILO & Eurostat (2022)
	- porodice i djeca, uključujući majčinstvo	0,5		ILO & Eurostat (2022)
	- socijalna zaštita na temelju ekonomskog stanja	0,4		ILO & Eurostat (2022)
	- ratni veterani i civilne žrtve rata	1,5		ILO & Eurostat (2022)
	- ostalo	1,0		ILO & Eurostat (2022)
2	Zdravstvo	9,1	3,2	BHAS (2021)
	- javni izvori		2,2	
	- privatni izvori		0,9	
3	Pravda (policija, sudovi, zatvori)	1,4p	0,5p^(*)	Procjena SDG PRF eksperata bazirana na podacima Svjetske banke (2022), Centralne banke BiH (2022) i Agencije za statistiku BiH (2022)
4	Subvencije (poljoprivreda, transport)	1,1p	0,4p	Procjena SDG PRF eksperata bazirana na podacima Svjetske banke (2022), Centralne banke BiH (2022) i Agencije za statistiku BiH (2022)
5	Obrazovanje	4,5	1,6	BHAS (2021)
	- javni izvori		1,4	
	- privatni izvori		0,1	
6	Javne investicije (infrastruktura itd.)	4,5p	1,5p	Procjena SDG PRF eksperata bazirana na podacima MMF-a (2021)
7	Istraživanje i razvoj		0,1p	Procjena SDG PRF eksperata bazirana na podacima BHAS (2022)
8	Potrošnja na SDG-e	24,1	8,5	
9	BDP	100	35,3	CBBiH (2022)

^(*)p-procjena

DODATAK 3

TABELA 31. GLAVNI KRATKOROČNI FINACIJSKI INSTRUMENTI ZA SDG-E

<i>Naziv financijskog instrumenta/mehanizma</i>	<i>Opis financijskog instrumenta/mehanizma</i>	<i>Ključni akteri</i>	<i>Dodatni regulatorni zahtjevi (ako postoje)</i>	<i>Provedbeni zahtjevi (ako postoje)</i>	<i>Potencijal financiranja SDG-a</i>	<i>Kako bi se instrumenti mogli osnažiti/optimizirati</i>
Strateški investicijski Fond (SIF)	<p>SIF-ovi služe financiranju projekata od strateškog značaja za zemlju, regiju ili općinu.</p> <p>Njihovu uspostavu podržavaju MMF i Svjetska banka.</p> <p>Obično imaju trostruku zadaću: ekonomski i socijalni prinos te internacionalni doprinos (privući što više inozemnih sredstava).</p> <p>Upravljanje SIF-om se temelji na oponašanju djelovanja privatnog investicijskog fonda.</p>	Institucije javnog sektora (Institucije BiH, entiteti, kantoni, općine i javne kompanije) i institucije privatnog sektora (banke i velika poduzeća)	Ne postoje	Ne postoje	Visok	<p>Vodeći dioničar bi trebala biti entitetska vlada koja bi okupila domaće financijski izdašne institucije javnog i privatnog sektora. Iznimno je važno osigurati inozemnu AAA banku kao dioničara - time bi se kako povećala uspješnost emitiranja obveznica, sticanje kreditnih linija i razvile projektne financije tako i poboljšalo korporativno upravljanje. SIF bi mogao prikupiti tri milijarde KM u razdoblju 2023-2025, čime bi se financirao srednjoročni gap u financiranju SDG, uz uvjet da se paralelno odvija razvoj projektnih financija (npr. 3 vjetroelektrane i šest sunčanih elektrana pojedinačne snage 200 MW); time bi BiH znatno spremnije dočekala EU mjere predviđene za 2026. god.</p>
Sindicirani zajmovi	<p>Sindicirani zajmovi se koriste kad bi neki projekt npr. infrastrukturni iziskivao preveliku kreditnu izloženost po jednu banku, ali ne i za više njih, koje se stoga udružuju na realizaciji nekog velikog investicijskog projekta.</p>	Domaće komercijalne banke	Ne postoje	Ne postoje	Visok	<p>Kroz suradnju entitetskih i kantonalnih vlada kao promotora projekta s jedne i banaka kao financijera s druge strane realizirali bi se izvjesni razvojni projekti.</p> <p>Financijski potencijal ovog instrumenta je preko tri milijarde KM, koliko iznosi višak sredstava banaka kod Centralne banke iznad obaveznih rezervi</p>
	Apex je "veleprodajni" fond koji usmjerava javna	Entitetske vlade	Zakon o osnivanju APEX institucije	Ne postoje	Relativno visok	

TABELA 31. GLAVNI KRATKOROČNI FINACIJSKI INSTRUMENTI ZA SDG-E

<i>Naziv finansijskog instrumenta/mehanizma</i>	<i>Opis finansijskog instrumenta/mehanizma</i>	<i>Ključni akteri</i>	<i>Dodatni regulatorni zahtjevi (ako postoje)</i>	<i>Provedbeni zahtjevi (ako postoje)</i>	<i>Potencijal financiranja SDG-a</i>	<i>Kako bi se instrumenti mogli osnažiti/optimizirati</i>
Financijski instrument Apex	sredstva na više maloprodajnih pružatelja finansijskih usluga - obično zajmodavaca - na jednom finansijskom tržištu.					Apex bi nudio kreditne garancije, ulaganja u dionički kapital, grantove za podršku operativnim troškovima i tehničku pomoć posebnim kategorijama malih i srednjih poduzeća (startupi itd.) i posebnim sektorima (ekonomija znanja, energetika, poljoprivrede, zaštita okoliša i sl.). Apex nije uvijek samostalna institucija i može biti smješten unutar neke druge organizacije. Apex bi mogao mobilizirati oko 200 mln KM
SDG obveznice	SDG obveznice su dužnički instrumenti s fiksnim prinosom koji postaju sve veći izvor sredstava za financiranje više ciljeva održivog razvoja u prioritetnim područjima (npr. digitalizacija, i infrastruktura i sl.)	Entitetske vlade	Ne postoje	Ne postoje	Relativno visok	Ministarstva financija bi vodila proces razvoja SDG obveznica. Korištenjem garancija vlade moglo bi se ukloniti obvezu rezerviranja regulatornog kapitala i time potaći korištenje ovog instrumenta. Firme poput „Sustainalytics Ltd.“ (UK) bi jamčila da je okvir obveznica za SDG-e vjerodostojan, učinkovit i usklađen sa Smjericama za održive obveznice 2021, Načelima zelenih/socijalnih obveznica i sl. Razvoj međubankarskog tržišta i repo tržišta može potpomoći razvoj ovog tržišta. Financijski potencijal ovog instrumenta je 0,2 mlrd KM godišnje

DODATAK 4

TABELA 32. POSTOJEĆI SDG FINANCIJSKI MEHANIZMI /INSTRUMENTI (DUGOROČNI)

<i>Naziv finansijskog instrumenta/mehanizma</i>	<i>Opis finansijskog instrumenta/mehanizma</i>	<i>Ključni akteri</i>	<i>Regulatorni zahtjevi (ako postoje)</i>	<i>Provedbeni zahtjevi (ako postoje)</i>	<i>Potencijal financiranja SDG-a</i>	<i>Kako bi se instrumenti mogli osnažiti/optimizirati</i>
<i>Komercijalne obveznice</i>	Također poznate kao poslovne obveznice ili obveznice s komercijalnim jamstvom, komercijalne obveznice su sporazumi kojima se štite preduzeća	Preduzeće, finansijske institucije, fizičke osobe	Ne	Ne	Nizak	Potrebno je stvoriti poslovno okruženje koje pogoduje privatnim ulaganjima i omogućava zapošljavanje u privatnom sektoru koje potiče rast i malih i srednjih, kao i velikih preduzeća.
<i>Trgovinske financije</i>	U BiH se koriste sljedeći trgovinski finansijski instrumenti za inozemna plaćanja: dokumentarna naplata, čekovi i akreditivi	Firme, MSP, banke, izvoznici, uvoznici	Jačanje propisa o kolateraliziranim transakcijama i sudskog sistema olakšava ovrhu na kolateralu. Jačanje pravnog sistema zemlje kako bi mogli uspješno rješavati međunarodni komercijalni sporovi	Ne	Visok	Jačanje propisa o kolateraliziranim transakcijama.
<i>Ulaganja u dionički kapital i inicijalne emisije dionica</i>	Ulaganje kapitala je novac koji se ulaže u preduzeće kupovinom dionica tog preduzeća na burzi dionica. Inicijalnim emisijama dionica se prikupljaju novac putem prve javne ponude u cilju ulaganja u vrijednosne papire u skladu s navedenom strategijom ulaganja	Burze, preduzeća, finansijske institucije	Ne	Ne	Nizak	Jačanje zakona o zaštiti dioničara
<i>Masovno financiranje (eng. Crowdfunding)</i>	Masovno financiranje je praksa financiranja projekta ili pothvata prikupljanjem novca od velikog broja ljudi, a u moderno doba tipično putem interneta	Tražioc i ponuđači sredstava	Donošenje potrebnih propisa za masovno financiranje	Ne	Srednji	Donošenje potrebnih propisa za masovno financiranje

DODATAK 5

TABELA 33. BUDUĆI INOVATIVNI FINANCIJSKI MEHANIZMI I INSTRUMENTI

<i>Naziv financijskog instrumenta/mehanizma</i>	<i>Opis financijskog instrumenta/mehanizma</i>	<i>Ključni akteri</i>	<i>Regulatorni zahtjevi (ako postoje)</i>	<i>Provedbeni zahtjevi (ako postoje)</i>	<i>Potencijal financiranja SDG-a</i>	<i>Osnovni uvjeti potrebni za uvođenje mehanizma</i>
<i>JPP u realizaciji prekograničnih infrastrukturnih projekata</i>	Mobiliziranje resursa međunarodnog privatnog ili javnog sektora u druge zemlje kroz JPP	Međunarodni privatni sektori, vlade, međunarodne i domaće financijske institucije	Ne	Mogla bi se osmisliti vrsta instrumenta kao kombinacija zajma i granta kojim će se poticati prekogranično JPP	Visok	Poticajno poslovno okruženje
<i>Fondovi JPP-a</i>	Fondovi JPP-a pomažu financiranje njihovih programa JPP-a. Međunarodno iskustvo pokazuje da se fondovi JPP-a trebaju graditi na razumijevanju odgovarajuće uloge vlasti	Vlasnik projekata JPP-a i fondova JPP-a	Zakon o uspostavi fonda	Ne	Visok	Operativna samostalnost propisana zakonom o uspostavi fonda
<i>Ugovori o uštedi energije</i>	Ugovaranje uštede se često koristi za financiranje i provedbu projekata EE. Ušteda energije se odnosi na pružanje energetske usluge prema ugovoru o energetske uštedama (ESPC). ⁹⁷	Pružatelji energetske usluge, firme	Ne	Potrebno je uspostaviti namjenske fondove energetske ušteda za promoviranje korištenja ovakvih ugovora	Visok	Omogućavanje bankarskom sektoru da stekne iskustvo u projektima energetske usluge. Jačanje infrastrukture za distribuciju energetske usluge
<i>Rodne obveznice</i>	Rodne obveznice se mogu široko definirati kao obveznice koje podržavaju osnaživanje žena i rodnu ravnopravnost	Oni koji nude i traže obveznice. Financijske institucije	Priprema propisa o taksonomiji u vezi s rodnom ravnopravnošću	Emisija obveznica u skladu s principima obveznica sa društvenim učinkom	Visok	Postojanje razvijenog tržišta kapitala za emisiju tih obveznica na domaćem tržištu
<i>Projektne obveznice</i>	Projektne obveznice pružaju alternativu bankovnim zajmovima za projekte koji	Oni koji nude i traže obveznice.	Ne	Ne	Visok	Postojanje razvijenog tržišta kapitala za emitiranje takvih obveznica na domaćem tržištu

⁹⁷ Prema ESPC-u, pružatelji energetske usluge pružaju cijeli niz usluga kroz implementaciju projekata EE. Pružatelji energetske usluge ESPC-om preuzimaju tehnički rizik i rizik izvršenja. Plaćanje usluga ovisi o tome da li pružatelji energetske usluge ispunjavaju ciljeve izvršenja koji su postavljeni u ESPC-u. Često je iznos koji se plaća pružateljima energetske usluge niži od ušteda troškova ostvarenih tokom realizacije projekata EE.

TABELA 33. BUDUĆI INOVATIVNI FINACIJSKI MEHANIZMI I INSTRUMENTI

<i>Naziv financijskog instrumenta/mehanizma</i>	<i>Opis financijskog instrumenta/mehanizma</i>	<i>Ključni akteri</i>	<i>Regulatorni zahtjevi (ako postoje)</i>	<i>Provedbeni zahtjevi (ako postoje)</i>	<i>Potencijal financiranja SDG-a</i>	<i>Osnovni uvjeti potrebni za uvođenje mehanizma</i>
	imaju karakteristike koje im omogućavaju financiranje privatnog sektora	Financijske institucije.				
<i>Mezzanine financije s dvostrukom polugom</i>	Mezzanine financiranje je hibrid dugovnog financiranja i financiranja dioničkim kapitalom. U slučaju ispunjenja ugovorenih uvjeta, financijski instrument sličan dugu postaje instrument dioničkog kapitala. Potrebni uvjeti za to su utvrđeni u ugovoru	Oni koji nude i traže hibrid dugovnog instrumenta i instrumenta kapitala	Ne	Potrebno je uspostaviti javno-privatni mezzanine fond	Visok	Povećati financijski pismenost vlasnika MSP kako bi shvatili ovu vrstu financiranja
<i>Digitalna valuta centralne banke</i>	Digitalne valute centralne banke su digitalne kovanice koje izdaju centralne banke koje koriste tehnologiju javne knjige kao i kriptovalute	Centralna banka, oni koji traže digitalne valute centralnih banaka	Potrebno je izmijeniti Zakon o Centralnoj banci tako da se doda digitalna valuta centralne banke	Ne	Visok	Potrebna je nova financijska infrastruktura
<i>Energetska zadruga</i>	Energetske zadruge se uspostavljaju u svrhu proizvodnje i distribucije energije, uglavnom iz obnovljivih izvora, kao što su vjetar, solarna energija ili biomasa. Preostali profit od zadružnih aktivnosti se ulaže u infrastrukturu zadruge ili se distribuira članovima zadruge u vidu dividendi	Domaće stanovništvo, preduzeća koja se bave prodajom opreme za energetske efikasnost ili proizvodnju energije iz obnovljivih izvora	Ne	Potrebno je uspostaviti zadrugu	Srednji	Mora postojati politička i lokalna predanost i podrška

Izrada „Procjene razvojnih finansija (PRF)“ podržana je kroz zajednički program „Uspostavljanje ekosistema finansiranja SDG-ova u Bosni i Hercegovini“, kojeg financira Joint SDG Fund, a provode Ujedinjene nacije u Bosni i Hercegovini.

Vijeće
ministara
BiH

Vlada
Federacije
BiH

Vlada
Republike
Srpske

Vlada
Brčko
distrikta BiH

